

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 5.

Torsdagen den 16 januari, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 10 innevarande januari.

§ 2.

Enligt därom av kammaren den 13 i denna månad fattat beslut företogs nu val av de särskilda deputerade, som Kungl. Maj:t i skrivelse den 9 dennes äskat, att riksdagen måtte jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen utvälja för att med Konungen överlägga.

Därvid avlämnades 187 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan-nämnda personer i följande ordning:

- herr *Branting*,
- » *Lindman*,
- » vice talmannen *Hamilton*,
- » *Larsson* i Västerås,
- » *Eriksson* i Grängesberg och
- » *Odqvist*.

Dessa personer hade alltså blivit utsedda till deputerade.

På hemställen av herr talmannen beslöt kammaren, att underrättelse om valet skulle genom utdrag av protokollet meddelas riksdagens kanslideputerade med anmodan till dem att låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om det verkställda valet.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omförmälda valet och vad kammaren i sammanhang därmed beslutat.

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 5.

1

§ 4.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov.

Därvid anförde:

Herr Lindman: Herr talmán, mina herrar! Då statsverkspropositionen nu remitteras till utskott, så ber jag att få göra några uttalanden i mera allmänna frågor, vilka synas mig vara förtjänta av ett större intresse.

När krigstillståndet mellan de krigförande makterna upphörde, så trodde vi väl litet var även i detta land, att man nu inom ganska kort tid eller åtminstone så småningom skulle komma in i normala förhållanden och att bättre tider skulle komma att inträda för vår folkförsörjning, än vad fallet varit under krigsåren och särskilt under vissa perioder av desamma. Man hade väl då också hoppats att man i och med detta skulle ganska snart komma att stå inför en allvarligare avveckling av de organ, som skapats under kriget för att handhava själva krigstids- och kristidsförhållandena, men jag undrar, om man vågar hänge sig åt den förhoppningen, att dessa frågor verkligen skola upptagas med sådant allvar, att man kan vänta sig, att under den närmaste tiden en förbättring kommer att inträda och en avveckling av kristidskommissionerna äga rum. Man har dock försport från krigförande länder, där förhållandena åtminstone i åtskilliga fall helt naturligt äro svårare än hos oss, att man där gått till en begynnande avveckling, och att man i de länderna — jag syftar särskilt på England, varifrån jag äger meddelanden om förhållandena — mycket kraftigt påyrkar från befolkningens sida, att en dylik avveckling skall komma till stånd och att landet skall söka återinträda i normala förhållanden. Jag vet också, att man därför från regeringens sida i det sistnämnda landet med iver arbetar på att söka åstadkomma något i denna riktning. Jag har mig bekant, att man även hos oss inom folkhushållningskommissionen — jag tror, att det är på uppdrag av Kungl. Maj:t — är sysselsatt med en utredning, hur man skall gripa sig an med detta problem, vilka frågor, som därvid i första hand skola komma till avveckling, vilka som äro de lättaste att avveckla och vilka som för oss äro de viktigaste att få avvecklade, med andra ord i vilken ordning denna avveckling skall äga rum. En hållpunkt för Kungl. Maj:ts ställning i detta fall hava vi i Kungl. Maj:ts tal vid riksdagens öppnande, tron-talet i vilket det uttalades, att man så snart som möjligt skulle avveckla de statliga regleringarna, men att man därvid likväl skulle taga hänsyn till nödvändigheten att, så länge varuknappheten fortfar, väl tillvarataga och fördela de för folknäring och industri mest viktiga förnödenheterna. Herr statsministern har också i ett uttalande vid urtima riksdagen den 7 november yttrat, att man icke skulle behålla dessa kristidskommissioner längre, än vad som vore nödvändigt.

Detta är sålunda de löften, man har från regeringen beträffande vad som skall göras. Men sedan kommer naturligtvis en annan sida av saken, vilken man icke så absolut kan bedöma av innehållet i trontalet, nämligen den takt, i vilken detta arbete skall bedrivas, med vilken skyndsamhet och snabbhet man tänker företaga avvecklingen, och det är däri, som enligt min uppfattning det viktigaste ligger. Var och en förstår att allt detta ju icke kan ske allt i ett ögonblick eller inom en mycket begränsad tid, men man förstår också, att det kan ske i ett snabbare eller i ett långsammare tempo. För min del uttalar jag den önskan, att det måtte ske i ett så snabbt tempo, som över huvud taget är möjligt.

»Så länge varuknappheten fortfar», heter det i trontalet. Ja, mina herrar, skola vi vänta på avvecklingen så länge, som varuknappheten fortfar, fruktar jag, att vi få vänta ganska länge. Ty vem bedömer varuknappheten? Varuknapphet kan ju förefinnas, åtminstone på vissa områden, även under fullt normala förhållanden. man kan säga, att varuknapphet alltid förefinnes på det ena eller andra området. Detta uttryck: »Så länge varuknappheten fortfar» är sålunda något, som man icke skulle vilja tolka efter ordalagen. För övrigt får man ej heller något egentligt begrepp om varuknapphetens förefintlighet, så länge denna ransonering och dessa kristidsrestriktioner stå kvar, ty det kan tänkas, och det är långt ifrån omöjligt, utan tvärtom ganska sannolikt, att på vissa områden varuknappheten skall minskas och förhållandena förbättras, i den mån man skrider till avveckling. Det förhåller sig verkligen på det sättet, så egendomligt det låter, att själva organisationernas befintlighet eller rättare sagt, deras verksamhet främjar på vissa områden varuknappheten. Därför skall man ej låta förleda sig av talet, att så länge varuknappheten fortfar, ransoneringarna även skola äga fortbestånd, utan man får allt taga saken på ett annat, mera kraftigt sätt. För min del skulle jag vilja säga, att vi måste nu resolut gripa oss an med en avveckling. Man läste häromdagen i tidningarna, att avveckling skulle ske beträffande fläsket. Jag vågar ej säga, om det är gjort eller icke. Det står i alla fall för dörren, och det är meningen, att avveckling skall vidtagas beträffande den ena varan efter den andra. Jag upprepar emellertid: allt beror på, hur snart man gör det. Vad som borde vara önskemålet för det stora flertalet av oss är, att denna avveckling äger rum på sådant sätt, att när 1919 går till ända, avvecklingen är fullbordad åtminstone i huvudsak. Hela denna avveckling kommer dock icke, om man ej bestämmer sig för, att man verkligen vill absolut, att den skall genomföras. Det måste bli en fullständig levande insikt hos de personer, som äro ledande i kommissionerna, att önskemålet är att komma till detta, att man vill söka få ett slut på det. De måste ha den levande önskan. Jag hoppas, att de icke ha vuxit sig så fast i, att det skall vara ransonering och att det skall vara bestämmelser i överensstämmelse med det, som hittills varit, att de icke kunna komma ur den övertygelsen, utan att de, jag upprepar det, få en levande insikt om behovet för Sveriges folk att komma därifrån. Samma levande insikt hoppas jag även

Vid remiss av
statsverks-
i
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

skall vara till finnandes hos Kungl. Maj:t, när det gäller att skjuta på och övertyga kommissionerna om nödvändigheten därav.

Jag vill säga, att jag för min personliga del aldrig någonsin har tillhört dem, som i tid och otid häcklat på kristidskommissionerna. Jag har aldrig gjort det, därför att kommissionerna ha fått sig en uppgift förelagd, som de haft att fylla, och jag vet och tror mig kunna säga, att de i många fall skött uppdraget på ett bra sätt. Men det är andra fel, som vidlåda deras verksamhet och som man å andra sidan icke kan blunda för, utan där man måste uttala klander mot det sätt, på vilket de handhaft sin verksamhet. Jag säger »ett klander», men menar ej med det ordet klander i vanlig bemärkelse. Jag vill säga, att den uppgift kommissionerna haft sig förelagd har varit av den beskaffenhet, att man knappast kan klandra dem i alla avseenden, därför att denna uppgift krävt övernaturliga krafter, om de över huvud taget skolat kunna lyckas och lyckas på alla de områden, där man slagit in på dessa regleringar. Det står helt enkelt icke och har ej stått i mänsklig förmåga att behärska hela detta stora område; hur skickliga och kunniga, hur omdömesgilla och intresserade dessa män än varit av sin uppgift, så ha de dock icke, och säkerligen ej heller någon annan i deras ställning, kunnat göra denna sak på ett tillfredsställande sätt. Men till följd av allt detta reglerande har det inträffat en halvhet på en mängd områden i deras verksamhet. Den har präglats av detta ofullständiga och har ej kunnat gripa över hela området, utan fått nöja sig med att gripa över vissa delar, vissa bestämda områden, och därav har denna halvhet kommit. Man har fått nöja sig med att vidtaga åtgärder här och där, men man har ej kunnat göra det över allt. Man har försökt att ingripa på de ställen, där det varit möjligt, och där man funnit, att det kunnat gå för sig, men måst lämna stora områden, där det stått klart, att man ej kunnat ingripa. På andra områden har man åter gripit till palliativ, som kanske ej varit till nytta, utan kanske understundom verkat mer till skada än till gagn för det avsedda ändamålet. Allt detta har gjort, att det uppkommit en del stora orättvisor, som naturligtvis understundom äro oberättigade, men i vilka understundom det finnes ett ganska stort berättigande. Kommissionerna ha haft en önskan att breda ut sig, de ha i det fallet icke varit olika vanliga ämbetsverk, där en strävan ofta gör sig gällande att få lägga under sig nya områden, att bli större och större, att få svälla ut. Naturligtvis är detta mången gång föranlett av intresse för saken, men det medför en olägenhet, nämligen att de bli större, få nya avdelningar, som växa upp undan för undan, så att det hela blir omöjligt att behärska. I stället borde man härvidlag ha mera begränsat sig, ty man kan i allt fall icke omfatta alla områden. Det har klart och tydligt visat sig, att det ej är möjligt.

I fråga om de olika saker, som äro föremål för kommissionernas verksamhet, skall jag naturligtvis ej trötta kammaren med någon lång historik, utan hålla mig till de allmänna frågorna. Man har t. ex. frågan om brödsäden och brödet. Ja, det var en sak, där jag personligen var en bland de ivrigaste för, att man skulle komma till en

reglering, och det har visat sig, att det var nödvändigt, och det är möjligt, att det blir den, som kommer att kvarstå kanske längst av alla. Och vi ha funnit oss i den med jämnmood, ty vi ha förstått, att den var nödvändig.

Vid remiss av statsverkspropositionen.

(Forts.)

En annan sak var sockret. Sockret har också kommit in under ransoneringen, därför att det är ett så viktigt näringsmedel för människor. Men därvidlag kan man vara lika övertygad om nödvändigheten, därför att det kunde ha förebyggts, om man vidtagit andra åtgärder för att stödja och öka sockerproduktionen, vilket väl ej varit möjligt.

Men, mina herrar, från detta, från brödsäden och sockret, har man gått ut på andra områden. Sedan kom man in på fodersäden, så på höet och så på en del animala produkter och på en del industriprodukter, så att området har blivit större och större. Man har från detta letts till att införa leveransplikt även på fodersäd och hö, en leveransplikt sålunda på jordens direkta produkter, men man har ej kunnat fullfölja den så, att man infört leveransplikt även på de animala produkterna; det har man försökt, men ej kunnat, och då har man stannat vid leveransplikt på det ena området, men ej på det andra. oaktat detta är två saker, som beträffande å ena sidan fodersäden eller foder över huvud och å andra sidan de animala produkterna hänga ofantligt starkt ihop. Att stora olägenheter därav uppkommit, veta vi alla. Det har på detta sätt blivit ett haltande, som visar, så vitt jag kan se, omöjligheten av ett statsreglerande på sätt här skett. Det går helt enkelt ej, den erfarenheten ha vi fått av den tid, som varit.

Man har ytterligare vidtagit åtgärder för att höja produktionen. man har infört minimipris och odlingspremier. Men hela detta ökande av produktionen har visserligen kanske varit nyttigt, och vi hörde av den redogörelse, som statsministern lämnade den 7 november, att det medfört vissa goda sidor, en viss odlingsökning, som varit nyttig. men, mina herrar, samtidigt med att man infört dessa åtgärder, har man genom andra åtgärder dödat något annat, man har dödat intresset hos dem, som skola producera. Det har icke kunnat hållas vid liv genom alla dessa åtgärder, utan det har slagits till marken. Och i stället för att skapa villighet och liv och lust och intresse för att frambringa av jorden så mycket, som över huvud är möjligt, har man skapat missmod och ovilja. Men det levande intresset måste finnas icke minst på ett område sådant som detta. Det måste vara så, att den, som arbetar på detta område, också skall känna med sig, att han kan arbeta med liv och lust, och att han ej tryckes tillbaka av åtgärder, som hindra, hämma och förkväva företagsamhetslust och verksamhetsbegär. Detta intresse är den kraftigaste grunden för att kunna stimulera produktionen, det är bättre än något annat, ty utan det går det sannerligen icke. Men, som jag säger, det har genom de vidtagna åtgärderna blivit förkvävt, och detta både genom de åtgärder, som verkliga ha varit ägnade att förkväva det och genom andra, som kanske mera skenbart ej gjort det men vilka dock varit ägnade att bidra därtill genom att sprida olust och ovilja. Omöj-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ligheten att få det hela att fungera i verkligheten så, som man konstruerat upp det på papperet har naturligtvis också bidragit härtill. Man kan ju sitta vid skrivbordet och säga, att, gör jag det och det ingripandet, följer därav, att det och det också måste ske, och göres det, så måste det och det andra ske, men det är därför ej sagt, när det föres ut i levande livet, att det hänger ihop lika bra som i en aldrig så väl uppgjord promemoria på papperet. Hur skall man kunna begära, att det skall finnas håg och lust hos en jordbrukare, när han ser sådana saker, som förekomma i trots av alla maximipris, i trots av allt statsingripande och reglerande, och på vilka jag här endast vill anföra ett par exempel. För jordbrukarna har det bestämts ett pris på havre av 33 öre pr kilogram, men, mina herrar, vi veta dock, att havre dagligen säljes för ända upp till 1 krona 50 öre, och t. o. m. till högre pris än detta. Nog får man säga, att det är något galet i det hela, när det kan ske på det sättet, för att ej tala om en annan sak, som förekommit, nämligen denna potatisfråga, uti vilken meningarna för övrigt varit delade. När man vet, att jordbrukaren får för sin potatis tolv kronor, men att man i Stockholm vill höja priset till 41 kronor och ändå säger, att det ej räcker till utan nog kommer att uppstå förlust, då skulle man väl vara skapad till mer än människa, om man som jordbrukare skulle finna sig i ett dylikt förhållande. Att man naturligtvis ej trott, att det skulle bli så, när man skred till potatisransoneringen, förstår jag mycket väl. Man trodde, att det skulle gå vida bättre, men det är detta, som visar kommissionernas stora svårigheter. De kunna ej bedöma alla dessa saker; det är omöjligt, och ingen annan kan det heller. Men det visar, att, så fort de taga på en sådan sak som denna, blir det galet. Och det måste var och en erkänna, att i detta fall är det galet. Sedan kan man därtill lägga, att man livligt hoppas, att det ej blir ändå värre, så att ingripandet leder till att själva tillgången på potatis blir sämre än eljest. Om de av er mina herrar, som äro jordbrukare, tänka er, att ni finge sälja potatis i Stockholm för 41 kronor, tro ni icke, att Stockholm då skulle ha så mycket potatis, som det behöver, och om samma förhållande ägde rum i andra delar av landet, bleve det nog så överallt. Man behövde då ej sätta priset till 41 kronor. Det är orimligt, detta system, men så är det, när man sätter folk till att handha saker, som det över huvud taget är omöjligt att handha på det sättet. Varken kommissionerna eller någon annan skulle kunna det. Det hade varit bättre att låta det vara och icke breda ut sig så ofantligt mycket, utan tvärtom inskränka sig.

Vidare är det en annan fråga, där jag misstänker, att det kommer att uppstå ganska stora olägenheter av kommissionernas verksamhet och som jag talar om, därför att den enligt min mening hänger starkt ihop med den önskade avvecklingen. Det gäller hela denna stora inköpsverksamhet. Det är ju på vissa områden, som man slagit sig på en betydande inköpsverksamhet. Man har, som vi alla veta, fått stora kapital till förfogande för denna inköpsverksamhet, vilket i och för sig bidragit till att höja priserna, och man har satt i gång en väldig apparat, men man har icke kunnat sköta denna på det affärs-

mässiga sätt, som varit önskvärt. Man har släppt och lämnat ifrån sig alla de gamla organen, som varit vana att handha detta. Man har icke alltid fått de bästa att utföra arbetet; mången gång har man fått taga undermåliga och rent av sådana, som varit ganska dåliga. Därför ha varken inköpen eller handhavandet i övrigt kunnat ske på det affärsmässiga sätt, som varit önskvärt. Man har exempel, som man kan nämna, på denna affärsverksamhet, man har t. ex. bränslekommissionens verksamhet och även andra. Jag skall nu ej nämna dem, men det finnes ju många sådana. Det är en mycket stor fara i, att staten på det sättet kommer att ledas in i förluster. Vissa förluster ha redan kommit. Man känner en del så väl, att man kan taga på dem. Jag nämnde sålunda nyss bränslefrågan, som naturligtvis kommer att bereda staten en oerhörd förlust. Men detsamma blir förhållandet på andra områden. Vi ha frågan om sillen. Jag talade om den i den urtima debatten, jag vet ej, hur det gick med undersökningen däri, men att det blir stora förluster, därom tror jag, att man kan vara övertygad. Vi ha en annan fråga, där förlust ej kan komma att undvikas. Det är i fråga om de gödningsämnen, som staten inköpt, t. ex. dess norgesalpeter. Nu söker man upphjälpa allt detta, uppväga dessa förluster genom att på alla områden, där man kan göra det, taga, om jag så får säga, sju för tu, d. v. s., att man, där man kan, tvingar folk att köpa kommissionens varor till högre pris, än kommissionen betalat. Därigenom beredes kommissionen en vinst, som är avsedd att kompensera förluster på annat håll. Och man förfar även på det sättet, att man tvingar somliga kategorier att köpa för högre pris än andra kategorier få betala för samma varor. Och slutligen hindrar man tillförseln av varor, som skulle kunna fås till lägre pris, därför att kommissionerna ligga med stora lager, inköpta till högre pris, som de måste avsätta, innan de billigare varorna få komma ut i marknaden, allt i avsikt att förbättra den ekonomiska ställningen. Detta gör, att det hela, d. v. s. landet och de, som skola ha varorna, bli lidande i sista hand. Slutet blir nog, att man förr eller senare får taga förlusten, och det vore kanske skäl i att se sanningen i ögonen så fort som möjligt och bereda sig på dessa förluster. Det vore kanske t. o. m. lyckligare och bättre, om man toge förlusterna så fort som möjligt, om man därigenom kunde vinna tidigare återinträde i normala förhållanden.

Nu ber jag, herr talman, att efter detta få ingå på ett par frågor av mera speciell art, därför att de synes vara av beskaffenhet att just för ögonblicket påkalla intresse. Det är för det första en fråga, som rör jordbruksministerns huvudtitel, nämligen frågan om gödningsämnena. Jag skulle därvid vilja först upptaga frågan om superfosfatpriset. Enligt en uppgift, som jag sett, är det utförsäljningspris å superfosfat, som bestämts av Kungl. Maj:t för våren 1919, 2 kronor 17 öre per kilogram fosforsyra i superfosfaten. Detta betyder ett pris för 20-procentig superfosfat av 43 kronor 40 öre. Nu har man på ett tidigare stadium begärt, att jordbrukarna skulle uppgiva, hur stora kvantiteter av detta gödningsämne de behövde, och de ha skrivit på ett slags förbindelse, i vilken de sagt, att de

Vid remiss av
statsverks-
proposition
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

skola taga så och så mycket. Men när detta skedde, hade de icke kännedom om vad priset skulle bliva. Det fanns inte ens, tror jag, någon antydning om priset. De ha sålunda skrivit på och förbundet sig att taga så och så stor kvantitet, men i fråga om priset ha de svävat i mörker och icke vetat någonting därom. Nu har det varit så beträffande denna superfosfat att priset år 1914 var 7 kronor. Jag nämner detta endast för att visa prisstegringen. År 1917 var det uträknat, att det skulle bli ett pris av 19 kronor, men genom Kungl. Maj:ts och riksdagens ingripande med en prislindring, som åstadkoms genom ett anslag på 4 miljoner kronor, så kunde dessa 19 kronor nedsättas till 15 kronor 80 öre. D. v. s. från 1914 till 1917 steg priset från 7 kronor till 15 kronor 80 öre. År 1918, då det var stor brist på detta gödningsämne var priset uppe i 30 kronor, och nu stå vi, som sagt, vid ett pris av 43 kronor 40 öre. Nu kan man ju väl ändå tänka sig, att en jordbrukare, som skrivit på en förbindelse att taga en viss kvantitet till det pris, som bleve bestämt, dock kan säga, att aldrig hade jag väl ändå kunnat tänka mig, att priset skulle ökas så mycket som från 30 kronor till 43 kronor 40 öre, och att han känner en stark misräkning och en stor besvikelse. Han kan naturligtvis tro, att det nu går galeit med hans jordbruk; detta nya gödningsämne kan han icke ha råd att lägga på jorden, därför att det kommer att åsamka honom förlust. Det kan naturligtvis häremot invändas, att också priset på jordbrukarens produkter stigit, och att följaktligen större möjlighet finns för honom att betala. I ett flygblad, som utfärdats från centralanstalten, har jag också sett, att man vill bevisa, att med nuvarande spannmålspriser kan man lika lätt, ja, till och med lättare betala detta pris på superfosfat, än man med de tidigare spannmålspriserna kunde betala de då gällande priserna på gödningsämnena. Nu är emellertid den stora frågan: skall en dylik jordbrukare vara skyldig att på grund därav, att han skrivit på, att han skall taga en viss kvantitet gödningsämnen till det pris, som komme att bli bestämt, skall han vara skyldig att stå vid detta, även om han självs anser, att hans förhållanden äro sådana, att han därigenom åsamkas förlust, att han, med andra ord, icke kan gå i land därmed. Det är denna fråga, som kräver en utredning, och det voro önskvärt, om man kunde få den besvarad. Skall priset nedsättas, så följer därav en förlust, och vem tar den förlusten? Är det staten, eller vem är det? Det är naturligen oerhört viktigt, att jorden erhåller sin fulla gödsling. Det är viktigare nu än någonsin, därför att, såsom vi veta, så icke blev fallet förra året och jorden sålunda nu så att säga längtar efter att få detta gödningsämne utbrett på sig. Detta skulle vara jorden till stor nytta och därmed ju också till nytta för produktionen. Vi vilja ju icke ha mindre skörd, tvärtom önska vi att få en större sådan, helst den största möjliga. Men hur skall man i detta fall gå till väga, och hur tänker vederbörande statsråd göra. Nu vet man, att minimipriser på råg och vete äro bestämda för år 1919. De äro säkra och där har man sålunda en utgångspunkt för beräkningar. Men gödningsämnena användas även till andra saker, till att framställa foder

och rotfrukter m. m., och hur priset blir på dessa produkter. det känner man icke i detta ögonblick. Följaktligen är det med ett visst berättigande, en jordbrukare kan säga, att han icke vet, om det blir samma pris på dessa produkter även hädanefters som förra året, och att han därför icke vet, om han kan betala detta höga pris på gödningsämnena. Det enda sättet vore naturligtvis, om man verkligen kunde övertyga jordbrukaren om, att han kan betala detta pris, därför att han i så fall icke löper någon risk, enär han kommer att erhålla sådana priser på sina produkter, att han kan gå i land därmed. Vad jag med detta velat är att söka erhålla en upplysning, huruvida, när detta pris satts till 43 kronor 40 öre, därvid redan något av de medel äro tagna i anspråk för sänkning av priset, som på Kungl. Maj:ts begäran äro av riksdagen anvisade för åstadkommande av lindring i gödselmedelpriserna både förra året och detta år, eller om det finns utsikt, att av detta anslag någonting kan lämnas för reducering av dessa priser, och i varje fall om man ändock icke har den åsikten, att den, som icke kan övertygas om, att han gör klokast i att taga ut dessa gödningsämnen, må erhålla befrielse därifrån.

Sedan kommer jag i detta sammanhang till en annan fråga, som också gäller gödningsämnena, nämligen frågan om de kvävehaltiga gödningsämnena. De äro, såsom vi alla veta, chilesalpeter, norgesalpeter och kalkkväve. Beträffande dem äro priserna fastställda av Kungl. Maj:t per kilogram kväve i chilesalpeter och norgesalpeter till 4 kronor 20 öre och i kalkkväve till 3 kronor 35 öre. Det gör för chilesalpeter 65 kronor och för norgesalpeter 55 kronor per 100 kg. År 1914 kostade chilesalpeter något över 20 kronor. Jag anför även detta pris för att antyda, på vilken prisnivå man här rör sig. År 1917 var priset uppe i 40 kronor eller, rättare sagt, skulle ha varit uppe i 40 kronor, men på samma sätt som i fråga om superfosfaten bragtes priset på chilesalpeter ned genom användande av statsanslag och blev sålunda i själva verket 35 kronor. I detta fall finnes det efter vad jag förspott, tillgång på de gödningsämnena, som erfordras. Staten har därvidlag gjort uppköp av stora partier norgesalpeter och även vidtagit andra åtgärder för att säkerställa behovet i detta hänseende under innevarande år. Ja, det vill säga, att det är folkhushållningskommissionen, som vidtagit dessa åtgärder, men det är ju detsamma, som att staten gjort det. Det har nu i detta fall träffats avtal för hela år 1919. Nu inträffar emellertid, mina herrar, det förhållandet, att under det att man för den sålunda avtalade och inköpta norgesalpetern måste räkna med ett utförsäljningspris av 4 kronor 20 öre per kilogram kväve, så kan nu, enligt vad som sagts mig från tillförlitligt håll, norgesalpeter skulle kunna köpas för ett pris av 3 kronor per kilogram kväve. Där sitter nu alltså staten med sin inköpta norgesalpeter, som betingar ett pris av 4 kronor 20 öre — ingenting är väl ännu utlämnat — och så kan man köpa samma vara för 3 kronor. Vad kommer då att inträffa? Jo, staten kommer nu naturligtvis att hindra införsel till Sverige av denna norgesalpeter för 3 kronor, ty staten har avtal av den beskaffenheten, att

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

norgesalpeter icke får införas i Sverige annat än med statens medgivande. Det kommer väl, förmodar jag, att gå till på det viset, att staten säger: nej, vi ta icke emot någonting till det billigare priset, ty såsom jag nämnde, staten måste säkerställa sig och sälja de lager, som staten har, utan förlust. Förlusten kommer alltså att i stället drabba den enskilde jordbrukaren, som använder detta gödningsämne, och naturligtvis även dem, som konsumera de varor, han framställer. Men staten skall icke taga förlusten. Jag antar, att det blir på det sättet. Det vore önskvärt, om det kunde finnas andra vägar att komma ifrån detta på ett lyckligare sätt. Nu vill jag säga, att jag icke klandrar denna uppgörelse. Jag vet varken när den gjordes eller hur den gjordes. Det kan ju hända, att läget då såg så mörkt ut, att man ansåg sig icke kunna göra på annat sätt, eller att man var tvingad att köpa dessa varor, därför att man annars icke hade kunnat få några sådana. Men resultatet har dock blivit, att där står man nu med detta, och det är ett i ögonen fallande exempel på vad jag nyss talade om i fråga om statens inköpsverksamhet, nämligen att det ligger stor fara i, att den breder ut sig på allt för stora områden, därför att förluster då kunna uppkomma. I detta fall torde det vara alldeles oundvikligt, att förlust kommer att uppstå.

Alldeles i förbigående vill jag påpeka ett förhållande, som förtjänar det allra största beaktande, nämligen det, att de kommissioner, eller andra, som ha hand om denna viktiga angelägenhet, icke försumma att nu verkligen sprida ut denna vara över landet i god tid. Vi ha under fjolåret på det allra starkaste erfarit olägenheten av ett »för sent» därvidlag och vad det betyder. När jag säger detta »för sent» beträffande förra året, så säger jag det icke om alla gödningsämnena. Ty vi veta, att det icke kunde förebyggas beträffande en del, såsom t. ex. superfosfaten, då vi ju icke fingo in råfosfat såsom beräknat var. Men det är, som sagt, av utomordentlig vikt för produktionen, att nu ifrågakommande gödningsämne kommer ut i rätt tid, ty kommer det för sent, så kommer också den nytta, som därmed är avsedd, att bli mindre.

Sedan är det ytterligare en dylik speciell fråga, som jag icke kan underlåta att med några ord beröra — jag gjorde det redan i det anförande, jag hade vid urtima riksdagen — och det är frågan om leveransplikten. Jag skall nu icke alls upptaga den i någon större omfattning; jag gjorde det redan då, och det är ju sålunda i rätt färskt minne och förresten så bekant, att jag förmodar, att jag icke alls behöver redogöra för vad frågan innebär. Jag skulle blott vilja erinra om de förslag, som då voro å bane för att avhjälpa orättvisorna i fråga om fullgörandet av leveransplikten. För det första hade från folkhushållningskommissionen angivits två vägar, som man härvidlag kunde följa. Den ena vägen var att göra en reduktion, sedan man gjort utredning genom jordbruksråden och för så vitt vederbörande jordbruksråd föreslog, att en dylik reduktion gjordes. Den andra utvägen var att återfalla på fjolårssystemet. För egen del anbefallde jag vid det tillfället också tvenne vägar såsom önskvärda att följa, nämligen, att man antingen skulle genast och omedelbart eller i varje

fall så fort som möjligt bestämma sig för att göra en reduktion med vissa procent av den ålagda leveransplikten, alltså naturligtvis med bibehållen rätt för vederbörande att återfalla på fjolårets system, om han skulle finna det vara för sig omöjligt att gå i land med saken även med den reduktion, som inträtt, eller också, vilket väl hade varit det bästa, säga ifrån helt bestämt, att här är ett misstag begånget, här skall leveransplikten för fodersäd och hö nedsättas från de åsatta talen, nämligen, som vi veta, för havre 1½ kilogram och för hö 3 ½ kilogram matsvarande 1 kilograms rågvärde. Med andra ord. man skulle helt resolut säga ifrån: vi göra en reduktion av dessa tal.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid den debatt, som ägde rum under urtima riksdagen den 7 november, uttalade sig statsministern redan i sitt långa inledningsanförande om denna sak. Han sade, att klagomålen ligga nu under omprövning, och i de fall, där det kan konstateras, att leveransplikten drabbar orättvist eller alltför hårt, skulle man taga all möjlig hänsyn härtill vid avgörandet, men i vad mån därutöver kunde göras mera generella jämkningar, kunde man då inte bedöma. Det var dock icke uteslutet, hette det vidare, att sådana jämkningar kunde befinnas behövliga och möjliga att genomföra. Även herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttalade sig om att undersökning skulle ske, och, sade han, så långt det är möjligt att jämka på leveransplikten, sedan man tagit hänsyn till de faktiska förhållandena, så skulle, om något kunde eller borde göras — så ungefär tror jag hans ord fölla — detta också ske. Nu gör man sig, mina herrar, den frågan: vad har det blivit för resultat av detta? Ha dessa undersökningar blivit gjorda? Vi äro ju nu mera än två månader efter den tidpunkt, då dessa yttranden föllades. Har en sådan grundlig undersökning blivit gjord, och om den blivit gjord, vad har man funnit av den? Vad har den lett till eller vad kommer den att leda till? Är det kanske så, att på en hel mängd ställen denna undersökning ännu inte är gjord, oaktat jag vill minnas, att det var sagt, att den skulle vara gjord till den 15 december? Jag har av egen erfarenhet kännedom om, att det nog förhåller sig på det sättet, att man inte på långt när företagit dessa undersökningar ännu, men det kan hända, att förhållandena ställa sig olika på andra trakter, och att man där verkligen gjort undersökningar. Men i så fall, var och när äro de gjorda? Och vad tänker då herr jordbruksministern göra i detta fall? Att det är bra, såsom det var föreslaget, tror väl ingen nu längre. Det torde nämligen numera vara klart för alla, att de klagomål, som framförts från jordbrukare i många olika delar av landet beträffande denna orättvisa leveransplikt — jag säger orättvisa, och jag stryker under det ordet — icke varit obefogade utan tvärtom visat sig i mycket hög grad befogade, och att de anmärkningar, som jag tillät mig göra vid urtima riksdagen, även voro det, att det har visat sig, att saken då bedömdes rätt och att det icke låg någon överdrift i vad jag då yttrade. Nog har det visat sig, att det var riktigt, vad som då påpekades, och i så fall bör väl också rättelse ske. Men i vilken riktning skall nu denna rättelse ske? Kanske tänker man bara helt enkelt låta det hela rinna ut i sanden och göra intet vid saken? Det är naturligtvis också ett sätt. Men om

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

detta skulle höja respekten för kristidsförfattningarna, lämnar jag därhän, och om det skulle verka så uppmuntrande på alla dem, som förklarar, att de skulle kunna, även med svårighet, åtaga sig leverans enligt 1918 års bestämmelser, lämnar jag också därhän. Men i varje fall går det ej an att låta denna sak tänjas ut över hela vintern eller långt fram på våren, utan det är angeläget, att man från dem det vederbör erhåller besked och erhåller det så snart som möjligt, så att man må veta, vad man har att rätta sig efter.

Efter att ha berört dessa speciella frågor, så kan jag inte underlåta att med några ord komma tillbaka till frågan om kommissionerna i allmänhet. Det är nämligen en synpunkt, som knappast kan få vara oomtalad, när man yttrar sig, beträffande kommissionerna, och det är det sätt, varpå aktningen för lag och rätt har blivit undergrävd genom det system, som här blivit infört. Väl vet jag, att det har talats om den saken många gånger förut, men för sammanhangets skull måste det vara med även vid detta tillfälle. Det är den oändliga mängden av lagar och förordningar, i många fall omöjliga att efterleva, torde man kunna säga, samt ännu omöjligare att övervaka, och som sprida en känsla av, att vi inte ha samma aktning för lag och rätt i detta land, som vi ägde innan kristiden kom. Det finns mängen, som anser, att dessa författningar äro lagar av sekunda valör, och detta därför, att de inte gå in i hans rättsmedvetande. I fråga om de förutvarande lagarna kände snart sagt varje människa inom sig, utan att behöva slå upp lagboken, vad man hade att rätta sig efter, vad som var lag och rätt, men nu känner han inte detta. Hans samvete förslappas i detta fall, och det är en oerhörd fara, mina herrar, om aktningen för lag och rätt på detta sätt kommer att undergrävas i större omfattning. Jag förstår mycket väl, att det finnes mängen, som bagatelliserar denna fara, och säger, att när kristiden är över och dessa författningar kommit bort, ja, då är man åter tillbaka i normala förhållanden igen. Men, mina herrar, det är inte sagt, att det förhåller sig på det sättet. Det finns en generation av vårt folk, som just nu kommit upp i sin mogenhetsålder, under det dessa kristidslagar verkat. Man kan tänka sig, att dessa verkat så, att dessa personer inte få samma sinne för lag och rätt i framtiden, som folket haft förut — och denna vår gamla känsla för lag och rätt, det vill jag betona, har varit mycket stark.

Härtill kommer en annan sida av saken, som sammanhänger med detta nu nämnda, och det är angivaresystemet. Herrarna ha säkerligen väl reda på, i vilken omfattning detta angivaresystem florerar. Angivelserna komma ofta av de mest orimliga orsaker: personlig ovänskap, önskan att skada någon annan o. s. v. Den som blir föremål för angivelse kan naturligtvis, om det inte är uppenbart, att detsamma är oriktigt, bli utsatt för skandalisering o. d. Allt detta innebär även ett undergrävande av den sedliga uppfattningen, av moralen hos folket, något, som är av mycket stor betydelse.

Då kommer man slutligen till den stora fråga, som man måste göra sig, och som man gärna skulle vilja svara ja på, men på vilken man inte kan ge det svaret, utan kanske måste besvara med ett nej.

Har det för vårt lands folkförsörjning varit till övervägande nytta, att man låtit dessa förordningar breda ut sig på det sätt de gjort, att man med regleringar och ingripanden brett ut sig över så ofantligt stora områden, som skett? Det är på den frågan jag för min del vill svara nej. Jag vill också svara nej på den frågan, om det verkligen varit till övervägande nytta för vår produktion i stort sett, att man gjort på detta sätt. Skulle det kanske ej, när allt lägges samman, ha visat sig, att det varit lättare att kunna komma till rätta med det hela, om man hade underlåtit att gripa in i en så vidsträckt och omfattande grad, som skett?

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Men låt mig nu ej blicka tillbaka på det, som varit, utan låtom oss se på den nuvarande tiden och den tid, som stundar. Då vill jag upppepa, vad jag sagt förut, att nu är verkligen tiden inne att företaga en allvarlig avveckling av dessa kristidsförhållanden. Ju längre detta dröjer, desto större bli svårigheterna, och vi veta, att dessa svårigheter äro stora nog redan nu. För jordbrukarna äro de stora, men även för andra näringsidkare äro de det, och bli allt större och större. Det finns andra kristidsförordningar än de, som direkt röra tillskapandet av jordbruksprodukter och därmed sammanhängande alster, det finns andra sådana författningar, säger jag, som icke böra försummas, när man skriker till avvecklingen ifråga, utan vilka även de, kunna vara förtjänta att komma bland de första på listan för att underkastas avskrivning.

När man talar om dessa andra näringar, måste det sägas, att här mer än på de områden, som röra jordbruksförhållandena, det gör sig gällande svårigheter med hänsyn till den hemlighetsfullhet, som så ofta omger kristidsorganens verksamhet. Allmänheten vet många gånger inte alls, vad den har att rätta sig efter. Industriidkarna t. ex. veta inte, om de skola köpa eller icke köpa en vara, som är möjlig att skaffa t. ex. genom att importera densamma. De veta inte, om de skola lägga sig till med ett stort lager eller om de skola se tiden an och vänta. De ha inte fullständigt reda på, vilken rätt det finns att exportera varor, lika litet som de naturligtvis ha kännedom om möjligheterna att kunna importera. Det är för närvarande en hemlighetsfullhet över allt detta, som går längre, vill jag säga, än vad någonsin varit fallet. Och ett faktum är — jag vågar säga det och stå för det — att svårigheterna som i detta fall under den gångna hösten gjort sig allt mera kännbara, nu äro större, än de någonsin varit förut. Denna hemlighetsfullhet från kommissionernas sida hänger naturligtvis samman med all den hemlighetsfullhet, som över huvud råder ifråga om våra handelsavtal. Det är ju som bekant så, att man inte känner till mycket i detta avseende. Vid det förut omnämnda tillfället den 7 november föregående år lämnade statsministern en redogörelse för importen av varor under år 1918, nämligen dels varor, som voro »flytande», d. v. s. på väg, och dels varor, som voro inlastade. I går stod i tidningarna en uppgift, som kompletterade denna redogörelse: det angavs, vad som kommit in till Sverige före den 1 januari 1919. Därmed ha vi klara uppgifter för år 1918 om importen av angivna varor. Detta är ju bra, och man är tacksam därför. Man finner av dessa siffror.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hur stor brödsädsimporten var, och jag vill minnas den var 73,500 ton; d. v. s. man har sålunda kommit inte så långt från den import av brödsäd, som ägde rum år 1917, utan närmar sig mycket denna siffra. Beträffande andra varor däremot se vi, att en oerhörd brist i tillförseln råder. Här ha vi t. ex. varan ull, som vi veta är synnerligen viktig. Jag tror, att importtalet för ull var 200 ton. Om man nu bara tänker på, vad importen av ull från Argentina betytt för Sverige under tiden före kriget, så kunna vi förstå, att dessa 200 ton äro bara en handfull så att säga, gent emot vad vi behöva. Man får sålunda faktiska uppgifter i detta avseende. Men däremot vet man ingenting om utsiktenna för framtiden. Men vet icke någonting om möjligheterna att för framtiden övervinna dessa svårigheter. Man kan ingenting beräkna; var och en sitter fullkomligt i blindo och handlar slumpvis. Han måste handla, men vet icke, om han skall handla på det ena eller andra sättet. Det kan ju hända, att den som bör i Stockholm möjligen kan skaffa sig reda på en eller annan sak genom att tala med kommissionerna — alltid sipprar något ut — men frågan om denna hemlighetsfullhet gäller dock i hög grad för alla andra, och för allra största delen av våra industriidkare och importörer.

Härtill kommer en annan mycket stor svårighet och mycket betänkelig sak, som jag anser, att man har full rätt att vidröra här, därför att vi lida ju i mycket stor utsträckning därav i vårt land, nämligen de svarta listorna. Huru förhåller det sig egentligen med dessa svarta listor? Vem har i denna stund reda på, varför han uppföres på en svart lista? Han vet, att han en vacker dag kommer upp på den, men ingen har en aning om varför. Men därtill komma ock de gråa listorna, som han icke ens vet, om han står på en sådan eller icke. Undan för undan röjer detta sig emellertid för honom, därför att han får icke importera något; han får icke den vara han vill ha. Då gör han en undersökning och upptäcker, att han står på en grå lista. Men varför han står där, vet han icke. och huru han skall komma från den, vet han icke heller. Detta gäller nu i mycket stor utsträckning, och jag vill säga herrarna, att denna fråga är så viktig, att den får icke på något sätt bagatelliseras, ty den gäller i stor omfattning om hela vårt näringsliv, om dess vara eller icke vara. Det gäller, om detta näringsliv skall kunna äga möjlighet att fortleva eller tvingas till att begränsa sig och upphöra. Det gäller t. ex. beträffande de ångbåtar, som hittills trafikerat Tyskland. Nu få de icke röra sig ute på vattnet. De äro upptagna på svarta listor och få ligga stilla i hamnarna.

Det är naturligtvis en hel mängd andra stora svårigheter än dessa, som jag nu nämnt om import och export. Därför skulle jag vilja fråga: skulle det icke kunna vara möjligt, att man nu i alla fall toge det steget ut, att man helt enkelt offentliggjorde hela detta handelsavtal för att därigenom bereda möjlighet för människor att få reda på, huru det förhåller sig på en mängd områden? Det steget har man ju tagit i Norge. Där förelåg redan den 30 april 1918, alltså för $\frac{3}{4}$ år sedan, hela det norska avtalet offentligt in extenso från början till slut, paragraf efter paragraf. Det står där upptaget alla de kvan-

titeter, som man enligt avtalet skulle under vissa förhållanden få importera. Här kunna vi läsa t. ex., att man skall få införa av brödsäd och ris tillsammans 300,000 ton för ett år. Jag vet sålunda, vad Norge får införa, men jag känner icke vad Norge har fått införa. Däremot känner jag, vad Sverige fått införa, nämligen dessa 73,500 ton under 1918. Alltså kan jag jämföra, icke den svenska importen med den svenska siffran i handelsavtalet, men den svenska importen med den norska siffran i handelsavtalet, d. v. s. dessa 73,500 ton med det norska avtalets 300,000 ton. Jag erinrar då, att dessa 73,500 ton gälla för tiden början april till 31 december, men att importsiffran skulle komma upp t. ex. till 300,000 ton nästa 1 april, är väl icke sannolikt. Vidare finnes i det norska avtalet oljekakor och majs upptagna till en kvantitet av 200,000 ton. Här finnes för den, som är intresserad av det, alltsammans upptaget.

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Då frågar man sig, skulle det verkligen vara någon stor olägenhet för svenska regeringen att nu offentliggöra detta avtal, om nämligen det vore förenat med en stor fördel för alla dem det vederbör att kunna få kännedom om dess innehåll? Regeringen har ju uttalat i trontalet, att regeringen vill ha ett förtroendefullt samarbete med riksdagen, och vi veta ju, att det kommer att föreslås en lagändring för att göra det så starkt som möjligt. Då synes det, att man i ett fall som detta också borde genomföra det förtroendet och meddela detta avtal till riksdagen. Statsministern uttalade sig den 7 november i denna fråga sålunda: »Intet kan vara mer angeläget, för att land och folk skall kunna genomkämpa denna tunga tid, än ett öppet klarläggande av ställningen, som gör det möjligt för representationen och *alla* medborgare att själva komma till insikt om de förhållanden, med vilka vi måste räkna.» Det synes mig stå i en mycket god samklang med detta uttalande, att ett offentliggörande av handelsavtalet sker, så att det må kunna bli möjligt för en och var att bedöma, vad han har att rätta sig efter i det fallet. Och det skulle utan tvivel underlätta för näringsidkarna att få veta detta.

Trontalet och statsverkspropositionen tala, mina herrar, ord om nödvändigheten av varsamhet vid statsregleringen. Dessa ord äro förtjänta av den allra största uppmärksamhet. Det kan icke nog kraftigt understrykas behovet av denna sparsamhet. Det är nödvändigt i alla avseenden, och det är icke minst nödvändigt med tanke på näringslivet och de skatter, som annars komma att drabba detta. Ett lands näringsliv är bland det viktigaste, som man från statsmakternas sida har att omhulda. Ty det är av den allra största vikt, att det befinner sig i ett blomstrande och lyckligt tillstånd icke blott på det sätt, som erfarenheten under kriget lärt oss, att landets näringsliv skall ställa landet i det största möjliga oberoende av andra länder, att det skall bereda oss möjlighet till självförsörjning, utan det är även för det nationella välbefinnandet i övrigt av yttersta vikt, att ett sunt näringsliv finnes. Därför är det nödvändigt, att man har en tanke för näringslivet, att man icke pressar det så hårt, att

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

man kanske pressar sönder det. Det kan hända att man genom att utsätta näringslivet för en pressning göra det sådan skada, att det kan sägas icke blott vara icke blomstrande, utan även kommer i så svåra omständigheter, att det icke kan trivas och fortbestå. Det kan emellertid inträffa, att man hindrar och hämmar utvecklingen genom att så förfara.

Nu är det så, att vårt näringsliv pressas från alla håll. Det pressas från statsmakterna genom skatter. Jag uttalar mig icke här om deras nödvändighet. Jag vill bara uttala det, att de skatter, som drabba näringslivet, äro numera mycket betungande. De ha vuxit till en betydande höjd. Samtidigt som det äger rum, pressas näringslivet av löneskruben från det andra hållet, den löneskrub, som uppkommit genom arbetarnes behov att få högre lön och önskan att få kortare arbetstid och som nödvändiggör att giva ökade löner, dyrtidstillägg o. s. v. Skatterna gå alltjämt i höjden. De äro, som jag nyss nämnde, mycket betydande, och ingen minskning synes komma att äga rum. Ja, mina herrar, förhållandet är nu på det sättet, att det finnes många näringsgrenar, som faktiskt måste anlita lånevägen för att kunna betala sina skatter. Lönerna ökas. Och därtill kommer nu, att höga pris göra sig gällande på råvaror. Prisstegringen har nått en sådan höjd, att den väl — skulle man vilja hoppas åtminstone — har närmast sig kulmen. Där ligga industrier inne med lager till höga priser, och så tillkomma dessa svårigheter med exporten. Jag vill nämna det endast i allmänna ordalag och utan angivande av några siffror, på grund av den undersökning som jag gjort på olika områden, att det finnes industrier i vårt land, som leva på export, men vilkas export varit mycket betydligt begränsad. Det ena exportområdet efter det andra har tagits bort från dem, och det finns ingen möjlighet att få till stånd export på vissa områden. De ligga på sina håll inne med mycket betydande lager av exportartiklar, som under normala förhållanden redan skulle ha vunnit sin avsättning. Och vederbörande industri har alltså ingenting annat att göra än att gå till banken och låna pengar till den höga ränta, som nu gäller, för att kunna hålla sin verksamhet i gång, därmed ökande på sitt lager undan för undan.

Höga räntor, nämnde jag nyss, och det är riktigt. Statskontoret uttalar i den skrivelse om inkomsterna, som ligger bilagd statsverkspropositionen, att man kan vänta en stark åtstramning på penningmarknaden. Om nu till detta skulle inträffa prisfall och industrien och övriga näringar stå i det läge, som jag nyss tillät mig att med några få ord skissera, så förstår ju var och en, vilken oerhörd fara för icke blott dessa näringar utan för hela landet, som där kan komma att uppstå. Jag vill säga, att industrien arbetar för närvarande under en mycket förlamande känsla av ovisshet, och även om den icke kommit att göra sig gällande i så hög grad ännu, så skall den, som vill höra på mina ord, dock komma att få besannat, att det icke dröjer länge, förrän vi få bevittna, att företagsamheten på dessa områden kommer att gå tillbaka, kommer att minskas. Och detta kan icke vara till nytta för landet. Han skall även få bevittna, om

han iakttaget förhållandena, att resultatet av industriens nuvarande verksamhet kommer att bli, att industrien går en framtid till mötes, som jag bestämt tror kan karakteriseras såsom icke ljus, t. o. m. kanske ganska mörk. Därför är det av nöden att anbefalla försiktighet, och därför hoppas jag för min del, att riksdagen också kommer att visa den försiktighet, om vilken Kungl. Maj:t också talat, som jag nyss nämnde, i trontalet.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts)*

När jag talat om dessa olika näringar, så vill jag heller icke därvid förbise, att detsamma kan komma att gälla även jordbruket. Ty från sakkunnigt håll har man uttalat, att även för jordbruket kan en kritisk tid komma att inträda vid övergången från krigstid till fredstid, helst om jordbruket kommer att bli utsatt för en överväldigande utländsk konkurrens.

Denna fråga om konkurrensen gäller för övrigt alla våra näringar. Vi veta faktiskt icke, mina herrar, i detta ögonblick, om vi äro konkurrenskraftiga eller icke. Nationerna ha isolerat sig från varandra så mycket under världskriget, det fria varuutbytet har varit i så stor utsträckning avbrutet, och vi här i Sverige ha varit i så ofantligt hög grad särskilt under 1918 avstängda från möjligheter till export, att vi veta icke, vilka möjligheter vi ha i konkurrenskraft. Men om vi tänka på de förhållanden, jag nyss anförde, så kan var och en mycket lätt sätta sig in i, att det är möjligt, ja, sannolikt, att vi i det fallet kunna komma att stå oss ganska slätt, då normala förhållanden åter inträda och en export återigen kan komma till stånd. Till detta kommer naturligtvis något, som man givetvis har att räkna med, nämligen att kriget visserligen är slut på slagfältet men kan komma att fortsätta och säkerligen kommer att fortsätta på det ekonomiska området. Man har säkerligen att vänta ett ekonomiskt krig, i vilket för visso de små länderna icke komma att bli de minst utsatta. Det ena med det andra gör, att man manas till varsamhet i förevarande fall.

I det trontal, som vi för några dagar sedan hörde, uttalades den förhoppningen, att med den väntade freden skulle grunden läggas till en ny rättsordning mellan staterna och att vårt land skulle kunna medverka i den stora internationella nydaningen genom att delta i arbetet för bildandet av ett folkens förbund. Försvarsministrarna knyta härtill den förväntningen, att om en sådan ny rättsordning kommer till stånd, skall därav följa, att den enskilda statens försvarsväsende skall kunna reduceras i betydande omfattning. Jag har redan vid ett tidigare tillfälle, då denna fråga var på tal, nämligen under urtima riksdagen, här i kammaren uttalat, att för oss har försvaret och de anstalter, som gjorts för försvaret, aldrig varit något självändamål, men vi hava ansett, att för ett litet land som vårt det vore nödvändigt att taga hänsyn till de faktiska förhållandena i världen. Vi hava i vårt försvar velat ha ett skydd i farans stund för vår självständighet.

Nu skulle jag vilja säga om detta folkens förbund, varom trontalet handlade, att om ett sådant förbund kan komma till stånd och bildas på den fulla likställighetens grund, så att alla stater träda in

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

i detsamma såsom fria och likberättigade parter; om alltså redan från början sådana garantier träffas, som trygga de små staternas rätt och utesluta möjligheten av förmynderskap över de små nationerna från vissa stormakters eller vissa maktgruppers sida; om ett sådant allmänt förbund av fria stater kan komma till stånd i syfte att, såsom det heter i den sista av presidenten Wilsons bekanta fjorton punkter, »förläna ömsesidiga garantier för politiskt oberoende och territoriell integritet för stora och små stater i lika grad», så skall detta bliva till en stor välsignelse för folken såsom utgörande en garanti för freden. Det är min övertygelse, att om ett sådant nationernas förbund kan komma till stånd, skall en följd därav bli, att rustningsbördorna skola kunna minskas.

Man gör sig då naturligtvis den frågan: är det också möjligt att åvägbringa denna nya rättsordning mellan staterna? Kan den över huvud taget komma till stånd, och är det icke utopier utan något gripbart, något som man kan taga i och något som kan förverkligas? Då vill jag för min del säga, att jag hyser den livliga förhoppningen och tillförsikten, att det skall visa sig vara möjligt, och jag skulle önska, att vi ginge till verket i levande känsla och övertygelse av att det är möjligt. Men naturligen få vi också hava blicken öppen för de stora svårigheter och stöfstenar, som ligga i vägen. Problemet är ingalunda så lätt löst. Vi hava sett, att det finnes statsmän, som ansluta sig till presidenten Wilsons fjorton punkter, men vi veta också, att det finnes andra, som kanske förfäktat en annan mening, och det statsmän, vilkas ord är av den vikt, att de måste tagas med i beräkningen. För icke så länge sedan uttalade den franske konseljpresidenten, monsieur Clemenceau, att han för sin del ville förbli trogen det gamla systemet med väl försvarade gränser och befästningar. Visserligen läste jag i dag i en tidning ett meddelande rörande en artikel i *Homme Libre*, i vilken antydes, att Clemenceau uppgivit sitt motstånd mot Wilsons punkter i detta fall, men motställningen mellan denna uppgift och uttalandet om att förbli vid det gamla systemet beträffande rustningar och befästningar står kvar, till dess man erhåller ett ytterligare kompletterande av det meddelande, jag nyss nämnde, att jag läst i en tidningsartikel. Mycket beror härvid på de överläggningar, som för närvarande pågå mellan ententemakternas ledande statsmän, de förhandlingar, som nu pågå och som komma att fortsätta under själva fredskongressen. Det var efter mitt sätt att se synnerligen lyckligt, om den tanke, som förfäktas av Wilson, kunde i dessa överläggningar avgå med seger, och man vill icke tänka, att motsatsen kan bli förhållandet.

Vidare ha vi de olika tolkningarna av begreppet havens frihet. För endast ett par dagar sedan läste man det uttalandet av en korrespondent till det stora världsbladet *Times*, att det icke längre finnes den minsta utsikt för löst prat om havens frihet; det har fastslagits, att president n Wilson icke motsätter sig och aldrig motsatt sig, att England underhåller en stor flotta, lika litet som England någonsin ifrågasatt Förenta staternas rätt att vidtaga alla de åtgärder för sin marina trygghet, som denna stat själv finner lämpliga. Här föreligga

oklarheter i detta fall, och det är oklarheter, som inverka även på de svenska förhållandena. Skall varje land, i trots av tillkomsten av folkens förbund, alltjämt fortsätta med att hava var och en sitt för-svar så starkt som möjligt?

Vid remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr statsministern yttrade i denna kammare den 14 december: »Förhållandena i världen äro ännu icke så stadgade, att vi kunna med säkerhet överblicka dem.» — — — »Hela den nya ordningen i världen beror hurudan freden blir.» — — — »I detta ögonblick saknas ännu en av de viktigaste förutsättningar, med vilka vi måste räkna vid den förstående revisionen av vårt försvarsväsen.» Det går naturligen lätt att riva ned ett sådant försvarsväsen, men däremot är det mycket svårt att bygga upp det. Värst av allt är det, om man här kommer att ingripa i det, som redan är bestående, d. v. s. låta något förfalla. Vi måste enligt min mening se vart allt detta till sist leder. Försvarsministrarna hava nu av statsfinansiella skäl lämnat frågan om de värnpliktigas av årsklasserna 1918 och 1919 utbildning öppen. Jag skall icke uppehålla mig så mycket vid detta, endast i korthet uttala den förvåning, man känner, när man läser dessa båda huvudtitlar, över det sätt, på vilket beräkningarna blivit gjorda, då det gäller övningarna. Man står här inför det förhållandet, att man av statsfinansiella skäl anser sig böra göra och måste göra besparingar. Då säger man, att övningstiden redan är förkortad för den ena årsklassen och att den även kommer att förkortas för den årsklass, som skulle börja sin tjänstgöring i år. Det blir kortare övningstid och följaktligen mindre antal övningsdagar. Å andra sidan vet man, att dessa övningar ovillkorligen kosta mycket mera per dag. Då tillgriper man den egendomliga utvägen att säga: låt oss helt enkelt taga upp det, som om det vore normalt alltsammans; låt oss räkna med det normala antalet övningsdagar och de normala kostnaderna per övningsdag. Det finns väl ingen människa, som kan draga någon slutsats om huruvida herrar försvarsministrars sätt att räkna varit det riktiga. Det rätta hade varit att söka bedöma, hur många övningsdagar man ansåg, att det skulle bliva, och vidare vad man tänkte sig, att kostnaden för sådana övningsdagar komme att bli, och att därav få fram en summa. Men detta sätt att beräkna synes mig vara mer än lättvindigt och mycket oförståeligt över huvud taget.

Herr talman! Det är endast en sak till, som jag ytterligare anser mig böra tala om och det skall icke bli så långt. Då 1918 års statsverksproposition remitterades, tillät jag mig betona det absolut nödvändiga av att den nationellt så viktiga Ålandsfrågan erhöles en för vårt land i realiteten fullt tillfredsställande lösning. I trontolet erinrades nu, att ett första resultat vunnits i denna fråga genom överenskommelse mellan Sverige, Finland och Tyska riket om demolering av de på ögruppen uppförda befästningarna. Erfarenheterna under kriget hava emellertid visat, att en sådan överenskommelse icke är en tillräckligt betryggande garanti för vårt land, att den icke skänker den säkerhet, som vi finna nödvändig och anse för oss erforderlig. Åland i främmande makts ägo kan komma att bli ett hot emot Sverige, emot Sveriges förmåga att värja sin självständighet. Ålandsbe-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

folkningens med imponerande endrökt och styrka uttalade önskan om ögruppens återförening med Sverige gör det tillika till en nationell hederssak för oss att på allvar och med intresse och kraft taga oss an denna sak. Det har därför varit ägnat att väcka livligt intresse, att regeringen nu funnit sig böra hos Finlands regering understödja den åländska framställningen om en fri folkomröstning rörande ögruppen's framtida ställning, och jag vill sluta med att uttala den önskan, som jag vet delas av det överväldigande flertalet av vårt folk, att regeringen skall med kraft fullfölja den politik i Ålandsfrågan, som den bestämt sig för, så att det måtte lyckas att bringa denna utomordentligt viktiga fråga till en lösning, som tillfredsställer på en gång Sveriges intressen och svenskarnas på Åland varmaste önskningar.

Herr talman! Med anledning av vad jag nu tillåtit mig anföra, vill jag sluta med att betona tvenne önskemål, som jag anser vara förtjänta av ett särskilt beaktande och som jag anser vara av den vikt, att de böra påkalla uppmärksamhet vid detta tillfälle. Dessa två önskemål, som just nu framstå såsom de förnämsta, avse, att vi inom vårt land, inåt, genom en avveckling, så fort sig göra låter, av kristidslagar och kristidskommissioner sörja för, att den enskilde återfår känslan av personlig frihet och blir i tillfälle att fritt utveckla sin handlingskraft och skörda sitt arbetes frukter — detta utgör nämligen efter mitt sätt att se förutsättningen för en lycklig uveckling av vårt näringsliv — och vidare utåt, att vi utan att uppgiva vår fulla självständighet eller något, som kan bidra till att försvaga den och med bevakande av våra nationella intressen på alla områden skänka vår anslutning åt tanken på ett nationernas förbund, under förutsättning att det bildas på den fulla likställighetens grund, och deltaga i arbetet på en ny internationell rättsordning till skydd för det nationella oberoendet och den fredliga sammanlevnaden mellan folken. Om vi iakttaga dessa två saker, så hava vi därmed verkat för tvenne för vårt land synnerligen viktiga intressen.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Hökhult, *Nilsson* i Landeryd, *Norman*, *Johanson* i Huskvarna, *Andersson* i Knäppinge, *Olsson* i Berg, *Svensson* i Långelanda, *Lindvall*, *Odqvist*, *Lithander* och *Welin*.

Herr N y l a n d e r: Herr talman! Jag vill begagna detta tillfälle till att framföra en vädjan till tvenne av regeringens medlemmar att, vad på dem ankommer, incripa för att få ett par för vårt lands näringsliv mycket betydelsefulla kommunikationsfrågor snarast möjligt lösata. Den ena gäller koncession åt Stockholms frihamn och i samband därmed stående frågor, den andra den reguljära lufttrafiken.

Vad den förstnämnda frågan beträffar, så beslöts, som bekant, byggandet av en frihamn av huvudstadens stadsfullmäktige den 28 juni 1917, varefter ansökan om koncession inlämnades till Kungl. Maj:st den 26 oktober samma år. Tyvärr har denna ansökan ännu i dag icke beviljats, ett förhållande, som medfört, att Stockholms fri-

hamnsnämnd icke blivit i tillfälle att vidtaga åtgärder för bildande av Stockholms frihamnsbolag och ordna i samband därmed stående administrationsarbeten, oaktat nämnden så forcerat utförandet av själva hamnen, att en frihamnsrörelse, låt vara till en början i mindre omfattning, dock kan sättas i gång redan om ett par månader, d. v. s. i vår eller på försommaren.

När jag framför denna anmärkning, så vill jag emellertid understryka, att den icke riktar sig mot finansministern personligen, vilken i likhet med sjöministern ställt sig synnerligen välvillig och förstående emot detta för vårt land så viktiga företag. Det är icke där felet ligger, liksom icke heller hos generaltullstyrelsen och kommerskollegium, vilka bägge, väl inseende nödvändigheten av en snabb behandling av denna fråga, också skyndsamt prövat de till dem ställda remisserna. Felet ligger annorstädes och består enligt min och många uppfattning däri, att man på visst håll inom det departement, som finansministern leder, tagit denna koncessionsansökan alltför formalistiskt, vilket bland annat tagit sig uttryck i pressen. De därvid framförda synpunkterna ådagalägga, såvitt jag kan se, tydligt, att det varit, om jag så får säga, byråkratiskt formalistiska skäl, som hittills hindrat beviljandet av denna koncession.

Det har nämligen bland annat framhållits, att förslag till hamntaxa icke var bifogad nämndens koncessionsansökan. Gentemot detta vill jag anföra, att, såvitt jag kunnat utröna, medföljde någon sådan taxa icke heller den ansökan, som på sin tid inlämnades för koncession åt Malmö stads frihamn, men lika väl beviljades denna ansökan av Kungl. Maj:t. Dessutom framhöll Stockholms stads frihamnsnämnd i sin skrivelse, att någon frihamnsrörelse givetvis icke skulle kunna komma till stånd, förrän Kungl. Maj:t godkänt en taxa, som sedermera skulle inlämnas. Denna lösning föreslogs självklart för att vinna en dyrbar tid.

Vidare har från det av mig åberopade hållet anmärkts, att bevis saknades för äganderätten till jorden. Men, såvitt jag vet, felades ett sådant intyg endast för ett obetydligt område på ett par hundra kvadratmeter, tillhörande järnvägsstyrelsen, som för frihamnens räkning där skall utföra en bangårdsanläggning. Förslaget härtill hade också av järnvägsstyrelsen godkänts, vilket gjort, att nämnden på sin tid tog för givet, att detta var ett direkt erkännande av äganderätten till ifrågavarande område från våra myndigheters sida, och för övrigt har nu även av Kungl. Maj:t lämnats medgivande till dispositionen av detta område, så att även den invändningen följaktligen bortfaller.

Slutligen har från vederbörande invänts, att ingen plan fanns för avspärrningen av vattenområdet i hamnen. Däremot vill jag anföra, att nämnden, då vattenlinjen i realiteten var så kort, anhöll att få markera den med flytande bojar. För övrigt ha både generaltullstyrelsen och kommerskollegium ansett sig kunna tillstyrka en dylik anhållan, men mot all förmodan har finansdepartementet även skickat denna sak på remiss till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som enligt mitt förmenande icke har något med den saken alls att göra.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
Forts.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ty denna hamn bygges av Stockholms stad utan statsunderstöd, varför staden ej är skyldig att underställa frågan prövning av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Dessutom har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke inskränkt sig till att pröva de rent byggnadstekniska frågorna, utan gått in på rent tulltekniska frågor och vill, bland annat icke godkänna den anordning vid vattenområdet avspärrning, som generaltullstyrelsen och kommerskollegium tillstyrkt.

Jag kan alltså icke finna annat, än att denna synnerligen brådskande koncession fördröjts av rent formalistiska skäl och att Kungl. Maj:t lätteligen bort hava kunnat bevilja densamma med den bestämmelsen, att rörelsen i frihamnen icke finge taga sin början, förrän de nämnda villkoren uppfyllts. Det är icke blott för Stockholms stad, utan för hela vårt land så mycket viktigare, att denna fråga nu blir genast avgjord, som arbetet på denna frihamn här i Stockholm lagts så, att rörelsen, såsom jag inledningsvis anförde, till en början i mindre omfattning skulle kunna komma i gång redan på varen eller försommaren, under det att detta ej blir möjligt i Göteborg och Malmö förrän längre fram. Den, som haft tillfälle att syssla med och följa den handelspolitiska och kommersiella utvecklingen, framför allt under den allra sista tiden, kan sannerligen icke undgå att konstatera det energiska arbete, som våra grannar danskarna nedlägga för att draga den väntade transitotrafiken mellan Amerika och Östersjöänderna öfver Köpenhamns frihamn. Våra affärsmän, som under de senaste åren gjort kraftiga förberedelser för att med utnyttjande av sina förbindelser i utlandet och våra svenska ångbåtslinjer taga sin del i det väntade stora varuutbytet och därmed tillföra icke blott sig själva, utan även vårt land stora vinster, komma i realiteten att stå fullständigt handikapade och i en ohållbar ställning, om icke vår frihamnsrörelse snarast möjligt kommer i gång. I de fåror, varu världshandeln efter kriget kommer att löpa in, kommer den nog sedan att länge gå, och desto farligare är det då, att icke vara med från början. Inför detta faktum och med hänsyn till de stora uppföringar och det arbete, som Stockholms stad nedlagt och medlägger för att skapa oss detta nödvändiga vapen i den konkurrenskamp, som väntar, nämligen en frihamn, vågar jag vid detta tillfälle hos herr finansministern hemställa, att han ville personligen ingripa, så att koncessionen i frågan omedelbart måtte beviljas, en sak som skulle hälsas med allmän tillfredsställelse av våra affärsmän, för vilka det nu mer än någonsin gäller att använda tiden väl.

I detta sammanhang kan jag icke heller underlåta att uttala mitt beklagande av, att ett vid fjolårets lagtima riksdag fattat, för vår handel och sjöfart mycket viktigt beslut fördröjts vid utförandet, nämligen beslutet om upprensning av Oxdjupet. Efter riksdagens beslut anmodades väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av Kungl. Maj:t redan i juni att företaga den av riksdagen beslutade upprensningen, men där har man tvvärr legat på saken för att företaga några icke väntade ändringar, och resultatet har blivit, att, såvitt jag vet, icke ett spadtag tagits eller ens någon början till muddring gjorts för detta vik-

tiga arbete. Även här är sannerligen brådska av nöden och en påstötning verklig på sin plats.

Sedan kommer jag, som jag inledningsvis antydde, till en annan viktig kommunikationsfråga, nämligen flygtrafiken. Vid fjolårets lagtima riksdag väckte jag, som herrarna kanske torde erinra sig, en motion, vari jag föreslog, »att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt göra en allsidig utredning om vad som i utlandet företages för ordnandet av en reguljär flygtrafik efter kriget, och likaså låta undersöka den ställning, som staten skall till enskilda flygtrafikföretag intaga i vårt land, samt jämväl bästa sättet för statens understödande av en dylik flygtrafik, och slutligen framlägga förslag till de åtgärder, som med anledning av denna utredning böra och kunna vidtagas från statens sida.»

Jag fick glädjen och tillfredsställelsen att konstatera, att för ovanlighetens skull denna motion blev enhälligt antagen av både första och andra kammaren, och desto fastare var då min övertygelse, att de påyrkade åtgärderna skulle vidtagas, om icke precis med flygfart, så åtminstone snarast möjligt, men såvitt jag kan se, har så icke blivit fallet. Detta är desto mer förvånansvärt, som detta stora problem blivit betydligt aktuellare, än det var vid den tidpunkt då jag framlade motionen, ty det går ju knappast en vecka, utan att vi från utlandet erhålla meddelanden om lufttrafikens landvinningar, om jag nu kan begagna det uttrycket. Dessutom har kriget nu slutat, och man börjar överallt att — såsom i min motion förutsades — göra en del erfarenheter, som under kriget vunnits rörande flygmaskinernas prestationer, fruktbarande på den fredliga samfärdselns och det kommersiella livets område. Det är givet, att detta sker framför allt i de krigförande länderna, där aeroplanindustrien nått en oerhörd utveckling och där massor av tränade flygare finnas till disposition, men desto nödvändigare är det för oss att med alla medel arbeta på målet att ej bliva efter i utnyttjandet av detta nya kommunikationsmedel, som förvisso hör framtiden till.

Enligt vad jag kunnat utröna, blev riksdagsskrivelsen av i fjol av stor uppmuntrande betydelse för de privata förberedelserna att söka för Sveriges del taga den kommande lufttrafiken i egna svenska händer. Först i mitten av augusti tycktes emellertid Kungl. Maj:t så att säga i förbifarten lägga hand vid denna skrivelse genom att remittera den till Aeronautiska sällskapet för yttrande, ehuru riksdagens skrivelse och ävenså utskottets utlåtande till stor del stödde sig just på ett utförligt yttrande från Aeronautiska sällskapet till andra kammarens tredje tillfälliga utskott. Sällskapet i fråga tillstyrkte naturligtvis livligt riksdagens förslag och påpekade en rad viktiga frågor för flygtrafikens förberedande, vilka icke kunna föras längre, än som blivit gjort, utan att vissa statsåtgärder vidtagas och utan att man över huvud taget har klart för sig, vilken ställning staten kommer att intaga i flygfrågan. Sedan dess har icke någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida mig veterligt blivit synlig, utan man tycks lugnt sova på den viktiga frågan. Vad man däremot fått bevittna är en till följd av statens hållning hotande stagnation i de med sådan fram-

Vid remiss av
statsverks-
propositioner.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

gång hittills bedrivna icke statliga förberedelserna för flygtrafiken. och detta just i ett ögonblick, då förberedelserna för en dylik med all kraft forceras i hela världen. Därtill har man fått bevitna icke blott hur andra stater inrättat särskilda organ för lufttrafiksfrågorna, utan också hur svenska riksdagens initiativ lett till åtgärder från Kungl. Maj:ts sida, men icke Kungl. Maj:t i Sverige, utan Kungl. Maj:t i Norge. Norska regeringen har nämligen omedelbart upptagit saken och för ett par månader sedan utsänt representanter till utlandet för studier, vilka knappast — detta enligt fackmäns utsago — kunna gälla andra förhållanden än de, som just åsyftas med förslaget i vår svenska riksdagsskrivelse. i vilken särskilt nämndes förberedande utländska studier. Det har sagts mig, att regeringen vill avvakta de nordiska förhandlingarna i flygtrafikfrågan, innan något vidare åtgöres i denna sak. Normännen däremot ha — efter vad jag just i dagarna erfarit — uppskjutit dessa förhandlingar från början av januari till början av april, givetvis för att få sin egen ställning till problemet klarlagd, innan de förhandla med grannarna. De taga alltså nu, mänskligt att döma, initiativet ifrån oss och komma till dessa förhandlingar beredda, vi däremot oberedda. Man kan undra, om det skall gå med detta ärende som med förslaget till svensk lufttrafikförordning, vilket avgavs nå vintern 1917. Redan följande vår lägo alla yttranden färdiga, och sedan dess har förslaget upptagits till behandling i grannländerna och även väckt nog så stor uppmärksamhet på andra håll. Det skulle vara intressant att veta, var det nu ligger hos våra svenska statsmyndigheter? Genom denna, kan man säga, passivitet från den svenska regeringens sida motverkas faktiskt det av hela landet med stora sympatier följda strävandet att giva Sverige en framträdande plats vid skapandet av detta nya internationella samfärdsmedel, och nog borde väl under alla förhållanden tiden hava medgivit åtminstone tillsättandet av en utredningskommitté som kunnat göra oss lika förberedda till de kommande förhandlingarna som våra grannar och som också kunnat precisera statens ställning till flygtrafiken. Vi måste snart, ja, omedelbart, hava klarhet i denna fråga för att ej komma definitivt på efterkälken.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Under den långa tid, som världskriget rasat i Europa, var det nog en allmän önskan hos hela vårt folk: måtte detta krig sluta, måtte fred snart inträda, så att vi kunna komma in i normala förhållanden igen! Vi hava tryckts och tryckas ännu alla, vilken ställning vi än hava i vårt land, vare sig vi äro producenter eller konsumenter. Det är nog så, att under denna svåra tid tycker var och en, att han har det värst. Det är svårt att avgöra den saken, men så mycket kan man ändå säga, att trycket på de neutrala folken har varit så oerhört stort, att det nog icke var någon i vårt land, som innan kriget bröt ut, kunde förutse och tänka något dylikt. Nu har ju kriget i stort sett slutat. Freden låter kanske vänta på sig ännu, men, vi få väl antaga, att den är i antågande. Det har ju lättat på åt-

skilliga punkter och åtskilliga områden, men ännu tycks trycket vara betydligt.

Det var under fjolårets remissdebatt, som jag tillät mig att rikta uppmärksamheten på de förhållanden, som möjligen kunde uppstå, då vi från kristidskonjunkturen skulle återgå till normala konjunkturen. Nu bör detta naturligtvis stå oss närmare. Det bör vara tämligen klart, att så skall ske. Jag har mig icke bekant, om någonting är åtgjort för att verkligen förmedla denna övergång, som annars rent ut skulle verka förstörande. Det skulle vara ytterst önskvärt, om så har skett, eller att det omedelbart vidtages åtgärder härför.

Det är ju nu så, att vi producenter på jordbruksområdet, vi som producera livsmedel, i allmänhet nu göra oss den frågan: »Vad är statsmakternas mening? Är den densamma som i fjol, att vi skola fortsätta med produktionen i den riktning, som det då uppmanades oss, eller är statsmakternas mening någon annan?» Det är alldeles tydligt, att så som förhållandena nu hava utvecklats sig, är produktionen ytterst dyr. Det kan man icke komma ifrån. Det är också tydligt, att jordbrukaren, om han icke får något direktiv med det snaraste från Kungl. Maj:t eller från riksdagen, kommer — för att begagna ett bevingat ord — att stå »undrande och spörjande», vad han skall göra nu i vår. Det är så ytterst viktigt, att detta mycket snart klagöres, så att vi icke åter komma i den ställning, som vi voro i i fjol, då vi här diskuterade frågan om minimipris på potatis, när lantmannen redan satt sin potatis i jorden. Det vore ytterst ledsamt, om förhållandena skulle bli likadana nu. Jag hoppas, att så icke måtte ske, och jag riktar den enträgna uppmaningen till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att åtgärder måtte snart vidtagas, så att jordbrukaren kan få klarhet i denna fråga.

Jag nämnde nyss, att produktionen var så ytterst dyr. Ja, den förste ärade talaren, som särskilt noga avjagade lantmannafältet, berörde också frågan om de artificiella gödningsämnen. Det är en viktig fråga för oss. Jag kan även för min del skriva under, att det är ett synnerligen dyrt pris på dem, men jag skulle icke för ett enda ögonblick vilja påstå, att det är för högt, ty jag har icke det material, att jag kan bedöma den saken. Vad jag däremot tycker var knappt försvarligt, var tillvägagångssättet, som man använde mot oss jordbrukare. Vi skulle lämna rekvisitioner, men priset fingo vi icke reda på, utan det skulle vi få sedan, och vi skulle ändå vara bundna av rekvisitioner. Det må ju vara hänt. Det är möjligt, att man icke kunde bli färdig med prisbestämmelser och dylikt, men det bör man kunna förstå, att när, som t. ex. vid fosforsyrehaltiga gödningsämnen vi komma till ett pris mellan 6 och 7 gånger så högt som innan kriget bröt ut, och då det är alldeles nödvändigt att tillföra jorden dylika för att tillfredsställande kärnskor dar skola kunna erhållas, då blir det dyrt att producera, och då är det nästan nödvändigt för de svagast ställda jordbrukarna att hava en liten smula klart för sig: »Kan produktionen betala dessa oerhörd fördyrade omkostnader?» Det veta vi icke det allra minsta, men det är

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

så oändligt viktigt i denna situation, att vi snart få klart för oss detta. Eljest kan man icke med fog invända något gentemot en jordbrukare, som icke har mycket i plånboken, om han verkligen slår in på en sådan produktion, att han icke riskerar alltför stor förlust därpå. Det är mänskligt, om han så gör, och hans ekonomi kanske tvingar honom därtill. Det är ju också klart, att problemet blir synnerligen svårt, det förstår jag mycket väl, ty om vi producera till dessa höga priser, kan det ju hända, att importen kan visa mycket lägre siffror. Då blir problemet kinkigt, det erkänner jag, och det är just därför, som vi äro så synnerligen angelägna om att ett uttalande från statsmakterna med det snaraste sker. Nu har det ifrån lantmannahåll starkt understrukits, att de artificiella gödningsämnen måste förbilligas. Ja, jag vet icke, om så kan ske, ty jag förmodar, att gör man detta på ett område, kommer man med dylika fordringar även på alla andra. Kan statens finanser stå ut därmed? Det blir nog svårt med den saken, men säkert är, att problemet är ytterst kinkigt, när vi skola gå att få normala tider och normala priser. Det, som jag då särskilt vill understryka, är, att vi förvänta, att Kungl. Maj:ts regering gör allt vad göras kan för att detta måtte kunna ske utan alltför stora upppoffringar.

Det är en annan sak, som jag också skall be att få understryka. Det är ett faktum, att trots de större inkomsterna, som i allmänhet beskattas inom kommunen, ha dock kommunalskatterna så stigit inom många kommuner, att det är fara å färde och stor fara å färde. Det är mycket lätt att få utgifterna att stiga och skatterna att stiga, men det är svårare att gå en motsatt väg; och det är alldeles tydligt, att på samma gång vi tro, att penningen intager sitt normala värde gentemot varuvärdet, bevillningskronorna säkerligen komma att sjunka. Huru man då skall komma till rätta med skatteförhållandena uti kommunerna på landsbygden — ja, måhända också i åtskilliga städer — det förstår jag sannerligen icke. Det är så många kommunalmän, som uttalat sitt stora och djupa bekymmer huruledes man skall kunna se framtiden an, när det gäller våra kommunalskatter. Nu vet jag väl, att man sagt, att vi skola om-lägga våra kommunalskatter, att vi skola stifta objektiva skatter och lägga dem på annat sätt. Fördelningen skulle över huvud taget bli till det bättre. Ja, det är gott och väl, men totalsumman, som skall tagas ut, blir ändå densamma. Det blir ändå så, att de stora summor, som skola tagas ut inom kommunerna, skola i alla fall betalas och plockas ihop av det produktiva arbetet. Det är ofrånkomligt. Kommer man så långt ut på glanskis i skattefrågorna, så att det verkar rent av produktionsförstörande, ja, då är man säkerligen inne på en farlig väg. Det skall bli mycket till att bota och komma att taga en mycket lång tid.

Vi ha nu här alla en känsla av att en ny dag brutit in för vårt land, en demokra'iens dag, en reformernas dag. Jag tror, att den känslan finns hos hela vårt folk: Nu skall någonting utträttas. Om man nu undantager de — jag skulle vilja säga — abstrakta reformerna, d. v. s. dem som gälla rösträtt o. dyl., ha alla andra refor-

mer en sak gemensamt, huru vitt skilda de än äro och vilka ämnen de än omfatta, nämligen det att deras realiserande i allmänhet kostar mycket penningar och åtskilliga av dem synnerligen mycket penningar. På grund härav skulle jag verkligen vilja rikta en allvarlig uppmaning till regeringen att, när dessa stora reformförslag läggas fram, noga hava övertänkt, om vi hava den ekonomiska bärigheten, och om den kan gå hand i hand med våra reformer. Kan den blott det, då är jag den förste att erkänna, att det är mångt och mycket här i vårt land, som behöver nydanas, så mycket som behöver förbättras. Men gör man en stor förändring och därvidlag icke har det fasta underlaget, det bärande ekonomiska underlaget, kan det många gånger slå över till sin motsats. Även om takten, när det gäller att vidtaga dessa reformer, skulle bli en smula långsammare, är det helt säkert ändå bättre för vårt land, att vi hinna växa in i de ekonomiska möjligheterna att bära upp dessa reformer, så att vi kunna i vår lilla värld visa ett folk, som kan gå fram, låt vara med något långsammare steg än de stora folken, men så mycket säkrare.

Det är synnerligen mycket, som jag skulle vilja yttra vid detta tillfälle, men jag skall ställa mig vår talmans uppmaning till efterrättelse. åtminstone för den här gången, och begränsa mitt anförande till det sagda. Vad jag endast vill sluta med är att rikta en varm vädjan till regeringen att under den kritiska tid, som nu otvivelaktigt stundar, när vi åter skola komma in i normala gångor, taga stora initiativ och hava en vidsynt blick samt framförallt i tid vidtaga åtgärder, så att den förstörelse, som på många punkter hotar bryta ut, måtte bli så liten som möjligt.

Herr Månsson i Hagaström: När vi nu stå inför ett nytt tidevarv, som håller på att bryta in, anser jag det icke ur vägen eller — rättare sagt — kan jag icke uraktlåta att, innan jag gör ett par små anmärkningar i anledning av statsverkspropositionen säga några ord i allmänhet om en företeelse, som varit ganska uppseendeväckande under de senare tiderna. Den företeelsen är striden om parlamentarismen.

På två håll hava vi under de senare åren sett det dragas i tvivelsmål, huruvida arbetsformerna i de nuvarande parlamenten äro lyckliga för danandet av ett lands öden, ja om parlamentarismen överhuvud taget skall tolereras. Synnerligen starkt växte sig här i landet en bölja för ungefär 4 å 5 år sedan. En samling ungdomar, tillhörande de privilegierade grupperna i samhället, besvarade den frågan med nej och voro utpräglade antiparlamentariker, svärmade för det personliga konungadömet o. s. v. Den böljan gick igen i många länder och tog sig ett uttryck i det bekanta yttrandet av Oldenburg i Tyskland, när han talade om »en löjtnant och 10 man», som skulle göra slut på riksdagen där nere. Vi hava nu sett, att denna uppfattning gripit icke blott dessa privilegierade grupper, utan även gripit omkring sig i de djupa leden på sina håll ute i världen. Oldenburgs löjtnant med sina 10 man har blivit verklighet och för Oldenburg och

Vid remiss av
statsverks-
propositioner.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hans meningsfränder en sorglig sådan. Det var nämligen icke deras söner, som gjorde det, utan helt andra. Nu frågar jag mig: var ha vi då att söka orsaken till denna antiparlamentariska företeelse? Jag kan då icke annat än erkänna, att huvudfelet ligger inom parlamenten själva. Först hava de haft att dragas med en grupp, den maktägande, som i egoistisk kortsynthet mänskligt nog glömt, att härskarens ställning är egentligen den att vara tjänare, att »den, som vill vara ypperst av Eder, han skall vara den andres tjänare». I annat fall tager allt herravälde snart nog ett snöpligt slut. Man har icke i tillräcklig grad insett denna sanning. Man har satt sig till rätta i sina bekväma ställningar och ansett alla krav på reformer som orättmätiga intrång på gamla privilegier.

Så hava vi en grupp av parlamentariker, som visserligen på valdagar och vid fästmiddagar tala mycket om demokrati och sin vilja att göra mycket för de breda lagren; men när vinet är urdrucket eller valmötet slut, ha de icke varit vidare angelägna att göra något, och tiden har fått gå. Då har folket tröttnat. Man har sagt till varandra: detta är ett groft gveckel, och vi måste söka andra vägar för ordnandet av samhället.

Men icke blott dessa två grupper äro efter mitt förmenande de skyldiga till den misstämning mot parlamentarismen, som vi kunnat märka. De, som varit med i riksdagen under de år, när vi t. ex. hade en högerregering här i bänkarna, veta nog att oppositionen många gånger givit de breda lagren anledning att hoppas på ganska avsevärda förändringar, när dessa breda lagrens talesmän kommo till makten. Här har det sannerligen vid remissdebatterna och i än högre grad på agitations- och valmöten icke varit några ledsamheter. Det har varit solen i den här västfickan och månen i den här och alla livets lycksaligheter i händerna, bara man »fått makten» och fått sitta i regeringskansliet och, ute på arbetsplatserna har man läst de braskande talen och sagt: se där är det karlar ändå! Det är sådana, som kunna ge de där på käften och säga sanningen till dem. Och så ha de breda lagren gått i den tron, att när bara vår Jöns, vår Hans och vår Per komma att bli ministrar ändras samhället ett tu tre på en enda gång och en helt annan situation inträder för de kroppsarbetande grupperna. Den stora faran med detta har varit, att folk i allmänhet fått och i många år haft en alldeles felaktig syn på riksdagens uppgift och en regerings makt och förmåga. En riksdag är icke någon slags trollerianstalt, där man kan framkalla välstånd. De när tvärt om i viss mån en anstalt, där man mödgas i form av skatter avhända sina medborgare deras surt förvärvade renningar till avlönande av ämbetsmän och uppehållandet av alla möjliga institutioner. I stället för att säga och påpeka detta har man tvärt om — och det gäller icke blott socialdemokrater och liberaler utan kanske i högre grad högerpartierna — arrangerat det på ett sådant vis, att riksdagen icke blivit en folkets rådpläggande församling, där man rådslår om den allmänna förvaltningen och tillståndet i landet, utan en slags rikedomskälla ur vilken maktägande och tilltagsna grupper av befolkningen förvärva sig fördelar på de andras bekostnad. Och

jag har en gång sagt här, att för en del människor synes det vara så, som en gång en parlamentariker i Amerika yttrade till sin son, då han sade: »För sade man: min son, bliv arbetsam, flitig, sparsam, omtänksam och rättträdig, så går det väl i världen. Men nu säger man, att du behöver varken vara det ena eller det andra, varken arbet.sam, flitig, sparsam, omtänksam eller rättträdig, du behöver bara vara fräck. Gå till riksdagen och skaffa hjälp, och om du får betänkligheter, så se på de andra som i tusenvis gå fram den vägen och vinna framgång!» När man så arrangerar sig, att storbönder och industriidkare, en hel del av de senare i varje fall gå till riksdagen, den ene före och den andre efter, och begära att riksdagen skall sätta höga minimipris för att de må så mycket som möjligt klå sina medborgare, undra då på att arbetargrupperna hemfalla åt precis samma felsyn på parlamentets uppgift och tänka, ja, se där den stora rikedomskällan — den ligger icke i arbete och omtänksamhet och sparsamhet, nej, i riksdagen ligger källan till all framgång, och dit skall man gå. Så samlas där ett folk, vars skilda grupper äta upp varandra, och snart stå vi inför en situation så invecklad, att vi få börja från början igen. När så de breda lagren komma, finnes det icke mera att ta. Då först blir man på det privilegierade hållet ganska betänksam, som den föregående talaren var, och frågar, om vi över huvud taget ha råd att göra några nämndvärda reformer. Men då säga äntligen de djupa leden: det var ett förfärligt skoj alltsammans, det vända vi oss ifrån! Så kommer samhället i upplösning.

Jag har sagt dessa ord nu som en inledning då jag går att framhålla en åtgärd, vidtagen under den senaste tiden från regeringens sida och som sannerligen i dag skulle föranlett en gladare bal, om det varit en högerregering, som gjort den — jag syftar på prisförhöjningen på socker. Om jag då fäster mig vid den sista förhöjningen på socker och tar t. ex. den kungl. kungörelsen av den 31 december 1918 om priset i öppen bod och den av den 22 mars 1918, den 2 november 1917, den 27 mars samma år och den 27 juni 1916 och anställer jämförelser, finner jag, att råsocker, som för 14 månader sedan ännu betingade ett pris av 62 öre pr kg., kostar nu 104 öre, en höjning alltså med 42 öre. Jag skall icke trötta herrarna med många sockerpris, jag skall endast taga raffinad, t. ex. i toppar, 67 öre för 14 månader sedan, nu 115 öre, om jag ser rätt, 48 öres ökning; kristallsocker, en sort, 61 öre för 14 månader sedan, 124 öre nu, 63 öres ökning; mindre bitar kristallsocker 67 öre förut, 124 nu, 57 öres ökning; bitsocker i större bitar 124 öre nu, 67 öre då, 63 öres ökning, o. s. v. hela vägen. Vi häpnade dessutom i fjol när vi under trycket av avspärrningen nödgades till de skånska betodlarna ge omkring 20 miljoner kronor extra på ett enda bräde eller nära fördubblade deras betpris, men man får här med skäl häpna ännu mer, när man nu ser, att det då varande abnorma priset ytterligare fördubblas, under det frakterna emellan Sydamerika och England sjunkit med 75 % och sjunka för varje dag som går alltmera. Man må väl nu säga, att kulmen må vara nådd, att nu må Sveriges folk få i ro och utan chikaner av tullar och konsumtionsskatter köpa sitt socker från

Vid remiss av
statsverks
propositionen.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Java eller Kuba eller var det finnes att få i världen. Sockerskörden har icke varit så dålig i världen. Det är visserligen sant, att i de krigförande länderna betsockerarealen nedgått ofantligt, men i gengäld ha rörsockerplantagerna på de sista 5—6 åren ökat ofantligt i världen. Det kan man se i varje rapport och cirkulär som utsändes från lantbruksbyrån i Rom. När så är förhållandet, är det på tiden, att vi få köpa vårt socker var i världen vi vilja och ta in det fritt från höga införseltullar. Det här kan icke få pågå, det är som om regeringen ville arrangera en parodi, vari protektionismen skulle få visa all sin galenskap. Jag har hört uppgivas från en av de sakkunniga, att man i sakkunniga sockerkretsar i Danmark för närvarande anser, att noteringen i England i år på socker kommer att bli ett pris, som kommer att berättiga till ett betpris av 2 kr. 10 öre per 100 kg., under det man här går över till att öka betpriset från 4 till 8 kronor per 100 kg. Man kan ju förstå, att ingen i de breda lagren kan få någon hög tanke om ett sådant regeringssystem, där man nu skall punga ut med en pågift på socker lika stor nästan som varan kostade i inköp förut. — Men jag har sagt, — jag sade det i anknytning till mina röregående reflexioner, — att jag ville med detta i någon mån visa, att man åtminstone icke borde vara så rundhänt med löften, när man är i oppositionsställning, man skall icke då inbilla folk, att bara ni följer oss, kommer hela saligheten och det och det att tillfalla er. Det synes mig, att även högern i dag har i någon mån skattat åt den riktningen i sitt frieri till bönderna. Här är man nu en gång för alla inne på ett dragande i demagogi mellan de två huvudpartierna i riksdagen, den ene säger, om ni rösta med oss, skola vi arrangera allt som ni önska, den andre säger, om ni rösta med oss, skall ni få det och det i gengäld. Det möter naturligtvis för regeringen stora svårigheter, men så stora äro svårigheterna dock icke, att de kunna förklara ett sådant resultat som det nyss nämnda, här är det svaghet. Men en regeringsmedlems första uppgift är att vara stark emot ohemula och samhällsförgörande krav, från vad håll de än komma.

Så är det ännu ett par andra saker. I trontolet nämndes ganska utförligt om Ålandsfrågan. Där säges: »Ett nytt betydelsefullt moment har tillkommit genom Ålandsbefolkningens uttryckta önskan om återförening med Sverige.» Och vidare säges i fortsättningen; »från svensk sida möter denna önskan en varm genklang, och jag understödjer hos Finlands regering den åländska framställningen om en fri folkomröstning rörande ögruppens framtida ställning.»

Nu är det dock så, att den lilla grupp, som jag tillhör visserligen har mycket stor och varm sympati, lika varm som någon annan grupp här i kammaren, för att Ålands folk må få oavhängighet och rätt att självt bestämma, vart det vill höra. Det är dock i betraktande av ögruppens mycket utsatta strategiska läge och högst observerade ställning i stormakternas kanslier med icke så liten tveksamhet, undran och fruktan för framtiden som vi se en anslutning från Ålands sida till Sverige. Det är intet tvivel om, att om det kommer upp några oroligheter i världen, vi då löpa en större risk att inblandas i utrikespolitiska konflikter, än vi skulle göra utan denna ögrupp. Det är för

mig icke heller något tvivel om, att särskilt flottans målsmän komma att hugga sig fast vid denna ögrupp med krampaktiga tag för att därmed motivera byggande, om icke av befästningar, ty befästningarna där demoleras ju nu, men för att få ett flytande försvar för dem. Övertygad som jag är, att vårt land ytterst litet om ens något betyder militärt, när världsmakterna lägga sig i det politiska spelet med vapenmakt, anser jag dessa befarade framtida flottutgifter såsom onödiga utgifter, som kunna användas till nytta på annat håll. Man invänder visserligen, att nu skall här komma ett folks försbund och världsfred, och man må innerligen hoppas, att så måtte bli fallet, men trots detta vet man ju nog och har tillräcklig erfarenhet av, vilka överraskningar som rätt som det är kunna inträffa i den världspolitiska bilden. Det finns inga absoluta garantier för, att icke vi en dag återigen uppleva ett våldsamt utbrott. Antag att det uppstår en mellanfolklig konflikt, vitt utsträckt, ingen garanti finnes då, att icke en av de stora makterna eller maktgrupperna finner det med sina strategiska eller andra fördelar förenligt att lägga beslag på ögruppen, och vi äro då inblandade i en ganska kinkig situation. Oss synes därför bäst, om Åland kunde på något sätt neutraliseras och förbli för sig självt utan att vi behöfde ha några bekymmer och bestyr om det i framtiden.

En annan sak, som i arbetarekretsar väckte en viss uppmärksamhet, är den sedan någon tid pågående värvningen av knektar till Estland. Här tyckes hava utbrutit ett slags epidemi i stil med den, som utbröt i Schweiz på 1400-talet, och som yttrar sig i att man värvar knektar till litet vad som helst. Vi se i överförandet av någon slag operettarmé till Estland en stor fara för konflikter med Ryssland. Ponerar att en dag denna lilla grupp befinnes trängd av ryska trupper och det här i landet höjes ett anskri: vi måste rädda dem ur knipan! Vilken ställning intager icke Sverige i en sådan situation, vilket förnuftslost larm skulle det icke bli här i landet! Det synes mig vara av vikt att regeringen och myndigheterna i övrigt säga bestämt ifrån, att den som ger sig ut på sådana äventyrståg å la 1400-talet, han får skylla sig själv för den ställning, han kommer i. Ja, man bör till och med göra det begripligt för dem, att nu, när Wilson har vägrat att blanda sig i striderna i Ryssland — det har jag sett uppgivet i tyska tidningar, exempelvis Neue Freie Presse — nu, när japanska trupper äro på marsch från Sibirien och de andra entente-makterna tyckas avveckla interventionen, då är det löjligt att några man härifrån framröda som en pajasgrupp på scenen! Vad är det för fasoner? Det är nödvändigt att vi säga till dem, att sådant kunna vi icke vara med om. Vi skada vårt goda framtida förhållande till Ryssland, av vilket vår industri och därmed våra arbetare äro i hög grad beroende för att finna avsättningsmarknad för produkterna av sitt arbete. Och sådana avsättningsmöjligheter behöva vi nu skaffa oss i största möjliga mån på de flesta möjliga ställen; ty vår industri går icke mot några sötebrödsdagar i den närmaste framtiden, det är min tro.

En oklokhet eller en osjälvständighet i varje fall är för mig också

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

det meningslösa avbrytandet av förbindelserna med Ryssland. Vad i all världens namn skulle det tjäna till? Har man verkligen något bevis för att ryska agenter bedrivit revolutionär verksamhet här i landet? Jag tror att även Sveriges arbetare äro tillräckligt mogna för att inrätta vårt land, i den mån de hava inflytande på dess öden, som de finna det bäst passa för dem, utan att behöva eller ta mot anvisningar från andra om huru de skola inrätta sig här hemma. Under sådana omständigheter, säger jag, är det mig fullkomligt obegripligt, varför man gick till denna brytning, som endast är ägnad att reta de makthavande i Ryssland mot vårt land och mot vår industri och skada denna i framtiden.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Petersson*: Herr talman, mina herrar! Jag skall allra först anhålla att få bemöta några av de synpunkter och påståenden som herr *Lindman* framförde i sitt anförande. Herr *Lindman* förde klandertalan mot kommissionerna och kommissionsväsendet, och detta är ju och har länge varit ett mycket populärt ämne. Jag får säga, att jag av herr *Lindmans* sätt i dag att behandla dessa spörsmål fick den uppfattningen, att han för närvarande synnerligen ytligt betraktar dessa frågor, ja, så ytligt, att jag mycket starkt betvivlar, att han skulle behandlat dem på samma sätt, om han nu sutte, där han satt en tid under år 1917.

Han framhöll bl. a. det olämpliga i att statsorganen, kommissionerna, över huvud taget hade sresslat med inköpsverksamhet. Ja, mina herrar, huru skulle det över huvud taget hava gått måntro, var skulle vi stått nu, om icke statens organ, i detta fall kommissionerna, hade i t. ex. spannmålsfrågan upptagit på sitt program även uppköpsverksamheten?

Men innan jag går in på detta något närmare, skall jag bara hänvisa till, att när herr *Lindman* så skarpt klandrar detta, att kommissionerna drivit affärer, synes han hava glömt, att han själv medverkat till igångsättandet av den mest jättelika uppköpsverksamhet från statens sida, som väl någonsin förekommit här i landet. Jag tänker på bränslekommissionen och bränslekommissionens stora och omfattande inköpsverksamhet, som igångsattes under den tiden, och vilken, som jag förmodar, vid sin avveckling i likhet med en del andra företag kommer att bereda åtskilliga bekymmer för statsmakterna. Jag vill med detta bara säga, att när man själv har aktivt medverkat till att starta en sådan verksamhet, tycker jag icke, att det är riktigt konsekvent att föra så skarpt klander emot ett fortsättande av en verksamhet, som ju var igångsatt och hade tagit jättelika dimensioner redan under nyssnämnda tid.

Jag vill på samma gång här stryka under, att hela detta system — restriktioner, tvångssystem, kommissionsväsende med allt vad därtill hör — det var startat och igångsatt långt före den tid, då denna regering hade anledning taga hand om dessa frågor. Och denna regering har i motsats till de två föregående under kristiden allvarligt bemödat sig om att inskränka i stället för att utvidga detta kommissionsväsende. Det är mer än en tanke och mer än ett uppslag, som

naturligtvis har kunnat motiveras och som haft vissa skäl för sig, men som dock icke blivit utförda just därför, att man ansett, att en utvidgning, d. v. s. ett indragande av allt flera och flera varor under restriktioner och ransonering, vore ur många synpunkter betänkligt.

Men jag kommer tillbaka till den punkt, där jag nyss var. Man klandrar nu denna affärsverksamhet, som exempelvis folkhushållningskommissionen har drivit, och säger: se här uppkommer förluster på den ena varan efter den andra, nu har folkhushållningskommissionen måst köpa till höga priser! Ja, den har verkligen *måst* göra det, därför att den har befunnit sig i ett tvångsläge: prisläget i världen och prisläget på den inhemska marknaden har varit sådant, att den måst köpa till höga priser. Man säger: nu när arbetet kommer igång och handelsvägarna bli öppna, så falla priserna. Ja, lyckligtvis kan man hoppas det. »Men då kommer staten att förlora pengar, hur skall man reda upp den saken?» Man pekar bara på detta, men man bryr sig icke om att undersöka, *varför* man kommit i detta läge, och hurudant läget *föret* verkligen har varit. Men *nu*, säger man nu kan man väl ändå sluta upp med inköpen. Ja, det är icke så säkert, att det går an. Tro herrarna, att man just nu kan lita på, att den enskilda affärsverksamheten skall träda emellan och trygga landet med de nödvändiga förråden, med att få hit t. ex. spannmål eller fläsk eller fodervaror? Nej, jag fruktar storligen, att man misstär sig därutinnan. Jag har haft samtal med en och annan av de stora affärsmännen på dessa olika områden, och de säga: om staten vill trygga oss för de stora förluster, som vi befara, skola vi göra det, men annars kunna vi icke göra det. Det torde sålunda icke vara möjligt att i ett enda slag nu avveckla denna affärsverksamhet, utan man får söka att så småningom avveckla den.

Herr Lindman vände sig emellertid synnerligen starkt just emot detta och pekade på, att det kan bli förluster. Ja, man behöver icke vara någon trollkarl, man behöver icke vara köpman eller stor industriman för att inse, att det kan uppstå förluster i en sådan situation. Man kan komma i det läget, att man antingen måste hålla de priser, som betingas av priserna på världsmarknaden, eller också ta förlust för staten. Och här står man inför ett val, som icke är det lättaste.

Jag skall härifrån komma in på frågan om gödselmedlen och prisen på dem. Herr Lindman sysselsatte sig även mycket med denna fråga. Mina herrar, hurudant var läget med hänsyn till denna fråga för ungefär ett år tillbaka eller litet mer? Man stod inför en hotande brist på allt vad gödningsämnen hette, man var hänvisad till sitt eget land och dess produktionsmöjligheter för att försörja landets befolkning. Då härskade den känslan inom riksdagen och för övrigt väl över allt inom al'a kretsar i landet, att här måste göras ansträngningar för att hitförskaffa eller framställa artificiella gödningsämnen, även om det skulle kosta mycket pengar. Vad hände då? Jo, bland annat hände det, att man anåg sig nödsakad att för att tillvarataga de små resurser, som funnos i råvaruväg, för fosforsyretillverkningen begagna de slagghögar av apatit, som funnos däruppe i Gällivare. Att transportera dessa ned till härvarande superfosfatfa-

Vid remiss av
statsverke-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

briker efter det att de blivit behandlade på visst sätt medelst anrikning. det kostade pengar, och det visste man då. Den lilla mängd superfosfat, som man kunde frambringa av dessa råvaror, kom att bli va dyrare än den skulle ha blivit om vägen västerifrån hade varit öppen och man hade kunnat få hit råfosfat. Man gjorde också något annat: man nödgades uppgöra kontrakt med kalkvävefabrikerna här i landet. Detta kontrakt medförde ganska dryga utgifter för staten direkt. Det var 358,000 kronor, som staten fick ikläda sig att betala för utvidgning av fabrikerna för att åstadkomma en ökning i tillverkningen, och dessa förbinda sig garantera vissa priser. Men denna överenskommelse var underställd riksdagens prövning. Det var med öppna ögon som både Kungl. Maj:t och riksdagen gingo med på en sådan överenskommelse med de fabrikanter, som funnos i landet för att skaffa oss det mesta möjliga kväve. Om någon chilesalpeter kunde erhållas visste man icke, om man skulle få någon norgesalpeter var man också oviss om. I Norge var man bunden av vissa klausuler med ententen. Då befunno vi oss i ett sådant läge. Hurudant är läget nu? Jo, genom handelsavtalet har det lyckats oss att få in en ganska väsentlig kvantitet råfosfat, så att vi kunnat utav denna tillverka superfosfat i vanlig ordning. Vi ha t. ex. under år 1918 infört icke mindre än 40,000 ton råfosfat, och ytterligare samma kvantitet är att vänta under första hälften av 1919. Vi ha kunnat redan nu åstadkomma en tillverkning, som torde svara mot behovet här i landet under vårsäsongen. Men här kommer ett obehagligt moment i denna sak — och de som föra klander, sätta fingret på denna punkt — och det är prisfrågan. Men huru ha prisen kommit att bli så förfärligt höga? Under det att priset å 20 % superfosfat åren 1913—1914 var kr. 7 å 7 50 per 100 kg., så är priset under 1919 uppe i 41 å 43 kr. och några öre. Månne man kan lägga skulden på regeringen för den saken? Nej, det beror på samma omständigheter som prisfördringen för så oändligt många andra varor beror. För det första har man naturligtvis att räkna med den kolossala fördringen i råvaran, uppkommen bl. a. genom de höga frakterna. För det andra har man att räkna med de oändligt ökade omkostnaderna för själva fabrikationen, och i dessa tider äro icke industriens män och fabrikanterna mera än andra benägna att producera till billiga pris och så icke superfosfatfabrikerna heller. Emellertid har det åsatta priset för superfosfaten, som jag nu talar om, granskats av experter på detta område, och av folkhushållningskommissionen befunnits vara sådana, att det icke finnes någon möjlighet att få dem lägre. Själv är jag varken expert på det området eller har kunnat gå in i detaljgranskning av dessa priser. De äro beräknade av fabrikanterna, och det veta herrarna, att skall man ockordera med producenter, vare sig på det ena eller andra området, för att få dem att låta maskinerna gå eller plögen att gå, och den fria konkurrensen är borta då glömma de icke några utgiftsposter, utan snarare plocka de fram så många som möjligt.

Herr Lindman frågade nu, om man beträffande dessa priser, som folkhushållningskommissionen fastställt på såväl fosforsyreregöd-

ning som kvävegödning, tagit statsmedel i anspråk för regleringen av dessa priser. På det skall jag genast svara, att med avseende på superfosfaten, med undantag av den ringa mängd fosfat som tillverkas av råvara tagen inom landet, ha inga statsmedel anlåtats. Man har icke ansett, att man kunde med anlåtande av statsmedel nedbringa priserna på denna superfosfat. Den ståndpunkten har jag för min del och regeringen intagit, därför att det skulle kosta synnerligen mycket penningar att endast åvägabringa en prisreglering av superfosfat. Folkhushållningskommissionen har beräknat, att en prisreglering av superfosfaten komme att kosta minst 10 miljoner kronor, och i det finansiella läge, vari vi för närvarande befinna oss, ha vi icke ansett tillrådligt att anlita statens medel i en sådan utsträckning för detta ändamål.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Man har icke heller anlitat någon prisreglering för norgesalpeter och icke heller för chilesalpeter. Såsom redan är omnämnt av herr Lindman är priset å chile- och norgesalpeter 4 kr. 20 öre per kg. kväve, och å kalkkväve 3 kr. 35 öre per kg. kväve. För att bringa priset å kalkkväve, som tillverkas inom landet, i riktig proportion till priset å den importerade kvävegödseln, erfordras ungefär fyra miljoner kronor av statsmedel.

Jag bör kanske säga, vad var och en här i kammaren nog torde ha klart för sig, att folkhushållningskommissionen för sin del icke beräknar ett öres avans på dessa varor.

Det har klandrats, och jag kan icke neka till med en viss rätt, att man vid rekvisitionerna fogade en bestämmelse om, att vederbörande rekvisitent skulle vara skyldig att mottaga vad han rekviderat, oaktat han icke visste priset. Mot detta har gjorts och kan göras skarpa anmärkningar. Jag har icke anledning att gå in i ett försvar för den saken, och min uppfattning är, att från statens sida icke bör resas några som helst hinder mot att den, som vill annullera en rekvisition, får göra det, när han icke visste priserna, men han bör göra detta inom sådan tid, att dessa varor, som finnas kvar, kunna disponeras. Försäljningen är, som man vet, liksom förut upplåten åt de två stora försäljningsorganisationerna här i landet, nämligen Svenska Superfosfatförsäljningsaktiebolaget och Lantmännens Riksförbund. Detta om prisfrågorna.

Så var herr Lindman inne på det förhållandet att man nu från Norge höjd ut norgesalpeter till ett billigare pris, än som var avtalat, och detta skulle nu visa, att man från folkhushållningskommissionens eller statsmyndigheternas sida hade gjort en blunder, en gubbe, kan man säga. Med den saken förhåller sig ju precis på samma sätt som med gödningsämnesfrågan i allmänhet. Så länge man levde i ovisshet om, i vilken situation vi skulle komma i fråga om gödningsämnen var det icke möjligt underlåta att göra vad göras kunde för att tillförsäkra landet så mycket som möjligt av kvävegödningsämnen. Då träffades en överenskommelse mellan statens delegerade och Norge om inköp av 10,000 ton norgesalpeter och till ett pris, som ju, det medger jag, är avsevärt högt, men dock icke synnerligen högre än det, till vilket man kan importera chilesalpeter.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Om sedan dess förhållandena i världen så ändrats, att Norge nu kan och vill sälja till billigare pris, än det var möjligt då för tiden, ja, i vad mån det fördenskull kan vara skäl att anföra klander mot statsmyndigheterna, för att de i god tid sökt förse landet med vad det så väl behöfde, det lämnar jag åt kammaren att bedöma.

Så var herr Lindman också inne på potatisen, och det är ett kapitel, som icke hör till de allra trevligaste och angenämaste. Det är mycket bekymmersamt att potatispriserna i Stockholm behövt komma upp till en sådan höjd, som vi i dessa dagar se i tidningarna. Men när herr Lindman gör den annärkningen, därest ingen ransonerings funnits och statens organ icke tagit befattning med potatisen, utan bönderna hade fritt fått köra in den till Stockholm och försälja densamma: »tro icke herrarna, att vi hade haft överflöd på varan och till andra priser?» Då vill jag hänvisa herr Lindman till de förhållanden, som ägde rum förra året. Då hade man frihet att föra in potatis till Stockholm och sälja och ingen ransonerings rådde. Men var det överflöd? Nej, tvärt om, varken i Stockholm eller i småstäder eller industrisamhällen var det överflöd. Det var tvärtom förfärligt bekymmersamt, och det resulterade i, att man på många ställen gick ut i byar och gårdar och hemsökte folk med förfrågningar, om det icke var möjligt att på ett eller annat sätt få litet potatis. Det är klart, att ett sådant tillvägagångssätt som det nu i år anlidade med avseende på potatisen, så väl som med så mycket annat, har en avigsida, en skuggsida, och det är alldeles uppenbart, att det också medför höga priser i synnerhet i de stora städerna med långa transportvägar och höga fraktkostnader samt många mellan-händer. Det är givet, att man icke blundat för detta, men situationen har nu varit sådan, att statsmyndigheterna med erfarenheter från förra året icke ha vågat annat än ingripa — visserligen ingripit på ett så mildt sätt som möjligt, och det är just vad man gjort i detta fall — för att väl spara på de förråd, som funnos, och fördela dem så rättvist som möjligt. Då man har ansett sig tvingad av förhållandenas makt att gå denna väg, så får man tåla dessa nackdelar och skuggsidor och göra vad göras kan för att hålla priset inom rimliga gränser, ehuru väl detta icke tyckes vara möjligt inom en stor stad, där allting är så oerhört fördyrat.

Men att erfarenheterna från förra året skulle visa oss, att frälsningen i detta fall skulle ligga uti att det rådde full frihet i avseende på potatispriserna och potatishandeln, kan jag — huru litet jag än älskar dessa restriktioner och denna potatisransonerings — dock icke på något sätt erkänna och icke heller, att detta i år under den situation, i vilken vi leva, skulle vara lyckligare, och detta så mycket mindre som de erfarenheter, vi i detta ögonblick ha, visa, att tillgången på potatis är väsentligt mindre än vad man haft anledning att tro och man kunde beräkna i september och oktober månader förra året. Härtill kommer, att dess kvalitet är betydligt sämre än i fjol.

Så var herr Lindman inne på leveransplikten och leveranspliktsystemet och upprepade därvid en del av de anmärkningar,

som han redan förut framställt under den urtima riksdagen. Att giva ett slutgiltigt svar på frågan, huru leveranspliktsystemet så- sådant har verkat och fungerat är naturligtvis ännu icke lätt. Så mycket kan man dock säga, att detta system, jämfört med det, man hade förra året, nog i väsentlig mån bidragit till att staten — och detta på ett ganska tidigt stadium — har fått in rätt avsevärda kvantiteter i sina förråd. Det synes mig som om det haft den verkan — jag tänker härvid på den egentliga sädesproduktionen — att själva inleveransen gått lättare och fortare än i fjol, låt vara att den så kallade tröskningspremien också gjort sitt till i detta fall. Det är verkligen så, att vi för närvarande ha inne i statens förråd avsevärt större kvantiteter än vi hade vid samma tid i fjol. Detta vill jag visst icke enbart tillskriva leveranspliktsystemet och säga, att det är dess förtjänst, utan det beror i hög och högre grad på den rikare och bättre skörd av brödsäd, som vi hade 1918 i jämförelse med 1917. Men det kan ju vara intressant att veta, att den inlevererade spannmålen den 30 december i år utgör 186,395 ton mera än vid samma tid 1917. För statens förråd ha köpts från den 1 augusti till den 30 december tillsammans 409,419 ton spannmål, och motsvarande siffra i fjol var 223,024 ton.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Huru eller i vilken grad det varit möjligt att fullgöra den ålagda leveransplikten kan man ännu icke säga, därför att det ännu är så många uppgifter som fattas. Men några stickprov har man gjort, och om det i någon mån kan intressera, så vill jag meddela några av dessa stickprov. Jag tar ett av det bättre distriktet, t. ex. Hälsingborgsdistriktet i jordbrukslandet Skåne. Där är hela antalet brukare uppskattat till 10,052, och av dessa 10,052 ha ungefär 6,000 kunnat fullgöra sin leveransplikt och 4,000 anmält oförmåga. Distriktets hela leveransplikt, sedan självhushållens behov frånräknats, var 50,000 tons rågvärde, och de 6,000 jordbrukare, som förklarade sig kunna fullgöra sin leveransplikt, hade en leveransplikt av 40,300 ton. Alltså kommo ungefär 10,000 ton på de 4,000, som icke kunde detta, vilket visar, att dessa varit mindre jordbrukare. Jordbruksrådet i detta distrikt har beräknat, att dessa brukare borde kunna leverera 5,500 ton av de 10,000 ton, som skulle levererats. Det föreligger alltså en brist, om hänsyn tages till överleveransen, som kan beräknas till 8 %.

I Kristianstad, där det finnes 25,000 brukare och leveransplikten utgör 62,800 ton, enligt vad som finnes angivet i uppskattningslängderna, ha av dessa 25,000 brukare 9,004 anmält, att de kunna fullgöra leveransplikten, under det att 15,000 sagt: nej, vi kunna det icke. Leveransplikten är för den förra kategorien, d. v. s. för dem, som kunna fullgöra denna plikt, 34,500 tons rågvärde, under det att den för de övriga är 28,300 tons rågvärde. Jordbruksrådet har beräknat, att denna senare kategori skulle till staten kunna leverera 14,000 ton av dessa 38,300 ton och har på detta sätt beräknat, att här skulle uppstå en brist på ungefär 20 procent. I Linköpings distrikt, som också är ett rent jordbruksdistrikt, påstås bristen vara mindre eller endast 3 å 4 procent av vad som skulle full-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

göras. Kommer man till de västligare distrikten, t. ex. Mariestads och Skaraborgs distrikt, är ställningen betydligt sämre: där är det ända till 60 procent, som förklarar sig oförmögna att fullgöra leveransplikten. Enligt de uppgifter, som för närvarande finnas tillgängliga, utgör bristen 50 procent. Ju längre man kommer norrut, desto sämre går det med leveransplikten. Så t. ex. är i Umeådistriktet bristen 75 procent och på sina ställen uppgår den ända till 80 procent.

Nu är det ju givet, att Norrland har känt tyngden av detta leveranspliktsystem mera än övriga provinser i landet. Detta har sin förklaring. Det odlas i Norrland mycket mindre brödsäd än på andra trakter, och det är ju av spannmål i allmänhet endast korn, som odlas där. Vad höet beträffar, som är Norrlands huvudodling, så var detta fritt förra året och ingick sålunda icke i leveransskyldigheten. När då staten för att göra systemet rättvisare än förra året kommer och säger: nu måste ni leverera hö för att kunna fullgöra er leveransplikt, så måste redan detta kännas som en ny och betungande pålaga. När därtill kommer, att själva relationstalet för hö i förhållande till rågvärde är — jag erkänner det öppet — relativt högt och kanske uppskattningarna också äro höga, så blir detta en stark påkänning för dem.

Nu frågade emellertid herr Lindman, vilka åtgärder som skulle vidtagas för att lindra den hårda tunga, som ligger i leveransplikten. Han nämnde, att det varit fråga om två åtgärder, nämligen dels en reduktion eller en nedsättning av leveransplikten — och en sådan är begärd från många håll på ända till 50 eller 60 procent — dels ett återfall på fjolårets system. Ja, ett återfall på fjolårets system står alltid öppet, och det är det som hittills måst anlitas, d. v. s. man har fått rätt att behålla vissa kvantiteter, som äro fastslagna, och lämna vad som är därutöver till staten. Detta system står, som jag nämnde, öppet, och det har man måst falla tillbaka på i alla de fall, där man icke kunnat fullgöra leveransplikten.

Vad skulle man då få behålla i Norrland? Jo, 5 kilogram hö för vuxna djur och 4 kilogram hö för ungdjur. Detta ansågs för litet, och det är klart att efter norrländska begrepp och seder att utfodra djuren är detta för litet. Men härvid får man ihågkomma, vad jag förut påpekat i denna kammare, att allt ängshö och grönfoderhö få vederbörande i varje fall behålla. Emellertid har detta stadgande undergått den modifikationen, att jordbruksråden fått rättighet att höja ransonerna ända upp till 8 kilogram dels för mjölkdjur och dels för hästar, som användas till skogskörslor.

Sålunda har ökningen av den kvantitet, som utan vidare får behållas, icke så litet bidragit att förbättra situationen. Men jag medger, att det är en sak, som kvarstår, och det är givetvis det förhållandet, att så länge den fastställda leveransplikten icke fullgjorts, så står vederbörande, då hans mellanhavande med staten icke är uppgjort, under en kontroll, som för honom kan vara besvärlig och obehaglig, utsatt som han är att vilken dag som helst få besök av inspektören, som granskar hans förråd o. s. v. Ja, det är en olä-

genhet, som väl är oundviklig ända till dess det konstaterats, att den bristande leveransen berott på oförmåga, men det är ett tidsödande arbete att vidtaga en sådan undersökning i de individuella fallen. Men då det är konstaterat, att underlåtenheten att fullgöra leveransen icke berott på ovilja utan på oförmåga, då bör naturligtvis en sådan person behandlas på samma sätt som den, som fullgjort sin leveransplikt.

Sedan har särskilt herr Lindman talat så mycket om avvecklingen, och vem önskar icke den så fort som möjligt? Men vill man se verkligheten i ögonen sådan den är, och räkna med realiteter, så är det — och jag upprepar här vad jag sagt förut — så är det icke möjligt att i ett slag avveckla dessa restriktioner och ransoneringsväsende. Jag vågar verkligen anföra det skäl, som herr Lindman icke ville godkänna, nämligen att tillgångarna på åtskilliga varor och just de viktigaste, de så att säga grundläggande, brödsäd t. ex., äro så knappa, att åtminstone jag för min del icke vill ikläta mig ansvaret för att nu avlysa hela brödransoneringen och frigiva spannmålen.

Herr Lindman sade: Vad är detta för någonting: knapphet på tillgångar? Vad är det för skäl att anföra? Sådant finnes ju även under normala förhållanden. — Herr Lindman skall icke skämta om sådana saker, ty ett dylikt resonemang är ett uppenbart skämt. Det är allvarliga frågor man här har att göra med och bristen nu är ingalunda att jämföra med den knapphet, som förr, under en eller annan period, kunde inträda på grund av missväxt i olika delar av världen. Ett sådant exempel ha vi i det exportförbud på spannmål, som på sin tid utfärdades i Ryssland, och som kanske en del av de mera till åren komna ledamöterna torde erinra sig. Detta exportförbud föranledde mycket höga priser, men den situation, som vi nu leva i och som väl torde fortgå ännu någon tid — ännu är ej freden slutet och man vet icke hur världen kommer att se ut efter freds slutet — den situationen är icke att förlikna med det tillstånd, som tillfälligtvis kunnat uppstå.

Jag vågar således för min del icke ange någon bestämd tidpunkt, då denna avvecklingsprocedur kan vara avslutad. Herr Lindman ställde kravet på att det skulle vara gjort under år 1919, d. v. s. under det år, som nu ingått. Jag hoppas för min del innerligt, att åtminstone sådana artiklar som smör, mjölk, kolonialvaror och åtskilligt annat skola vara frigivna inom den tiden och kanske förr. Huruvida andra varor, såsom spannmål och socker, kunna vara avvecklade inom samma tid, tors jag icke profetera om, men jag har mina tvivel om det är möjligt. På spannmål ha vi minimipriser, som gälla för 1919 års skörd, och som alltså avse det mesta av vad vi skola konsumera under år 1920.

Vad fläsket beträffar är ju den varan redan frigiven, och det är ju att hoppas, att det skall gå lyckligt. Vad som gör, att denna avveckling enligt min tro kan gå mycket lätt, är att importmöjligheterna beträffande fläsket på ett mycket hastigt och jag vågar säga även angenämt sätt förbättrats. Härigenom kommer ju fett-

Vid remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

bristen, som varit så tryckande, att avhjälpas. I närvarande stund är det redan avtalat om en import av amerikanskt fläsk, omfattande 10,000 ton, och det är ju ingen obetydlig kvantitet. Jag har just på mitt bord ett telegram, som visar, att man från Amerikas sida är villig att ställa tonnage till förfogande för den varan, så att den icke skall behöva trängas med övriga varor. Det skulle betyda, att vi kunde ha dessa 10,000 ton fläsk här ganska snart; en mindre del har för övrigt redan inkommit i landet.

För övrigt måste man ju säga, att importen av sådana nödvändighetsvaror, såsom spannmål och fodervaror, hittills gått synnerligen lyckligt. Vi ha t. ex. nu under året på grund av handelsavtalet fått in ungefär 73,000 ton brödsäd, d. v. s. vete och vetemjöl, ytterligare 12,600 ton brödsäd äro på väg, och tonnage är anvisat för ännu 65,000 ton. Av fodersäd ha vi fått in ungefär 52,000 ton, och före sommarens inträde, d. v. s. före 1 juli ungefär, har man grundad förhoppning att vi skola få in ytterligare 40,000 ton. Oljekakor hava givetvis varit svårast att få in av alla fodervaror, och det är endast en obetydlighet, nämligen 6,000 ton, som hittills inkommit. Men just nu ha vi fått licens på ytterligare 21,000 ton; åtskilligt av detta är redan på väg.

Men hänsyn alltså till vår folkförsörjning under det konsumtionsår, som nu är inne, kunna vi konstatera en avsevärd förbättring, och man kan absolut icke fälla det omdöme, som herr Lindman hade i ett sammanhang — jag vet icke i vilken utsträckning han avsåg att det skulle gälla — att svårigheterna aldrig varit större än nu. Vad vår folkförsörjningsfråga angår, så ha svårigheterna förut varit betydligt större än nu, och jag tror, att litet var haft erfarenhet om och känning härav. Även om det ännu återstår mycket att önska, får man nog säga, att det i varje fall har ljusnat.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! En föregående ärad talare, herr Månsson från Hagastöm betecknade, enligt min mening med rätta, det skede, som vi nu gå till mötes, som ett nytt skede i vår politiska historia. Jag tror, att man här har en allmän känsla av att den period som nu stundar, kommer att ställa väsentligt andra uppgifter än vad de föregående ha ställt, och jag tror också, att den debatt, som här redan har förts i kammaren, ger en antydning om, att vi så att säga hålla på att växa ur ett visst skede och glida in i ett annat.

Herr Lindman var i sitt anförande inne på frågan om folkens förbund och han gav tanken sin anslutning under vissa betingelser. Den tanken tror jag kan ifrån socialdemokratiskt håll sägas utgöra en vacker frukt av de strävanden, som under de gången årtiondena förnämligast uppburits av den socialdemokratiska politiken världen runt. Det är tvivelsutan den internationella arbetarerörelsens stora och bestående insats i den internationella politiken, att den tanken mognat fram därhän att den nu snart kan stå inför sitt förverkligande. Visserligen kanske icke på ett sådant sätt, som vi socialdemokrater hade hoppats att den skulle förverkligas, men ändock utgörande ett

så betydande steg framåt, att man med fog torde kunna säga, att det lägger en alldeles ny grundval för den kommande internationella politiken. Vi blunda ingalunda för de svårigheter, som här komma att resa sig. Vi äro fullt medvetna om styrkan i de imperialistiska och kapitalistiska krafter, som äro med i spelet för att snedvrida det hela och återigen knäsaätta den gamla ordningen staterna och folken emellan, men det är också vår övertygelse, att icke minst den socialdemokratiska rörelsen världen runt dock skall ha lyckats giva ett sådant bestämt inslag i utvecklingen, att programmatiska formuleringar, som haft sin främste företrädare i presidenten Wilson, också skola avgå med segern.

Den demokrati, som vi ha vunnit här hemma, innebär, att vi nu gå ifrån överhetsstaten och att hela den gamla ordningen, där stora massor av folket stodo utanför muren kring de politiska privilegierna nu är övervunnen och kommer att ersättas med en ordning, där folket så att säga tränger in i staten, smälter samman med staten och skapar *folkstaten*. Därmed resa sig också alla dessa andra problem. Därmed blir frågan icke blott om den politiska demokratien utan också om den *sociala* demokratien. Frågan gäller icke bara att få undan muren mellan folket och staten, utan också att få undan *muren mellan folket och äganderätten till produktionsmedlen*. Ty den muren reser sig allttjämt, och det är mot bakgrunden av den som vi också ha att något syna det spörsmål, som här har stått i förgrunden under dagens debatt, liksom det gjort under föregående debatter i denna kammare, frågan om kristidsregleringen, frågan om våra kommissioner.

Det är icke utan att man skulle vilja uttala en stilla önskan, att denna debatt om kommissionerna bleve den sista i sitt slag i denna kammare. Ty den har faktiskt dominerat det föregående riksdagsarbetet i en sådan grad, att man väl har fog för den uppfattningen, att det vore en lycka, om vi nu äntligen kunde vara ifrån spörsmålet. Men vi stå också inför förhållanden i det politiska livet, som peka hän på, att vi likvisst äro tvungna att från socialdemokratiskt håll göra front mot vissa uppfattningar, som påbördas oss, och detta framför allt därför, att man från visst håll här har för avsikt att gå ut i en kommande valrörelse och med ett pekande på kommissionsväsendet göra gä'lande: se där, gott folk, har ni en försmak av det socialistiska samhället!

Herr Lindman var i sitt anförande försiktig på den punkten. Han snuddade visserligen vid synpunkten ibland, men gled undan för att i stället uppenbara sig såsom en trogen förespråkare för den nya partigruppering, som vi väl hädanefter få hälsa välkommen i kammaren efter det nya äktenskapet mellan bondeförbundet och högerpartiet. Det har icke kommit oväntat, och det är därför ej heller oväntat, när herr Lindman uppträder såsom jordbrukets speciella representant. Han fick under urtima riksdagen det betygget av herr Räf, att vara en framstående jordbrukare, och det är kanske i belysningen av den betygsättningen som vi också få bedöma de synpunkter, han framlade i debatten.

Men den press, som står bakom herr Lindman — och jag riktar

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

mig här också mot en stor del av den ledande *liberala* pressen — har icke aktat för rovt att redan i stor omfattning börja utnyttja kristidsregleringen i rent partitaktiskt syfte för att misstänkliggöra statskontroll och statsingripande över huvud taget och peka på detta, som nu har varit här hemma, såsom ett avskräckande exempel på vart vi skulle komma hän, därest socialdemokratiens krav på ett ökat inflytande från det allmännas sida över samhällets ekonomiska liv skulle realiseras.

Det gäller då för oss att på den punkten säga ifrån, och det så att det hörs, att den tingens ordning, som utgjorts av denna kuitidsreglering, den har ingenting med den socialistiska samhällsordningen att skaffa. Den har ingenting att skaffa med de synpunkter, som vi anse vara de bärande, när det gäller en omdaning av samhället, utan låt mig kort och gott säga, att den är *ett experiment med konstgjord andning åt det privatkapitalistiska samhället*, när det i en viss påfrestande situation ställdes inför uppgifter, som det icke utan detta arrangement kunde lösa. Det gäller dock att hålla i sikte vad som var utgångspunkten för det hela. Herr jordbruksmini tern erinrade ju därom delvis, men det kanske är skäl att trycka på ännu ett par synpunkter. Vad var det som gjorde, att kommissionsväendet tillskapades? Vad förorsakade, att herr Hammarskiöld och herr Lindman blevo så att säga socialismens fäder under dessa år här i landet? (Det är inom parentes sagt en underlig socialistisk ordning som till sina upphovsmän har två föregående högerregeringar.) Jo, var *enda* en vet att det var den omständigheten, att vi hade blivit mer och mer isolerade ifrån utlandet. Det hade bedrivits en ohejdad exportpolitik till att börja med, men förbunden med en handelspolitik, som var så enögd, att den bragte oss i obotlig motsättning till just den maktgruppering varifrån vi skulle ha några utsikter att få in vad vi behövde i landet. Konsekvenserna av denna politik skulle också snart uppenbara sig. Men denna isolering som tvang oss till att vara hänvisade på oss själva, gjorde det nödvändigt att här söka fördela vad som fanns på ett sådant sätt, att man kunde säkerställa åtkomsten till det allra nödvändigaste. Man måste slå in dels på att reglera prisen, dels på att se till, att förråden fördelades mågorlunda rättvist, dels ock på att göra statsbeslag och införa statlig kontroll över handeln i vissa avseenden. Det var icke underligt, att därvidlag två intressen kommo att stå emot varandra, producentintresset och konsumentintresset, det senare förnämligast uppuret av arbetareklassen och småfolket i allmänhet. Det var klart, att producentintresset måste känna sig läderat och trätt för nära i samma mån som här skedde ett ingripande i dess ekonomiska rörelsefrihet. Sär kilt gällde ju detta den svenska bondeklassen, som också, det må erkännas, fick starkare restriktioner än exempelvis storindustrien och på det sättet sattes i en mindre gynnad ställning, om man jämför dessa båda inbördes, men absolut sett dock sattes i en så gynnad ställning i förhållande till konsumentklassen, att det aldrig bör försökas att skildra situationen på ett sådant sätt, som om här bondeklassen varit syndabocken under

hela denna tid medan konsumentklassen och enkannerligen arbetarklassen skulle ha haft det på något sätt förmånligt.

Men vad var det som gjorde att arbetareklassen ställde sig bakom kravet på kristidsregleringen? Jo, självfallet detta, att därest man icke hade tillgripit dessa statsåtgärder, så hade vi glidit in i en prisgalopp av oerhörd omfattning. Vi hade vidare fått förråden av förnödenheter, som äro nödvändiga för det dagliga brödet, till jobbare objekt och undandragna från konsumtionen på ett sådant sätt, att nöden snart nog skulle ha inställt sig i skriande omfattning. Det var därför klart, att arbetareklassen måste stå solidarisk med kravet på statsingripande och statskontroll så långt som möjligt i dessa frågor. Här ha vi kanske den *psykologiska* anledningen till, att man ifrån den andra kanten åsatte hela denna reglering *socialistisk* etikett.

Men har arbetareklassens ställning i själva verket förändrats i samhället under denna storartade krigssocialism? Har den på någon punkt blivit mindre utsatt för exploatering och utsugning från kapitalalets sida? Och har å andra sidan kapitalismen visat någon tillbakagång under denna kristid? Jag tror, att en blick på den nya adel, som vuxit upp som svampar ur jorden, dessa gulaschbaroner och deras gyllene släkte, bör säga oss, att så icke varit fallet. Jag tror, att man med fog kan säga, att de gångna krisåren varit ett privatkapitalismens elderado här i landet, vartill maken sällan tillföre funnits. Det är icke skäl att under sådana förhållanden från vissa håll — och jag syftar här både mot höger och liberaler — komma med insinuationer om att här förelegat en socialistisk ordning, så att vi nu skulle ha en försmak av, hur det kommer att gestalta sig i det kommande socialistsamhället.

Har det i själva verket blivit någon ändring av egendomsförhållandena? Nej! Har det blivit någon ändring med avseende på äganderätten till produktionsmedlen? Nej! Det enda, som där inträtt, är att samhällets rätt till att kontrollera rörelsefriheten med avseende på produktionsmedlen ha utökats i vissa avseenden. Produktionskicket står här alltså oförändrat, och redan däri ha vi en avgörande anledning att säga, att hela denna reglering är för vår åskådning främmande. Exploateringen av arbetskraften har alltjämt varit densamma och proletariseringen har tilltagit. Det kan icke hjälpas att det har varit på det sättet. Låt vara att de nominella lönerna för arbetareklassen, särskilt inom vissa grupper, ha gått upp i höjden. *Reallönerna* ha dock i stort sett ingalunda höjts utan snarare tvärtom, och det har skett en proletarisering i ännu större omfattning än vad som förut fanns, med påföljd att klassklyftan oupphörligt har vidgats.

Man har också gjort gällande, att varje statsingripande är en socialistisk åtgärd. Jag kan icke neka till, att resonemangets konsekvenser borde avskräcka. Har man då icke betänkt, att man på det håll — jag tänker särskilt på den svenska unghögern — där man framför allt driver satsen om statens omnipotens och om den starka statsmakten, i så fall skulle skatta denna socialistiska ståndpunkt, som man försöker påburda andra? Det är uppenbart. Om vi se på för-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Fortis.)

hållandena i Preussen före kriget, så skulle vi där enligt den uppfattningen ha haft en storartad socialistisk utveckling. Den preussiska statens överhöghet över det ekonomiska livet tilltog undan för undan. Den sträckte sig ända till monopolisering av gruvdrift o. s. v. Samtidigt såg man, hur våra partivänner i Tyskland bekämpade hela denna monopolistiska utveckling. Då behövs det sannerligen mod till att peka på dylika företeelser med tilltagande *statskapitalism* och göra gällande, att det är en socialistisk ordning.

Det har här förekommit en *dubbelhet* i agitationen, som jag anser det nödvändigt att brännmärka. Man har å ena sidan sagt, att den socialistiska ordningen är en proletärisk ordning, men å andra sidan har man icke dragit sig för att framställa den nuvarande ordningen med dess klasskick och dess pyramidformiga uppbyggande av klassordningen såsom en socialistisk samhällsordning. Vi avvisa därför på det bestämdaste från socialdemokratiskt håll, att här i den kristidsreglering, som ägt rum, skulle ha givits uttryck åt några *socialistiska* synpunkter. Det *enda* moment av socialistisk karaktär, skulle jag vilja säga, som finnes i det hela, det är det momentet, som innefattas i hänsynen till den allmänna välfärden och ett undanskjutande i viss omfattning av hänsynen till individens ekonomiska rörelsefrihet för att i stället lägga så mycket starkare tonvikt på samhällets intressen och välfärd.

Det är ingen, som kan vara blind för det förhållandet, att vi under de nu förgångna krisåren ha sett kapitalismen här i landet liksom i andra länder gå fram med en smidighet och en styrka och en hänsynslöshet, som vi väl knappast kunnat drömma om. Och när man från visst håll, där man omfattar manchesterliberalismen, gör gällande att lösningen består i att släppa friheten lös på det ekonomiska området och låta priskonkurrensen vara det bestämmande, så förbiser man, att hela den ordningen obönhörligt driver fram till de privata monopolen. De privata monopolen åter driva obönhörligt fram till att staten måste mer och mer vidtaga regleringsåtgärder, och då äro vi framme vid den ordning, där vi nu stå, nämligen statskapitalismen. Det är icke statssocialism, utan det är *statskapitalism* vi böra kalla den tingens ordning, vi ha genomlevat. Det är så långt ifrån, att denna statskapitalism skulle ha inneburit något som har främjat arbetareklassens verkliga intressen, att jag för min del åtminstone hyser den bestämda uppfattningen, att kampen mot denna statskapitalism kanske blir den *svåraste* uppgift, som har mött arbetarklassen i dess ekonomiska kamp.

Vi ha sett hur kapitalismen har trängt in i staten. Vi ha sett hur statens organ utnyttjats för detta förtrustade industri- och bankkapital. Kammararens vördade ålderspresident erinrade vid riksdagens öppnande: låt vara att demokratien är genomförd, men här finnes en fara, som vi få vara på vår vakt emot, och det är storfinsans. Ja, denna erinran bör minnas och inskräpas, ty det är just storfinsans herravälde som också i demokratiska länder och i demokratiens gestalt har ofantliga möjligheter att göra sig gällande. Vi äro icke inne i himmelriket blott därför att vi fått medborgarrätten och fått demo-

kratiön genomförd, ty erfarenheten har visat, att storfinansens har lika fritt och hänsynslöst spel i de demokratiska staterna som i de andra, och det gäller därför för alla, som inse och förstå, vilken olycka detta finansens herravälde över både samhället och över de enskilda innebär, att gå fram med en politik, som verkligen kan drabba, och det eftertryckligt, hela den maktställning, som storkapitalet äger. Men då tror jag icke man skall gå de vägar, som anvisas av de borgerliga partierna — nyanserna må vara de ena eller de andra — som vilja slå vakt om den rådande produktionsordningen och icke vilja rubba på någon punkt på dess grundvalar, d. v. s. själva den jordmån, ur vilken allt elände och all klasskillnad ytterst uppspirar.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

Det har icke kunnat undgåas, att denna storkapitalism har dragit med sig vissa sociala konsekvenser. Vem skulle trätt emellan för att bota konsekvenser, som hotade att vända sig till fördärv för kapitalismens egen maktställning? Ja, det har blivit staten. Alla ha ropat på staten. Staten skall göra det och staten skall göra det. Men man glömmer, att staten för att kunna göra något, måste staten ha makt, måste staten ha medel, måste staten ha kapital till sitt förfogande.

Vi ha också sett, huru kapitalismen under krigsåren har uppenbart sitt rätta väsen därutinnan, att den har stått på språng, stått på lur, för att behärska och utnyttja statsinstrumentet för sina syften.

Jag är glad att ha fått en upplysning av herr jordbruksministern, som på ett förträffligt sätt kastar ett blixtljus över den situation, som råder. Hur ha icke kapitalets män, medan det var en högkonjunktur och medan möjligheten att inhäva så stora vinster som möjligt öppnat sig mer och mer, hur ha de icke ropat på: bort med statens finger från allt det här! Men nu är situationen en annan. Nu fingo vi av jordbruksministern veta, att här stå vissa storhandels och storkapitals män på den ståndpunkten, att man icke på egen risk vill vara med om att importera, utan nu. kantänka. duger det att skjuta staten fram. Man vill icke taga risken för importaffärer ty de ställa sig osäkra, utan ber staten att importera. Men naturligtvis vill man vara med om att taga avancen på det hela och låta staten stå risken.

Där ser man, huru kampen om staten blivit så kännetecknande. Ty på andra sidan står arbetareklassen med sina organisationer och kräver, att statsinstrumentet skall användas i den sociala välfärdens tjänst och icke bara i kapitalismens och storfinansens. Det är den kampen som framför allt kommer att känneteckna klasskampen under den fortsatta utvecklingen, denna tvekamp om erövringen av statsinstrumentet för att avgöra, om det skall stå i kapitalismens tjänst, eller om det skall stå i den sociala välfärdens och i solidaritetens tjänst. Det är alldeles uppenbart och måste av varje fördomsfri iakttagare medges, att där står kapitalet med ett ofantligt övertag. Det har avspeglats detta i kampen om kommissionerna. Vi ha nödgats medgiva från alla håll — och vi socialdemokrater äro de första att erkänna det — att där har kapitalet alltid legat över. Ty det är uppenbart, att det lyckats privatkapitalismen att utnyttja kommis-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sionerna för sina syften i sådan omfattning, att det i många fall bildats rätt betydande förmögenheter, tack vare möjligheten att utnyttja situationen till att få förmedla för den och den kommissionen o. s. v. Och det kan icke heller nekas till att, om man ser på detta övertag i kampen, man måste bekänna statens maktlöshet inför storkapitalet. Staten har alltså behärskats av storkapitalet, och därför är det icke underligt, att konsekvensen bli som den blir. Och när herr Lindman nämnde exemplet med havren och potatisen, så gav han i själva verket endast ett litet illustrationsmaterial till denna tvekamp, där kapitalet ligger över och med användandet av vissa sidovägar visserligen, men i alla händelser för sina syften fullt effektivt neutraliserar statens ingripande, omintetgör den avsedda verkan därav och avgår i det avgörande ögonblicket med fullständig seger. Det må vara skäl också att säga ifrån att vi tänka visst icke gynna en sådan utveckling, som skulle innebära, att samhällets produktionsgrenar skulle monopoliseras och få sina administrativa toppunkter så att säga inlemmade i den stora jättestatsbyråkratien. För en sådan statssocialistisk ordning bevare oss Herre Gud! Vi vilja bort från statstrycket, vi se icke statsdriften såsom något ideal. Statskapitalismen är ett nödvändigt genomgångsskede, ett genomgångsskede, som vi hoppas tack vare den växande klasskampen så småningom kunna övervinna. När vi understött kommissionstanken, när vi givit vårt understöd åt den statsingripande politiken, har det uteslutande varit därför, att det gällt att under en given situation söka göra det bästa möjliga av de rådande förhållandena till förmån för dem, som äro egendomslösa och icke ha något annat att sälja än sin arbetskraft till arbetsköparna. Det är därför socialdemokratien trätt i bräsch gent emot de grupper, som alltid angripit kommissionstanken, och det är därför, som också socialdemokraterna ha skäl att säga — och det så att det hörs — att vi vilja instämma med jordbruksministern i hans betonande av att det är omöjligt att nu fixera, som herr Lindman ville göra, en tidpunkt, då kommissionsväsendet bör vara avvecklat. Ty det måste betingas uteslutande av hänsyn till det allmänna bästa, alltså av frågan om detta kommissionsväsende fortfarande har en uppgift att fylla i den sociala välfärdens intresse.

Jag skulle till sist vilja säga, att när vi nu komma till denna avveckling av kristidsregleringen, skall det visa sig, att den statskapitalism, som vuxit sig stark under krisåren skall under den kommande tiden visa sig ha förmåga att komma till rätta med demokratin. Jag nämnde, att det gälde att nedbryta muren icke blott mellan folket och staten och skapa folkstaten utan också att nedbryta muren mellan folket och ägandet av produktionsmedlen. Vi veta, att vi på socialdemokratiskt håll måste stå ensamma gent emot de borgerliga i den kampen. Vi förfäkta här synpunkter, vilka inga andra vilja dela. Men vi veta också, att det är den enda möjliga och framkomliga vägen för att knäcka det storfinansens och storkapitalets herravälde, som dock, säga vad man vill, är en skam för fria medborgare, som vilja leva i ett fritt och oberoende samhälle.

Herr Molin: Herr talman! Den statsverksproposition, som nu föreligger är i många hänseenden synnerligen märklig och torde kunna sägas vara en direkt och särdeles obehaglig produkt av kristiden med alla dess vedervärdigheter och osunda utväxter på samhällslivet. Jag måste ärligt bekänna, att intet, som försiggått här i riksdagen under den tid jag har haft äran tillhöra denna kammare, har så nedstämt mig som den föreliggande statsverkspropositionen. Jag har nu begärt ordet för att med några ord angiva orsakerna.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

För att göra detta är det nödvändigt att blöcka tillbaka på kristiden och dess företeelser, den fräta på samhällslivet, som kommissionens eländet medfört och den mot allt sunt förnuft, ordning, ekonomi och framåtskridande i andligt och materiell, hänseende förda politik, som bedrivits under kristiden, allt tyvärr med riksdagens goda minne. Då livsmedlen började tryta här i landet och då dessa, i enlighet med naturlagen att priserna fluktuerar i förhållande till tillgång och efterfrågan, stego i höjden, då på grund härav arbetsklassen kom i nöd och hela nationen stod inför utsikten av hungersnöd, vad hände då? Förstodo manne rikets herrar och politiker att det gällde att upprätthålla och uppmuntra produktionen av livsmedel i främsta rummet, att därefter se till att industrien hölls i gång, att svenska folket för sitt arbete hade sådana inkomster att köpkraften bevarades och att prisfrågan — hur många öre som skulle beräknas per kilo för den och den varan — var en fråga av mera underordnad betydelse? Nej, det begreps de ej, men en grupp medborgare begreps schäsen men funno ej förenligt med sina intressen att upplysa nationen därom. Det var arbetsgivarna. Då livsmedlen liksom allt annat, exempelvis industriprodukterna, började stiga, sågo sig arbetsgivarna stå inför nödvändigheten av att öka arbetarnas löner, men de ville det icke. Räddningen sågo de i att skaffa arbetarklassen billig mat, och till den ändan tillgreps maximiprissystemet gentemot livsmedelsproducenterna, ransonerings m. m., m. m. Men arbetsgivarna hade härav även en annan fördel. Den nämligen att sätta bönder och arbetare i harnesk mot varandra. Arbetsgivarna, industriidkarna, den högre finans, högerpartiets toppar och ledare fullföljde sålunda på det mest skickliga och mest raffinerade sätt en politik som hade två mål, det ena att under förevändning av nödvändigheten att tillförsäkra folket mat och genom införandet av maximiprissystemet å livsmedel i det längsta befria sig från skyldigheten att höja arbetarnas löner, och det andra till egen fördel enligt den gamla regeln divide et impera, söndra det arbetande folket, arbetarna och bönderna, låta dessa samhällsklasser bli fiender till varandra och i skydd av denna avvoghet roffa åt sig krigskonjunkturvinster. Gentemot bondeklassens rop på maximipriser även på industrialster svarades kategoriskt: nej, det går icke.

Fullföljande sina samhällsfientliga syften lyckades industriidkarna och högerpartiets spetsar, dirigenterna bakom kulisserna, att lura arbetarklassen att gå deras ärenden. Herrar industriidkare och arbetsgivare blevo en man med Sveriges arbetare, och till detta lånade sig Sveriges arbetare. Jag är djärv nog att påstå, att arbetarnas

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

roll härutinnan icke vidare hedrar dem, och jag nödgas sätta ett stort frågetecken för huruvida Sveriges arbetare under kristiden varit vuxna att uppbära den makt de efter århundradens strider tillkämpat sig. I allt fall bådär icke det s. k. demokratiska genombrottet gott för framtiden.

Hur annorlunda hade det ej varit här i Sverige just nu, om vi här i riksdagen och man bland arbetarmassorna ute i landet hållit på parollen: fri prisbildning ej blott i fråga om livsmedel och övriga förnödenhetsvaror, utan också på löne marknaden, produktion till det yttersta av livsmedel och nödvändighetsvaror, ingen broms i övrigt på utvecklingen och framåtskridandet men väl strängt genomförd ransonering. Genom folkhushållningskommissionens tillkomst sattes system på de oriktiga, samhällssvåriga principerna i praktiken, och vi äro nu inne i förhållanden, som måhända kräva en fullständig revolution för att kunna tillrättaställas.

Från dessa synpunkter måste det kommissionsväsende, som nu under kristiden lamslagt all utveckling och framåtskridande och som letat hela vårt ekonomiska liv in på osunda banor, betecknas såsom vårt lands och vår tids största förbannelse. Det är ju icke nog med att hela vårt ekonomiska liv snedvridits, att det kapitalistiska samhällssystemet med arbetarklassens hjälp aldrig visat sig i så stor vidrighet som just nu, hela svenska folkets *moral* har också totalt fördärvats, så att det numera av snart sagt alla anses såsom en gudi behaglig gärning att bryta mot lag och författning. Med andra ord, all samhällssolidaritets och ansvarskänsla hava kommit i fullständig upplösning. Man bryter ej ostraffat mot naturens och förnuftets oskrivna lagar.

Att högrregeringen och högern gillade de avvägar från sund samhällsutveckling som i och med principerna om maximipriser m. m. m. till industriidkarnas arbetsgivarnas fördel infördes såsom socialt kvacksalveri, det förundrar mig ingalunda. Illa skulle högern uppfyllt sin uppgift, om den ej hållit storfinsansen om livet. Men att vänsterrregeringen efter maktens övertagande började traska i samma spår, torde lindrigast förklaras av den bedrägliga omständigheten, att svenska arbetarklassen gett sig högern i våld och ej begripit sina egna intressen.

Den statsverksproposition, som nu föreligger är, som jag tidigare sagt, en produkt av kristiden och dess oerhört usla politik gentemot folket men förträffliga klassegoistiska politik till förmån för de stackars s. k. kapitalisterna och gulascherna emot bönder och arbetare, d. v. s. Sveriges arbetande folk. I syfte att slippa ifrån att ta ut skatter av dem i samhället, som kunna betala, ha de mest omotiverade, krampaktiga och hysteriska förslag framställt om indragningar och besparingar, varvid mottot tyckts vara: »efter oss syndafloden».

Det är sagt, att vad svensken framför allt saknar är sinne för ekonomiska ting. Statsverkspropositionen i år sätter pricken över i i detta avseende. Vi svenskar äro odugliga ekonomer.

Innan jag ingår på en närmare kritik av statsverkspropositionens

finansplan, för vilken ansvaret ensamt lärer vila på den socialdemokratiska finansministern, må det tillåtas mig framhålla vådan av att ett lands utveckling och framåtskridande förkvävas med konslåde medel.

Låt oss ett ögonblick se, huru förhållandena i Ryssland för närvarande gestalta sig. Har någon tänkt på, vilket ousägligt elände och ekonomisk misär, som det landet måste genomgå inte bara nu utan fast mera i framtiden? Där pågår visserligen, enligt vad som berättats, ett s. k. politiskt nydaningsarbete, men det måste i det avseendet liksom beträffande kärleken vara »något bredvid», för att det skall bli lyckligt. Av politik allenast lever ingen människa. Arbete och produktion äro framför allt livselixiret både för en nation såsom sådan och för varje enskild samhällsmedlem. Så länge människan förökar sig och uppfyller jorden, är det icke nog med att de verk och inrättningar, fabriker och industrier, jordbruk och hantverk, som för tillfället finnas, skötas i vederbörlig ordning, om även i skiftande, ja måhända helt nya former. Samtidigt måste också ett över alla områden pågående nydaningsarbete försiggå. Nya industrier, nya jordbruk, nya kommunikationer måste oupphörligen tillkomma även i den mest reaktionära samhällsordning, men äro så mycket nödvändigare i sådana samhällsordningar, där de sociala synpunkterna skola komma till sin rätt, d. v. s. uti den fullt genomförda demokratin. Varje stillastående måste betyda tillbakagång och begynnande nöd och elände. Då Rysslands arbetareklass i bolsjevismens tecken icke, såvitt jag kunnat se, beaktat den samhällsfara den själv skapat genom att stoppa utvecklingen och framåtskridandet inom riket, utan blint rusar emot undergången, böra vi här i Sverige söka taga varning av slik utveckling. Här i Sverige ha vi som bekant ej hittills haft vidare omak av bolsjevismen och dess politik och metoder. Men är det inte så, att bolsjevismen i dess åtminstone för mig vidrigaste former sticker fram i årets statsverksproposition? Under förebärandet på brist av medel under en tid, då svenska folkets mera besuttna del aldrig tillförene haft så mycket pengar i plånboken till övers som just nu, söker regeringen på alla upptänkliga sätt å alla huvudtitlar — utom naturligtvis den fjärde och femte — göra s. k. besparingar, som i själva verket komma att betyda ofantliga, till sist fullkomligt statsbankruttmässiga utgifter.

Av direkt personlig erfarenhet och av den erfarenhet jag fått från de kommuner, verk och inrättningar, som finnas inom min valkrets, måste jag beteckna den uppmaning, som respektive regeringar under kristiden riktat till alla och envar inom riket att under kristider iakttaga den allra största vaksamhet och återhållsamhet beträffande nya företag och nya anslag etc., såsom ytterligare en av kristidens lindrigast sagt största olägenheter. Många hundra miljoner torde hava förlorats därigenom, att godtrogna medborgare och folkrepresentanter lojalt rättat sig efter regeringarnas uppmaningar och tillfälligtvis följt regeln »har jag inga fiskar fått, så har jag mina maskar kvar», utan tanke på att de där maskarna till sist komma att få betala de

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

ofångna fiskarna med dryg ränta och ränta på ränta. Snålheten kommer att i alla världens tider bedraga visheten. Jag avstår ifrån att anföra på agliga exempel.

Denna bolsjevistiska tendens att stoppa all utveckling och framåtskridande genom uppskov av absolut nödvändiga arbeten måste i samhällsmaskinerier's namn på det skarpar'se bekämpas och betecknas såsom svartaste reaktion, ovärdig en upplyst demokrati.

Att regeringen saknar sinne för betydelsen av nydaningsarbeten, exempelvis järnvägs kommunikationerna i Norrland, kan förstås, ehuru ej alls gillas, men att regeringen tar sig för att sätta telefonväsendet ur funktion genom att neka stödjanget av de krav, som telegrafverket efter den sparsamhetsurpmaning, regeringen riktat till bl. a. telegrafstvrelsen, likvisst nödgats framkomma med, det är väl ändå höiden. Regeringen synes ei heller ha något sinne för betydelsen av landsvägs kommunikationernas utveckling i Norrland och det övriga Sverige. Det prutas bara. Dikningarna brvr man sig ei om. På alla omåden där det gäller att tillgodose utvecklingens och kulturens krav, kommer regeringen med sitt veto under tanke: efter oss syndaflo den. Inte må väl någon inbilla sig, att det i längden går an att stoppa järnvägs- och landsvägsbyggnaderna, telefonarbetena, dikningarna m. m. Den dag kommer, då staten måste betala, försävt icke förevarande statsverksproposition är den aveikt'iga inledningen till en ny medeltid och bolsjevism. De utskott, till vilka statsverkspropositionen i huvudsak kommer att remitteras, torde nu omöjligt böra besluta sig för de riktlinjer, efter vilka samhällsutvecklingen för framtiden bör gå, antingen den rysk-bolsjevistiska, i nationalekonomiska ting ovederhäftiga, eller den sunt förnuftiga, som tänker på, vad framtiden bär i sitt sköte. Det synes mig, som alla upplysta samhällsmedborgare av självbevaringsdrift borde kraftigt understödja den meningen, att det är bättre att nu, även om så måste ske med skattemedel, de absolut nödvändiga utgifterna för att tillgodose landets normala utveckling och framåtskridande beslutas än att sedermera, då kraven ökas och skatteobjekten minskas, betala dessa utgifter med kristidstillägg plus ränta på ränta.

Då så oerhört mycket står efter i arbete ifråga om utveckling och framåtskridande i Sveriges land, måste jag för min del efter tagen del av de prutanden, som statsverkspropositionen angiver, säga, att det begärda anslaget till arbetslösheters bekämpande är ett hån emot all rättskänsla och nykter svn nå vårt lands ekonomiska läge.

Vore jag ei ansluten till liberala partiet, skulle jag ej ha torts hålla detta anförande. I själ och hjärta vilde i politiska ting och i egenskap av entusiast för Norrlands utveckling och framåtskridande har jag trots det, att jag ej alltid funnit den resonans inom liberala partiet, som jag kunde ha önskat, dock funnit mig väl inom partiet, därför att jag aldrig kunnat förmärka, att jag blivit utsatt för något som helst personligt eller politiskt obehag av den anledningen, att jag under stundom stått i opposition emot den kollektiva partimeningen.

Utan tvivel måste årets statsverksproposition med dess attentat

gent emot Norrlands redan alltför länge tillbakahållna utveckling stadkomma en nationell samling oberoende av partiskrankorna gentemot regeringens avprutningspolitik. Jag tillåter mig att allvarligen varna för efterrapning i någon form av metoderna för upphävandet av riksdagsbeslutet om F-båten beträffande redan beslutade järnvägsbyggnadsplaner i Norrland. Ehuru på sin tid ivrig bekämpare av Forsmo—Hoting-banan, vill jag dock härmedelst tillkänangiva, att jag ogillar manipulationer, som avse att bringa förut fattat riksdagsbeslut i ämnet om intet eller till uppskov med oberäknliga konsekvenser för framtiden. Motioner, som representanter från rikets olika delar väcka i känsla av självbevare'sedrift för sig och sina kommittenter, komma inte att saknas. För min del måste jag säga, att alla mina idéer och synpunkter på, huru samhällslivet borde ordnas, måste ställas i bakgrunden vid denna riksdag med hänsyn till nödvändigheten att söka förhindra den reaktion, som statsverkspropositionen bär i sitt sköte beträffande kommunikationsmedlen och produktionen.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Nu frågar naturligtvis finansministern som vanligt rörande medlen: varifrån ska vi ta't? Jag svarar honom på förhand: förmå försvarsministrarna först och främst att avskrika landstormsoövningarna, realisera kavalleriets hästar, som utan nödvändighet träna på landets knappa foderförråd, föreslå inställande, av meningslösa krig-övningar, förkorta övningstiden, inför sommarlinjen för de värnliktiga, sammanslå krigs- och sjöförsvarsdepartementen, inställ rekryteringen, överför överflödiga officerare på pensionsstat. Därest detta ej lyckas, föreslå då en extra inkomst- och förmögenhetsskatt på alla den, som kunna betala, höj gärna post-, telefon-, telegraf- och järnvägsavgifterna under förutsättning, att respektive verk skötas till allmänhetens belåtenhet. Allmänheten både vill och kan betala, blott verken och inrättningarna fungera, så att inte förargelse uppstår och liv och lem riskeras.

Även om ingen i kammaran velat lyssna till och taga mina ord ad notam, har jag dock velat för eftervärlden fritaga mig från meddelaktigheten av den *iättesvindel*, som med största fog kan sättas såsom rubrik på kristiden.

Herr Lindman har på ett enligt mitt förmenande svännerligen träffande sätt kritiserat det nuvarande systemets små detaljer, men det synes mig, som han ej vore rätte mannen att göra det, han, som varit en av rikets herrar, då det gällt att införa det osunda system, vars detaljer också måste vara osunda, och som bragt nationen i det förtvivlade läge, varj vi nu befinna oss.

Låt oss blott ett ögonblick tänka oss in uti, hur statsverkspropositionen i år skulle sett ut, därest de oansvariga aktivisterna lyckats föra oss in i kriget och nationen gripits av krigsfanatismens yrsel och dårskap. Då hade pengar sannerligen ej saknats. Då hade det inte varit så knusigt med den ena hundramiljonposten hit och den andra dit. Men så snart det gäller anslag till kulturella ändamål, då sakna militaristiskt styrda stater alltid medel.

Herr vice talmannen, som under herr Molins anförande övertagit ledningen av kammarans förhandlingar, gav härpå ordet till

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Somelius, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att några minuter få taga herrarnas tid i anspråk för att höra på ett anförande om kriget och undervisningen, två saker, som jag anser i allmänhet stå mycket nära varandra. Jag är särskilt tacksam gent emot de herrar av denna församling, som för några minuter vilja låna mig sitt öra. De äro icke många, men jag anser mig böra redan på förhand uttala min stora tacksamhet.

Det klagas i alla tonarter över världskrigets olyckor, men mera sällan över de neutrala staternas utståndna lidanden, och nästan aldrig talas det om dessas rättigheter.

Kriget pågick i fyra och ett tredjedels år och de förödelser, som därvid anställdes, äro av den beskaffenhet, att de endast kunna uttolkas som en meningslös yttring av det vildaste hat och en sorglig förödelselusta.

De värden, som därunder tillintetgjorts, komma möjligen delvis att återställas, även om det ofta ser ut, som om den nuvarande världsordningen hade förödelsten till sin huvuduppgift.

Vi, som äro bofasta i ett lagbundet samhälle, böra åtminstone icke övergiva våra åldriga traditioner som hävdare av mänskliga och kulturella uppgifter, även om dessa beröra ej blott vårt eget land, och måhända är också den uppgiften oss förbehållen att söka hela och läka några av de sår, som de stora kulturländerna lidit under sin rasande kamp.

Icke så få av våra lysande vetenskapliga namn från även för längesen svunna dagar hava världshistorisk betydelse, och nu finnes helt säkert oanade tillfällen för svensk vetenskaplighet att göra sig känd och hörd överallt i världen, som väl nu vid uppvaknandet efter det blodiga skådespelet skall finna, hur bland krigets offer kunna räknas otaliga främjare av vetenskap och ideellt arbete och ej minst oräknelig ungdom, som skulle hava trätt in i leterna bland de allra förnämligaste arbetarna i den andliga odlingens tjänst. Dylika luckor kunna icke nu ersättas, och de fyllas endast småningom av tiden, och i detta fall torde det behövas kanske sekel.

Det har tyvärr varit kulturfolken, som sökt tillintetgöra såväl sig själva som i synnerhet organ och exponenter för sina allra högsta värden. Vi småstater, neutrala folk, de skandinaviska trenne länderna, Holland och Spanien, vi, som icke kunnat fatta det hemska skådespelets mystik, och som väl knappast torde få sitta vid de fredsförhandlandes bord, vi som tåligt burit vår oförskyllda del av krigets hemska tragedi, vi som hotats från alla väderstreck, vi, som man med krigets heliga rätt behandlat som rättslösa, vilkas fartyg man borrar i sank, vilkas skeppslaster man lagt beslag på, och som man sökt utsvälta och till och med hånat för den fredspolitik, som vi föredragit framför utsikten att vandra mot vår undergång, vi avvakta allt fortfarande annalkande lugn och ro bland världens folk.

Vi småstater, ännu lidande under egen livsmedelsransonering och av de starkares begränsning av vår rörelsefrihet på haven, vi

torde få uppgifter att fylla av rent kulturell art, om sådana kunna påräkna intresse i en hatfull värld.

Vi hava dock kvar vårt forskningsmaterial och våra tänkare och vetenskapsidkare, och den ungdom, som skall övertaga arvet, är varken döds skjuten eller kroppsligen lemlästad.

Beredvilligt ha vi ställt våra bona officia till förfogande, när det gällt att lindra krigets grymhet och ohyggligheter, och tåligt ha vi som erkänsla funnit oss i att skrivas på svarta listor, vilka ännu i dag synas florera, och nöja oss med av andra tillmätt begränsning av vårt minimum av bröd, mycket annat att förtiga.

Med stolthet kunna vi frånsäga oss all delaktighet i det beklagansvärda elände, som nu marterar Europas folk, bland vilka de neutrala lidit till övermått, och vilkas kval över krigets gräsligheter als'rat sorg och förjagat all livsglädje.

För det heliga krigets rätt hava inga förödmjukelser sparats oss, och då slagsmålet är slut, äga vi icke kvar rätten att fritt driva sjöfart och handel med vem och om vad oss lyster, ännu känna vi de starkares hand över vår handlingsfrihet.

Skall man väl någonsin lära sig att uppskatta det oegennyttiga arbete, som av de neutrala utförts för förmedling av de krigförandes intressen hos andra s'ater, för transport av utländska medborgare, fångar och sårade, och har man ännu ej lärt sig att förstå, att hos oss fanns samma deltagande för alla?

Det kommer att visa sig, om vår fredssträvan kan skattas så högt, att för de neutrala några platser kunna beredas vid de freds-förhandlandes bord.

Utom alla andra vedervärdigheter har kriget åsamkat både svenska staten och dess kommuner betydande skuldbördor, och som moralisk efterräkning kvarstår allt det osympatiska jobberi, som rikligen blomstrat från handeln med värdepapper till livsmedels-ockret i alla dess föga uppbyggliga former, försorsakande ett nedrivande av alla hederlighetens krav och utplånande gränsen mellan heder och brottslighet.

Ungdomens förvillning under krigstiden, dess moraliska nedbrytande och överbefolkade fångelser är också en de krigförandes gåva till de neutrala folken.

Många dylika gåvor hava vi haft att anteckna, och det torde väl knappast finnas tvivel om, att den härjande farsot, som obefogat benämnes spanska sjukan, också är en av krigets efterräkningar, icke minst drabbande de nationer, som hävdad sin neutrala ställning.

Vi neutrala ligga ej i fejder med våra grannar, vi fränrycka dem varken egendom eller jord, vi söka varandras vänskap och bjuda grannar ömsesidigt bistånd, vi avundas dem icke deras merkantila framgångar utan glädja oss åt deras kulturella strävanden. Men hur har Europas folk i detta avseende fyllt sina mänskliga skyldigheter? Svaret härpå kan ej bliva mer än ett.

Jag har med dessa ord endast velat skarpt accentuera, att även

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av statsverkspropositionen. om vi behandlats som om vi tillhört fiendernas skara, så stå vi i dag som föräringägare vid den blivande uppgörelsen.

(Forts.) Fri handel och okränkbara rättigheter på haven är väl det minsta vi kunna kräva.

Under världskriget hava framstående köpmän och nationalekonomer titt och ofta givit oss del av vad som bör göras, för att vi skola vara rustade för att vidga vår export och handel i främmande länder. De sangviniska förhoppningar, som legat under dessa betraktelser, komma nog att delvis grusas mot en blivande verklighets karga stenknallar.

Men vad som helt säkert för framtiden kan vara att tillvarata, dit torde kunna räknas vår medverkan till Europas andliga förnyelse. Krigets ändamålslösa förödelse bland vetandets koryféer och bland de skaror, som vigt sig åt forskningens värv, de skola ersättas, och de neutrala länderna kunna här finna ett stort fält för sina sparade människoliv.

I arbetet för det kulturella återuppbyggandet torde helt säkert de neutralas krafter och resurser behöva anslås. Våra skolor och lärdomsanstalter, våra forskningsinstitut och vetenskapliga institutioner skola utan tvivel bidraga till kulturens uppehållande i en tid, som aldrig i högre grad än denna gäckt all bildnings och humanitets fordringar.

Tidigare har jag vid tvenne tillfällen haft anledning att erinra om den betydelsefulla kritik från skilda håll över våra allmänna läroverks organisation, såvitt den avser vetenskaplig och även i fråga om praktisk utbildning. Allvarsamma uttalanden om studenternas i vissa hänseenden ofullkomliga utbildning föreligga.

I statsverkspropositionen framföres nu ett definitivt förslag om centralisering av undervisningsväsendet, som avser en gemensam skolöverstyrelse, i sig inbegripande den nuvarande läroverksöverstyrelsen och den 1918 beslutade nya skolöverstyrelsen. Jag vågar uttala mitt starka tvivel, att man ur denna organisation skall kunna frammana den lyftning och den omdaning, varav de allmänna läroverken äro i stort behov. Skall man icke löpa fara att ur förslaget kan framkallas en medelmåttans nivå, en föga eftersträfvansvärd likformighet, där den ena skoltypen tager intryck av den andra och ett gemensamt system så småningom införes på olika områden i svenskt undervisningsarbete. Skall följden icke bliva den, att man vinner en jämnstrukenhet och uniformitet, där ingen höjer sig över den andre?

Jag begagnar mig av detta tillfälle för att säga, att då det ofta lägges på läroverkslärarna skulden för vissa ofullkomligheter eller påstådda ofullkomligheter inom läroverken, får man ej undra över att inte avsedd effektivitet kan vinnas av denna lärarkår med hänsyn särskilt till de avlöningsförhållanden, som för dem tillämpas. och som verkligen bragt dem därhän, att mängden av denna kår levat i misär. Med anledning av en antydning i statsverkspropositionen ber jag få erinra om, att det var år 1904, som under senare tider lärarnas lönefråga togs upp, och efter lång väntan framkom

som resultat ett förslag, som innebar långt sämre villkor än för mycket lagt avlönade klasser av andra ämbets- och tjänstemän.

Men samtidigt med denna löneprincipens genomförande utarbetade lönerogleringskommittén år 1902 nya principer för ett avlöningssystem, och följden blev att redan beslutade avlöningar för 1904 kommo att tillämpas efter äldre och sämre principer. Läroverkslärarna kommo således nu för första gången s. s. härvidlag. Så sattes emellertid år 1912 en ny lärarelönenämnd igång och framkom med sitt förslag år 1918, då riksdagen fattade beslut och då lönerogleringskommittén, Kungl. Maj:t och riksdagen blevo överens om vissa förhöjningar i lönerna. Därvid tillämpade man systemet, att lektorerna skulle anses bättre än andra gradens tjänstemän och sålunda komma upp till en avlöning av 5,800 kr. Adjunkterna däremot skulle anses bättre än första gradens tjänstemän och komma upp till 4,300 kr. I statsverkspropositionen bebådas nu allmän löneförhöjning för statens ämbets- och tjänstemän. Alla i normala grader skola rycka upp till högre avlöning, men tyvärr har man, sannolikt på grund av 1918 års beslut, låtit hela läroverksläroverkspersonalen få stanna u anför. Det skulle alltså bli nu som år 1904, att dessa lärare även denna gången komma sist. Jag tillåter mig härmed göra en vördsam hemställan till de myndigheter, som få detta ärende sig tilldelat, till vederbörande organisationer och utskott, att de välvilligt tänka på, att även något göres för de sämst avlönade av statens ämbets- och tjänstemän, för dem, som dock kanske i högre grad än några andra kunna utöva inflytande på vårt fosterlands framtid.

Allmänna läroverken äro bildningsanstalter i högre mening och kräva sin egen organisation. Deras uppgift är att genom realskoleexamen vara leverantör till en stor del av våra statsinstitutioner. Genom mogenhetsexamen bereder läroverken ock med lika rätt för all svensk ungdom tillfälle till inträde på tjänstemanna- och ämbetsbanan, till militärbanan liksom till mera krävande handelsuppgifter. Ät lärarkall, vetenskap och forskning.

icke kan det ofta nog erinras om vikten, att läroverkens uppgift sändigt hålles å jour med tidens krav. För ett par år sedan har en studentkårsordförande hos universitetskanslern i sitt uppvaktningstal klagat över att vår tids studenter icke äro mogna för att tillgodogöra sig universitetens rika frukter, och samtidigt har vid samma universitet en framstående forskare offentligligen klagat över bristen på klassisk underbyggnad och även över bristen på tillräcklig kännedom om de levande kulturspråken. Intressant skulle vara att upprepa en del av det vid tillfället hållna anförandet, som avhandlade frågan, om den undervisning, som lämnas vid våra läroverk, skänker en tillfredsställande grund för studier vid universiteten; men tiden medgiver icke detta. För några dagar sedan innehöll en Stockholmsledning ett anförande av docenten Blomck, vilket slutade med följande ordagranna uttalande: »Ansvar för den nutida skol- och universitetsungdomens genomslä — ordet är icke för starkt — kunskaper i franska, vilar på dem, som skapade 1905 års skolstadga.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Tiden har sedan länge varit mogen för en förändring. För varje år vi vänta, lämnar en illa utrustad generation studenter våra läroverk, och luckan blir allt större mellan dem, som fingo en någorlunda tillfredsställande kunskap i franska och dem, som en gång åter skola bli i stånd att läsa detta språk. Vad detta betyder för den svenska kulturen, som alltsedan 1200-talet stått i en lyckligtvis nästan oavbruten kontakt med den franska, behöver man g ådjande nog ej längre lägga ned alltför mycken möda på att övertyga den bildade publiken om. Mödan måste nu ofördröjligen sättas in på det praktiska arbetet för frågans administrativa lösning fortast möjligt.»

Själv har jag i kammaren tidigare citerat ett uttalande av skriftställaren Carl Laurin. Jag vill slutligen erinra om att universitetets uppgift är att understödja det fördomsfria forskandet efter sanningen, men denna uppgift försvåras, om hjälp ej lämnas av skolan.

Nu är efter världskrigets slut denna fråga ytterligare aktuell, och klokt handlar den nation, som, i känslan av obrutna krafter, kan anpassa sitt undervisningsväsen efter en helt säkert icke utblivande törst efter vetenskaplig forskning.

Vidare anförde:

Herr Räf: Herr talman, mina herrar! Då herr Engberg nyss talade, lyssnade jag med största uppmärksamhet på vad han hade att säga. Jag väntade verkligen för en gångs skull, att herr Engberg skulle komma med någon positiv framställning, men ehuru jag lyssnade till anförandet från början till slut, fann jag intet annat än vad jag hört många gånger förut.

Herr Engberg sade nämligen, såsom inledning, att kristidsregleringen har intet att göra med det socialistiska statssystemets regleringar. Jag vet nu inte, hur många gånger jag hört det förut. Detta måste väl ändå sägas vara något endast negativt. Jag frågar mig då ovillkorligen hur ser den socialistiska statsregleringen ut? Jag försäkrar herr Engberg — om han är här för närvarande — att vi skulle haft mycket större intresse av att få höra hur det skulle komma att gestalta sig i den socialistiska staten i stället för att höra kritik över den nuvarande staten o. s. v. Det är sannerligen ingen konst att kritisera och bryta ned snart sagt vad som helst. Det finns inte en person här i riksdagen, här i andra kammaren, ja inte ens herr Engberg undantagen, som jag inte skulle kunna kritisera åtskilligt, och jag kritiserar mig själv betydligt, i många avseenden — det är sannerligen heller ingen konst. Jag skulle alltså vara herr Engberg mycket tacksam om han, när han uppträder som talare, ville framställa för oss hur det skulle taga sig ut i den socialistiska staten. Då kunde folket här i landet få ett omdöme om hur de skulle trivas i den staten, eller tilläventyrs få klart för sig, att det skulle trivas ännu sämre där än t. o. m. under den nuvarande kristidsregleringen. Det skulle vara intressant att bestämt veta, om det skulle finnas några kommissioner i den nya staten, eller om meningen möjligen är att våra nuvarande kommissioner skola fortsätta oaktat allt vad vi hört

om denna sak, och till äventyrs övertaga den socialistiska regleringen i staten. Herr Engberg skakar nu på huvudet. Jag förstår alltså, att detta inte är meningen. Då frågar jag: vad är meningen? Hur skall man bära sig åt för att t. ex. få mat i den socialistiska staten? Skall husmodern stå i kö på samma sätt som nu och vänta ett par tre timmar för att få något? Eller skall det inte finnas någon som helst ordning i den nya socialiststaten? Jag tror bestämt, att kammarens ledamöter och litet var ute i landet skulle vara tack skyldiga, ifall herr Engberg, som har en så stor förmåga, ville göra saken klar för oss. Det skulle också vara väl, med hänsyn till de nya valen, som till äventyrs stunda, om herr Engberg vill skissera inredningen — ty nu kommer ju inredningen — i den nya socialistiska staten.

Hur skall det vara? Får jag inte äga något alls i den nya staten, ifall jag äntligen kommer därin; skall staten äga alltsammans och måste jag infinna mig hos dess funktionärer för att få mitt levnadsbehov fyllt? Om jag betraktar utvecklingen i Ryssland och dömer därefter, så måtte det bli förskräckligt: även på de mest privata förhållanden inkräktar ju staten.

Med ett ord sagt: herr Engberg, lämna oss en detaljerad beskrivning på hur det gestaltar sig i den socialistiska staten! I hela herr Engbergs anförande fanns verkligen intet positivt. Jag frågade mina grannar, som sitta här bredvid mig, om de hörde att det fanns något sådant. Jo det kom till sist: att staten skulle övertaga privategendomen. Nå ja, det visste vi förut. Jag hörde inte uttrycket, men min kamrat här bredvid meddelade mig, att herr Engberg sade, att allt skulle bli statsegendom. — — — — Inte det? Och inte privategendom? Hur skall det då bli? Skall det bliva socialisering av det hela eller ej? Och härmed lämnar jag herr Engberg. Jag hoppas att han snart — han är ju alltid så välvillig — skall besvara den av mig gjorda framställningen.

Nu skall jag gå över till vad jag egentligen tänkt anföra. Jag vill då säga, att det fortfarande råder mycken oro i landet bland både konsumenter och producenter över det närvarande förhållandet, beträffande priser å föda, kläder, ch'lesalpeter och fosfater etc.; allt upptager folket på ett oroväckande sätt. Men efter det ingående anförande, som amiral Lindman hade, skall jag icke närmare ingå på den saken. Jag fruktar fast hellre, att jag genom att så göra skulle taga bort det fördelaktiga intryck, som det anförandet helt säkert gjort på litet var bland oss.

Nu är det emellertid så att människan lever icke allenast av bröd, utan det är också andra förutsättningar, som äro nödvändiga för att samhället skall lyckas väl i sin utveckling. Det råder också en mycket stor oro över den *sedliga utvecklingen* i Sverige i närvarande stund. Jag tror, att vem som helst bland oss, som tänkt en smula på denna sak, även måste dela samma oro. Det var därför med största förvåning jag tittade på de stora propositionerna, som väl ingen tror att jag genomläst, och lyssnade på trontalet, utan att där kunna förnimma någon sorts resonans av den oro som i detta avseende gör sig gällande i landet. Det kan väl icke vara annat tänkbart än att rege-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ringen har sig saken bekant. Det tager jag för alldeles givet, i synnerhet då man ser, att Sveriges, som vi äro vana att kalla, hopp, ynglingar i 16-års åldern och uppåt befolka våra fängelser i så hög grad att fängelserna äro överfulla, så att man måste upplåta kaseraner för dem, som de vanliga fängelserna icke kunna rymma. Häradsrätterna, rådsturätterna och hovrätterna klaga oupphörligt över att de äro överhopade med *brottmål*. I hovrätterna har man ett så stort överskott av sådana mål, att de nu uppgå till icke mindre än över 100 procent mera än man förut hade, d. v. s. till mer än det dubbla alltså.

Regeringen tycks icke lägga märke därtill åtminstone säger den intet. Jag har sett igenom icke blott propositioner och trontal utan också gått till bönedagsplakatet för att se, i fall där finnes något angående den här saken. Det sistnämnda svävar ett litet grand i den rikningen på ett ställe, men det är så obetydligt, att man icke kan få den uppfattningen, att saken verkligen ligger så på hjärtat som den borde göra. Man har tänkt — det synes i trontalet — på hälsovården, de epidemiska sjukdomarna o. s. v., men det finns också något som heter andlig, moralisk sjukdom, som är lika farlig för det svenska folket som någonsin de epidemiska sjukdomarna. Vill man icke tro, att denna moraliska sjukdom är farlig för Sverige, kan man se på de andra länderna.

Jag hade, som sagt, väntat, att det skulle ställas i utsikt åtminstone en undersökning om vad som kan vara orsakerna. Nej, inte ett ord! Det är farligt att sova för länge. Det kan sluta på ett sätt, som knappast någon av oss kan ana. Vi se på de historiska staterna, hur det gick för dem och på de nuvarande staterna hur det kan gestalta sig för dem.

Nu säger en viss del av tidningspressen, att detta sedliga förfall skulle vara något tillfälligt för kristiden, men det är icke sant. Det kan i viss mån vara sant, men hela sanningen är nog den, att utvecklingen har gått därhän de sista 15—20 åren och börjar numera framträda på ett förfärande sätt i vårt svenska folk. Och orsaken? Ja, man brukar säga, att när det är knapp penningtillgång, så skulle detta vara en av orsakerna; men det har betonats, att penningtillgången varit god för såväl den ene som för den andre, under de senaste åren. Vi få icke heller glömma, att det ekonomiska välståndet i alla tider har berott väsentligen av det sedliga tillståndet bland folken och icke tvärt om. Se på Rom och se på senare stater, se om det icke gestaltat sig på detta sätt! Det sedliga tillståndet i sin ordning vilar på religionen. »Upprätta», säger någon, »en stat utan religion, så skall jag säga, hur den staten blir i sedligt avseende.»

Jag tror därför, att man i första rummet verkligen bör lägga märke till hur det förhåller sig med religionsvården i landet. Jag hörde, att föregående talare var inne på detta kapitel. Han vidrörde dock icke det område jag syftar på. Jag vet, hur det gestaltat sig i våra skolor, högre och lägre under flera år, har ock påpekat det. Jag kunde också nu tala om den saken. Men de, som vilja se och höra samt hava förmåga att bedöma, veta hur det är med läran och dylikt i

våra skolor. Särdeles stort avseende förtjänar saken nu, då man står inför uppgörande av nya läroplaner, så att man ej ytterligare undertrycker kristendomen i våra skolor. Jag är rädd därför, att döma av åtskilliga som jag hört.

Men nu å'er till den sedliga förvildningen. Man häpnar verkligen över vad man får höra, när man slår sig i samtal med personer i denna sak. Jag vill visst icke underkänna dem som ha studentmössa eller kanske kommit ännu längre, tagit t. ex. en eller annan akademisk examen, men man förgruvar sig, då man talar även vid sådana. Femte budet! Skall man rätta sig efter femte budet? Det borde väl vara något rent naturligt, menar jag. Men svaret blir understundom: Ja, det beror på vilken miljö man befinner sig i. Mordet kan bli det mest tillåtna av allt, i fall miljön kräver det. Jag har gått ifrån dem och frågat mig: ha de tappat bort förståndet, äro de inte verkligen mogna för därhuset, farliga för samhället? Men går jag till läkaren, så säger han, a't de hava sitt normala förstånd. Jag är också säker på, att det är även andra som haft en sådan erfarenhet. Frågar jag, hur man ställer sig till sjätte och sjunde buden, så kan man svara med ett gapskratt. Man må säga vad man vill om de tio Guds bud, den mosaiska dekalogen, den står dock i alla tider. Är det så, att vi bryta ned och trampa den, så skall det inte heller vara möjligt för samhället att på lyckligt sätt existera.

Jag sade, att jag funnit dessa tänkesätt hos även bildade personer, om nämligen studentexamen skall vara en viss gradmätare på bildning. Ty jag har ofta sett, att personer kunna vara mycket mer bildade utan studentexamen än med sådan och även akademisk examen. Ja, det händer t. o. m. att då en så »bildad» man gått igenom samhället, brutit ned och fullständigt trampat den apostoliska tron under sina fötter, blir det ett samhälle, om vilket vi på fullt allyvarligt sätt kunna säga: Från det bevare oss milde herre Gud! Och jag frågar: Huru skall det bli om många sådana samhällen uppså och utveckla sig i samma dåliga riktning? Det förhåller sig nämligen så, att när dessa anstaltar gått igenom samhället och teoretiskt nedbrutit tron, som obeveklig konsekvens följer, att den mänskliga moralen sänkes i samma samhälle. Földen blir också: dans, svordom, kortspel, dryckenskap, otukt, slag mål, oärlighet. Det är i sanning farligt att gå igenom sådana samhällen. Jag hörde här om kvällen, att någon riksdagsman varit illa ute. Ty när det gäller politiska diskussioner och man vågar uttala åsikter, som till äventyrs icke delas av dessa »herrar» så bemötes man inte med sakliga skäl utan med brutalitet. Ja, jag tackar för den fröhet, som ger sig tillkänna på sådant sätt! Är det så, att man icke kan ge sig upp och svara med sakliga skäl, så är det väl tillbörligt, att man icke åtminstone använder sig av våldsmedel. Vi måtte väl även i fortsättningen få behålla våra åsikter och uttala dem, då vi lämna sakliga skäl för dessa åsikter! Och herrarna här skulle göra en mycket god gärning, ifall de i respektive samhällen ville söka lugna den ström, som på detta sätt håller på att bryta fram i samhället. Jag talar om saken av även egen erfarenhet, som jag har haft i många fall, vare sig det gällt andliga föredrag, nykterhets-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Fortn.)

Vid remiss av föredrag eller politiska föredrag, i synnerhet de senare, om jag däri uttalar någon egen åsikt.

(Forts.)

Jag har också sett andra samhällens utveckling, har t. ex. sett en kristlig, andlig väckelse uppstå i en del samhällen, som man kan säga ha varit osedlighetens törnehäckar, hur präster och lekmän arbetat tillsammans, och sett, hur osedlighetens törnehäck utvecklats till en Herrans lustgård på mycket kort tid. Och vill ni ej taga ett av de många exempel från vårt eget land, så hänvisar jag till ententeländerna, som ju nu stå högt i kurs, till kolgruvedistriktet i England, där det gått fram sådana väckelser, och där man från usla förhållanden kommit till en hög moralisk ståndpunkt. Och tro ej herrarna mig, så rådfråga personer, som tagit verksam del i saken. Jag hänvisar till Moody, till Sankey, till Spurgeon, till Talmage, till en nu levande predikant, som heter Sunday o. s. v. Jag tror, att herrarna skulle göra väl, om Ni såge på, vad den sistnämnde åstadkommit till väckelse i Chicago och flera andra amerikanska städer.

Saken den sedliga sidan av saken, är så mycket allvarliga e vid detta tillfälle, som vi nu skola giva politisk myndighet åt åtskilliga lägre ålder-klasser än förr. Och jag vill säga, att även om jag högt uppskattar åldern, som i allmänhet ger större erfarenhet, så ger jag dock mycket hellre rösträtt åt en adertonåring med sedligt goda och kristliga grundsatser än åt en långt äldre person, som blivit förvandlad mera till vilddjur än människa.

Jag skall till sist taga mig friheten att än en gång lägga regeringen på hjärtat ett citat ur vad första kammarens talman sade inför tronen för ett par dagar sedan. Han sade: »*Ingen, som lidelsefritt vill bedöma förhållandena, skall kunna förneka, att vad vårt land för närvarande framför allt annat behöver, det är en moralisk desinfektion.*» Det är ett uttryck av talmannen därinne, och han måtte väl, också han, ha gjort några erfarenheter, varpå han stöder detta uttalande.

För att verkställa denna desinfektion tillåter jag mig slutligen rekommendera att regeringen tillkallar visa män, som låta sig ledas av den stjärna, om vilken professor Viktor Rydberg skaldar:

»Stjärnan från Betlehem
leder ej bort men hem.»

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Då chefen för justitiedepartementet icke är här närvarande, och då den föregående ärade talaren påstod, att regeringen icke vederbörligen beaktat den allt jämt tilltagande ungdomsbrottsligheten, och att beträffande åtgärder mot densamma ingenting har förmåtts vare sig på det ena eller på det andra sättet, ber jag att få fästa uppmärksamheten på sid. 159 i berättelsen över vad som i rikets styrelse sig tilldragit, där det meddelas, att jämlikt bemyndigande den 22 november 1918 förordnade chefen för justitiedepartementet, överdirektören och chefen för fängvårdsstyrelsen Viktor Almquist, hovrättsrådet i Svea Hovrätt

Holdo Edling, ledamoten av riksdagens andra kammare, järnarbetaren Bernhard Eriksson i Grängesberg, överläkaren vid Långbro sjukhus medicine doktorn Olof Kinberg samt direktören vid åkerbrukskolonien Hall, filosofie doktorn David Lund att i egenskap av sakkunniga biträda inom justitiedepartementet vid utarbetande av förslag till åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten.

Salunda har regeringen rörande den saken vidtagit åtgärder, men den ärade talaren har icke beaktat, vad som i denna berättelse står omförmält.

Herr vice talnannen **H a m i l t o n**: Herr talnan! Jag begärde ordet i början av detta plenum, då herr Lindman ytrade sig. Jag skulle kunna åtminstone i viss mån instämma i den kritik, som han riktade mot kristidskommissionerna. Men manne icke denna kritik bort drabba även honom själv? Var det icke den högerregering, som hade hans stöd, som åstadkom dessa kommissioner och icke vid deras tillsättning tog tillräcklig hänsyn till, att den praktiska erfarenheten i desamma blev representerad? Var det icke också den regeringen, som åstadkom det av honom så hårt klandrade angivaresystemet, och var det icke även den regering, i vilken han själv satt, som utvecklade kommissionerna? Och jag tror också, att den, som mest hållit på dem, samtidigt var en jordbruksminister, som stod herr Lindman mycket nära. Är det icke den nuvarande regeringen, som genom de åtgärder, som förelades riksdagen förlidet år, sökt öka produktionen? Och var det icke också den nuvarande regeringen, som genom ett handelsavtal ordnade så, att importen till vårt land kunde komma till stånd? Det är på grund av den ökade produktionen och den ökade importen, som kommissionerna nu kunna avvecklas. Jag antar emellertid, att dessa kommissioner få betraktas såsom döende inrättningar, och jag skall därför icke vidare uppehålla mig vid dem. I trontalet ha vi fått löfte om, att de snart skola försvinna, och att den kontrollerande hand, som staten så hårt lagt på vår rörelsefrihet, kommer att upphöra och icke längre förlama produktionen av livsmedel. Jag tror, att, såsom frågan nu ligger, kunna vi inskränka oss till att uttala en önskan, att herr jordbruksministern så fort som möjligt slutför den avveckling av kommissionerna, han redan påbörjat.

Jag hade emellertid väntat, att herr Lindman skulle närmare angivit sin ståndpunkt i ett annat spörsmål, som framför allt kräver sin lösning, nämligen avskrivningen av försvarsbördorna. Han klandrade regeringen därför, att den icke talat nog tydligt i den kungl. propositionen, och jag får även jag, beklaga, att det icke tydligt nog kommit fram, vad regeringen ämnar göra därvidlag. Jag vet så väl som vi alla, att frågan blivit lagd i en kommissions hand, och jag kan icke betvivla, att denna kommissions utredning måste utvisa, att det olyckliga beslutet av år 1914, i vilket jag icke har del, icke länare kan hålla stånd, utan att nämnda beslut fört med sig så tunga bördor, att landet icke i längden kan bära desamma. Om vid de nu pågående fredsunderhandlingarna ett nationernas förbund komme

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Porta.)

till stånd, skola vi säkerligen alla med glädje hälsa denna stora idé från Amerikas liberala demokratis, främste man, Wilson. Och kommer ett dylikt förbund till stånd, skola vi i Sverige säkerligen omedelbart gripa verket an och börja avrustningen. Och vi skola också hälsa med glädje den dag, då vi kunna het och hållet avskryva den för oss alla så förhatliga värnplikten och ersätta den med en mindre, värvad armé. Men oavsett vad som kommer att beslutas på den stora världskongressen, måste vi likväl med det snaraste gripa oss an med frågan och nedbringa försvarsbördorna och framför allt den långa övningstiden. Den erfarenhet, som jag förvärvade under mitt arbete i fjärde försvarsberedningen, giver vid handen, att vi utan att i någon större mån försvaga vår försvarskraft, kunna betydligt nedsätta övningstiden. Jag förmenar också, att det visat sig, att i Schweiz med betydligt kortare övningstid har man rätt sig i lika väl som vi under världskriget och med denna korta övningstid, fastän landet varit i svårare läge än Sverige, kunnat upprätt hålla sin neutralitet. Erfarenheten från kriget giver även vid handen, att ett land kan försvara sig med under kortare tid övade trupper. Jag hoppas nu, att den kommission, som fått frågan om hand, skall snarast möjligt framkomma med utredning härutinnan, ty svenska folket fordrar, och de med rätta, att riksdagen innevarande år innan den åtskiljes fattar definitivt beslut rörande övningstidens längd, och att det beslutet går i den angivna riktningen.

Jag ber även få beröra ett annat spörsmål. Man klagar med rätta över den skattebördan, som vilar på vårt folk, och som tyckes bli större dag för dag. Men de skatter, som äro mest förhatliga, äro de, som ej utgå efter den progressiva grunden, utan sådana där de fattiga få bära den största bördan. Jag hänsyftar därvid på våra för statsändamål utgående kommunalskatter. Frågan rörande en överföring på staten av dessa skatter har varit föremål för riksdagens prövning under den långa tid, jag suttit i riksdagen. Det är således ingen ny fråga, men den har alltid fallit på högerns motstånd. Herr Lindman har emellertid i dag givit tillkänna, att även han hysar intresse för vår landsbygd, och då är det väl att hoppas, att det skall lyckas att lösa frågan. I vår fattiga landsbygd, där barnantalet är stort och skattebördan få, är bördan tyngst. Skall man lägga nämnda skatter på progressiv grund, måste de övertagas i stor omfattning av staten, därför att i en stor del av våra kommuner finnes ej folk, som den progressiva skalan drabbar. En åtgärd i angiven riktning är så mycket nödvändigare på grund av den reform, som vi förlidet år antogo rörande vår folkskola. Det var med tillfredsställelse, som beslutet härom mottogs i vårt land. En överbyggnad på folkskolan har gjorts, som säkerligen kommer att vara till gagn. Och det var också med tillfredsställelse, som vi erforo, att en utredning pågår för att göra folkskolan till bottenskola. Om emellertid dessa beslut från i fjol och om denna tanke att göra folkskolan till bottenskola skola kunna verka, måste man också först se till, att underlaget, att grunden för desamma är sådan, att den kan bära överbyggnaderna. Och så är icke fallet nu, ty på

många håll i landet äro skolorna icke i tillfredsställande skick, undervisningen icke sådan den bör vara, och detta på grund av bristande ekonomisk bänkraft hos kommunerna. Vill man således göra någonting därvidlag, måste staten i vida större omfattning, än nu sker, lämna folkskolan sitt understöd. Frågan har behandlats av en kommitté. Denna kommitté, som tillsattes av en högerminister för många år sedan, har, såvitt jag förstår, haft en rätt ensidig sammansättning, och jag håller före, att det förslag, som denna kommitté har framlagt, icke duger till att utgöra underlaget för en blivande lagstiftning. Jag skulle därför vilja uttala till herr ecklesiastikministern och framför allt till herr finansministern, att det torde vara nödvändigt att se till, att en ny utredning snarast möjligt kommer i gång för att redan till nästa år få fram ett tillfredsställande förslag rörande den kommunala beskattningen.

Slutligen skall jag beröra en fråga, som också ligger oss lantmän nära om hjärtat. En fråga, som även stått på dagordningen lång tid, nämligen vägfrågan. Vägskatten är även den ojämnt fördelad och verkar orättvist. Den jagar bort från landsbygden allt vad rörliga skatteobjekt heter. Den verkar så, att de större samhällena göra allt för att så fort som möjligt bli städer och därigenom undgå vägskatten. Den drabbar såväl lantbruket som också arbetarnas inkomster och även det rörliga kapitalet. Det rörliga kapitalet kan emellertid söka sig åt annat håll, men icke så de två förstnämnda kategorierna. Jag skulle vilja göra den hemställen till jordbruksministern att snarast möjligt sätta i gång en utredning, så att till nästkommande år ett förslag i frågan kan bli va föremål för riksdagens prövning. Jag anser den enda möjligheten vara, att staten övertar åtminstone de större kommunikationslederna.

Jag har velat framhålla dessa tre frågor. För det första gäller det alltså försvarsfrågan, där jag uttalar den förhoppningen att innevarande riksdag må komma att besluta en betydlig nedsättning av övningstiden — vi skola med glädje hälsa den dag, då vi komma så långt som till fullständig avrustning. — Vidare hemställer jag om åtgärders vidtagande för att till kommande riksdag få fram en lösning av den kommunala beskattningsfrågan ävensom en lösning av frågan om rättvisare fördelning av vägbördorna.

Häuti instämde herr *Olsson* i Ramsta.

Herr *Lübeck*: Herr talman! Det kunde vara ganska frestande att i likhet med en föregående talare ge sig in på de utläggningar, som herr Engberg hade om den socialistiska framtidsstaten. Men det är icke det, som har givit mig anledning att begära ordet, och jag skall därför endast i allra största korthet beröra ett par av herr Engbergs synpunkter.

Herr Engberg sade en liten rolighet, när han uttalade, att hela kristidsregleringen var egentligen bara ett experiment med konstgjord andning åt privatkapitalismen. Det var utan tvivel ganska roligt sagt, men när herr Engberg sedan gjorde en evolution och likställde

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

privatkapitalismen och storfinsans och kulaschväsendet, då tror jag, att herr Engberg gick för långt, ja så pass långt, att jag vågar beteckna det såsom otillbörligt. Om det privatkapitalistiska systemet kan man tänka vad man vill, men att, såsom herr Engberg gjorde, sätta likhetstecken mellan detta system och gulaschväsendet, det tror jag ändå är något för djärvt. Jag tror också, att man kan våga säga, att herr Engberg gick sanningens gräns väl nära, när han gjorde sin roliga uttolkning av vad kristidsregleringen innebar, han trädde sanningens gräns så pass nära, att det icke är försvarligt ens för att få tillfälle att säga en kvickhet. Om man summerar ihop vad herr Engberg sagt och om herr Engberg sätter sig och tänker närmare över saken, så tror jag icke, att han skall kunna förneka, att kristidsregleringen ändå varit ett statssocialistiskt experiment. Jag erkänner villigt, att detta experiment utförts under för socialismen särdeles ogynnsamma omständigheter. Men ett statssocialistiskt experiment har det dock utan tvivel varit, det kan icke förnekas. Att sedan socialdemokraterna själva skrämmas inför verkningarna av detta system, det är ett förhållande, som icke ändrar ett dugg i detta faktum. När herr Engberg efter alla sina förklaringar och utläggningar om vad den socialistiska framtidsstaten innebar, bland annat talade om att de tyska socialdemokraterna tagit avstånd från vissa monopoliseringssträvanden, så tror jag, att man däri endast har att se ett uttryck för ett faktum, som för mig åtminstone de senaste båda åren framstått såsom synnerligen klart, nämligen att socialdemokraterna själva för närvarande icke veta, vad de vilja i ekonomiskt avseende. När herr Engberg slutade sitt anförande med att så att säga för socialdemokraternas räkning vilja monopolisera strävandena efter största möjliga lycka för individerna — och samhället, som det naturligtvis också heter, precis som om samhället i och för sig skulle vara något självändamål — så tror jag, att vi på den andra kanten vilja göra anspråk på att detta icke är något socialdemokratiskt monopol utan att vi alla vilja ärligt sträva efter att göra denna största möjliga lycka åt individerna till ett folkmonopol. Huru sedan detta skall ske, därom råda, som bekant, olika meningar.

Det var emellertid, som sagt, icke för att säga detta, som jag begärde ordet utan för att få ifråga om statsregleringen göra några uttalanden. Icke så, att jag icke skulle livligt gilla den tydliga strävan, som tagit sig uttryck i statsverkspropositionen för åstadkommande av största möjliga sparsamhet ifråga om statens utgifter — ty det är någonting, om för närvarande måste betecknas såsom absolut nödvändigt — utan för att, åtminstone tillsvicare, draga i tvivelsmål, om sparsamheten alltid blivit inriktad på de lämpligaste punkterna. Vad jag särskilt vill taga i sikte är, om man icke sparat för mycket just på sådana punkter, där det nu mer än någonsin gäller för oss att lägga grunden till en vidgad ekonomisk utveckling i landet, den enda grund, på vilken vi kunna bygga, om vi skola komma ut ur det svåra tillstånd i ekonomiskt hänseende, vari vi för närvarande befinna oss. Jag medger, att det är mycket svårt att nu överskåda, om man vid en sådan kritik inriktar sig på punkter, där verkligen en

ändring skall kunna åstadkommas, men jag har, som sagt, det intrycket, att sparsamheten på åtskilliga punkter har drivits för långt, och jag när det hoppet, att det skall visa sig möjligt att utveckla större sparsamhet på andra punkter i stället.

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Vad jag bland annat fäst mig vid är att den högre tekniska utbildningen har blivit ganska kraftigt beskuren under åttonde huvudtiteln. För att taga ett exempel så vill jag påpeka, att den för vår nya tekniska högskola, till vilken riksdagen ju anslagit åtskilliga miljoner, nödvändiga laboratorieutrustningen har blivit nedprutad ifrån 921,000 kronor, som äskats för både 1919 och 1920, till allenaast 300,000 kronor för år 1920, men ingenting för år 1919. Denna laboratorieutrustning är ju ändå det vapen lärarna skola ha för att bibringa eleverna en levande undervisning. Jag måste för min del på det djupaste beklaga, om det skulle visa sig nödvändigt att på detta kraftiga sätt beskära denna utrustning för högskolans undervisning. Jag skall alltså i det avseendet tillåta mig att komma fram med en motion, och jag hoppas att det skall kunna visa sig möjligt att redan för år 1919 erhålla åtminstone lika mycket som för år 1920. Detta sätt att anvisa medel redan för år 1919 hoppas jag icke skall befinnas oförenligt med de anslagsprinciper, som riksdagen brukar göra gällande, då det faktiskt är en merkostnad, som det här är fråga om att täcka.

En annan fråga, som för undervisningen vid tekniska högskolan framstår med stor styrka är behovet av ett ökat antal ingenjörer. Det är särskilt på ett område, som bristen för närvarande har framträtt mycket starkt, nämligen det elektrotekniska området. Den starka rörelse, som för närvarande gör sig gällande för elektrifiering av landsbygden, har icke minst skärpt detta förhållande. Riksdagens beslut förra året att bevilja medel för anställande av länskonsulenter har exempelvis gjort det nödvändigt att söka få kompetenta personer för de mycket viktiga uppgifter, som i en mängd län föreligga i fråga om landsbygdens elektrifiering. Men det visar sig för närvarande hart när omöjligt att uppdriva tillräckligt kvalificerade personer för dessa uppgifter. Detta är ett förhållande, som man naturligtvis icke kan råda bot på i en hastig vändning genom att, såsom föreslagits — icke i statsverkspropositionen, men jag hoppas, att saken kommer upp längre fram — provisoriskt öka elevantalet vid tekniska högskolan. Vi hoppas dock alla, att icke minst vår elektroteknik, vår elektriska industri och vad därmed sammanhänger, skall ha en god framtid för sig, och då gäller det också att i god tid lägga grunden till den kompetens, som är nödvändig för att hålla utvecklingen vid makt.

I statsverkspropositionen förekommer ett, låt vara blygsamt, första anslag till inrättande av en ingenjörsvetenskapsakademi. Jag ber att få uttala min synnerliga glädje över att denna vackra tanke nu är på väg att sålunda bli förverkligad. I denna akademi hoppas jag, att vi skola få en institution till stånd, som skall komma att bli ett sammanhållande organ för den tekniska forskningen i landet och

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

därigenom kunna bliva utvecklingen och en nationalekonomisk hushållning till allra största gagn, i vad på ingenjörerna och tekniken ankommer. Vad som emellertid gav upphovet till inrättande av denna ingenjörsvetenskapsakademi var den i riksdagen 1916 behandlade frågan om en nationell planmässig kraft- och bränslepolitik, i vilket sammanhang ifrågasattes, att för detta ändamål skulle inrättas någon-ting, som kallades ett kraft- och bränsleinstitut. Denna fråga vann riksdagens nära nog enhälliga gillande, och den har sedan varit föremål för utredning. Jag måste beklaga, att man dock i statsverkspropositionen icke ser ett spår av de strävanden, som togo sig uttryck i detta riksdagens beslut, och jag vill säga, att det vore synnerligen önskligt, om denna fråga i någon form nu kunde framföras till ett avgörande, för vilket jag tror att frågan nu kunde vara synnerligen mogen. Vi ha en bränslekommission. Jag skall icke nu alls inlåta mig på frågan om bränslekommissionen — den har tillräckligt behandlats ända — men jag vill i rättvisans namn säga, att enligt min uppfattning har dock bränslekommissionen fyllt en liten del av den uppgift, som ett kraft- och bränsleinstitut skulle ha. Bränslekommissionen har nämligen lärt vårt folk i stor utsträckning att hushålla med skogsavfallet, en synnerligen viktig uppgift för vår bränslepolitik. Men detta är endast en liten del och det är en mängd andra uppgifter, som föreligga ifråga om vår bränslehus-hållning, särskilt i de tider, som nu komma, då vi måste befara, att vår kolimport länge kommer att ställa sig synnerligen dyrbar.

Vattenkraftutbyggnaderna ha ju fortgått med ganska stark intensitet, ehuru hämmade av åtskilliga svårigheter nu under kris-åren. I det sammanhanget vill jag emellertid beklaga, om det verkligen skulle visa sig nödvändigt att så starkt beskära även statens anspråk på anslag för att fullfölja den verksamhet för utbyggande av vattenfall, som staten med så stor framgång har inlett under det gångna årtiondet. Jag vill hoppas, att det skall visa sig möjligt att inrymma något större anslag för detta ändamål, ty det är också en av de mycket viktiga grundläggande uppgifterna, när det gäller att bygga upp vår ekonomiska framtid.

Och när vi tala om vår ekonomiska framtid, så giver det sig självt, att vi söka oss med blickarna norr ut till de olika möjligheter, som finnas att skapa en starkare ekonomisk utveckling uppe i Norrland, ty där ligga ju faktiskt mest förborgade de möjligheter, vi därvidlag ha att räkna med. I det sammanhanget måste jag följaktligen också beklaga, att det visat sig behöfligt att nu i statsverkspropositionen så starkt beskära de beslut, som fattats av riksdagen rörande kommunikationernas utveckling uppe i Norrland. Ingen skulle hellre se än jag, att man därvidlag kunde fortgå efter den inslagna planen och att alla ansträngningar för det syftet gjordes av denna riksdag.

Det är också en annan fråga, som har intresserat riksdagen, nämligen frågan om en bättre utveckling av sjöfarten på norlandskusten särskilt under övergången till vintern och efter vinterperiodens slut. För det ändamålet vet jag, att regeringen var beredd att redan till förra riksdagen framlägga förslag om en havsisbrytare, som skulle

kunna vara ett första steg för att upphjälpa sjöfartsförhållandena på Norrland, skapa större möjligheter att få billigare massgodskrafter och därmed befrämja den industriella utvecklingen där uppe. Den frågan kom emellertid icke fram till förra riksdagen — jag syftar icke på urtima riksdagen utan på 1918 års lagtima riksdag — och den har icke heller funnit ett ord till omnämnande i den nu framlagda statsverkspropositionen. Jag vet, att det icke beror på bristande intresse från regeringens och särskilt från finansministerns sida, att så icke har blivit fallet, men jag vill icke förty uttala mitt beklagande av saken och uttala den oförgräpliga meningen, att det ur allmänekonomisk synpunkt varit bättre att nu inrikta sig på att få även denna isbrytarfråga fram än att göra en början enbart med isbrytarfrågan för sjön Väneren, där ändå traktens kommunikationsmöjligheter icke äro på samma sätt beroende av sjöfarten, som när det gäller norrlandskusten.

En fråga, som i dag har varit tidigare på tal ur annan synpunkt, är frågan om gödningsämnen. Man har då tänkt närmast på situationen för tillfället. Emellertid har på grund av en riksdagsmotion beslutats och även igångsatts en utredning om huru vi för framtiden skulle kunna bli mera oberoende av utlandet ifråga om gödningsämnen. Jag vill uttala den förhoppningen, att denna fråga icke måtte släppas utan måtte vara föremål för regeringens intresse i fortsättningen också. Det hade varit lyckligt, om man kunnat få se några riktlinier för hur regeringen tänkt sig denna fråga, och jag vill uttala den förhoppningen, att regeringen må hava uppmärksamheten allt framgent riktad på densamma, då ju som bekant uppe i Norrland föreligga mycket stora möjligheter för oss att skapa oberoende på detta område.

Till slut vill jag beröra en sak, som för vårt näringslivs framtida utveckling är av allra största betydelse, nämligen den eländiga omständigheten att regeringen nu kommer fram med förslaget till omorganisation av kommerskollegium. Men det är samtidigt med den djupaste förvåning, som jag har i statsverkspropositionen konstaterat, att man för de ledande befattningarna inom det nya kommerskollegiet anser sig kunna åtnöjas med sådana löner som för generaldirektören 15.000 kronor och för byråcheferna exempelvis för industribyrån, handelsbyrån och sjöfartsbyrån 8.100 kronor. Det är enligt mitt förmenande ett mycket beklagligt underskattande av de utomordentligt viktiga uppgifter, som komma att hänga på dessa ledande tjänstemän. Då man anser sig kunna föreslå riksdagen i nådens år 1919 att lönerna 8.100 kronor som normlön för en byråchef i kommerskollegium. Jag är här förhindrad att utdraga någon jämförelse med det förslag, som kommer fram till riksdagens prövning rörande kommunikationsverkens löneroglering, eftersom det förslaget ännu icke är offentligt, men jag anser mig dock kunna uttala, att det förslag, som sålunda kommer under riksdagens prövning, kommer att i jämförelse med förslaget beträffande kommerskollegium, uppvisa en mycket stor disproportion i de tillmätta lönerna, en disproportion, som enligt min uppfattning, med den uppskattning jag har av kommerskollegiets ar-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

betsuppgifter, kommer att visa nödvändigheten av att åstadkomma en rättelse. Och jag skall därför tillåta mig att föra fram även denna fråga under riksdagens allvarliga prövning. När statens uppgifter på näringslivets område alltmer utvidgas — det må gälla statens affärsdrivande verk, statskontrollen över näringslivet eller stödandet av näringslivets utveckling — så är det icke längre möjligt att beträffande dessa ledande befattningar följa de gamla linjer för löne-nivellering, som vi haft alldeles nog av hittills här i landet.

I fråga om kommerskollegium skall jag endast till slut påpeka ett förhållande, som jag anser beklagligt, nämligen att två så viktiga fonder som handels- och sjöfartsfonden samt manufakturförslagsfonden icke blivit föremål för vederbörlig uppmärksamhet i form av ökning av de därifrån tillgängliga medlen. Det är ju uppenbart, att med de uppgifter, som föreligga för dessa fonder, och med nu rådande penningvärde det hade varit synnerligen önskvärt att även på detta område giva näringslivet ett handtag.

Det är ju så förhållandet, att vår industri, såsom tidigare här blivit påpekat, för närvarande är trängd från alla möjliga håll, och allt det tal, vi här hört och som i viss mån varit befogat, om de utomordentligt stora vinster, industrien skördat under krigsåren, detta tal är nu förbi och förbi på ett sätt, som kanske för landet kommer att visa sig synnerligen kännbart. Vad som nu skall följa för industrien i fortsättningen, ha vi nog ganska svårt att för närvarande överskåda. Det enda vi för närvarande äro fullt ense om tycks vara, att kristidskommissioner nu skola avskaffas. Men jag vill då samtidigt ha uttalat den förhoppningen, att i och med att vi avskaffa kristidskommissionerna, vi icke måtte helt och hållet kasta bort de lärdomar, som deras arbete på många områden dock har givit oss. Det har, säga vad man vill, varit ett arbete på gott och ont. Och det goda, som kristidskommissionerna fört med sig, har varit, att de lärt vårt näringsliv, vår industri och vårt jordbruk, att icke gå fram på skilda linjer, som de hittills i så hög grad gjort. De ha lärt dem, att en samverkan på vissa områden kan vara nödvändig, när det gäller att hushålla med de tillgångar vi ha och att fördela dessa tillgångar på lämpligaste sätt. Detta är nu en uppgift, som kristidskommissionerna skola lämna från sig. Man hoppas, att statsmakterna skola ha uppmärksamheten riktad på frågan på sådant sätt, att de i fortsättningen stödja ett fritt och självständigt näringsliv, när det gäller för dess egna organisationer att i vissa avseenden upptaga den mantel, som kristidskommissionerna till all lycka komma att under den närmaste framtiden lämna från sig. Om icke så sker, då har mycket av det besvär, vi haft av kristidskommissionerna, varit förgäves. Och det vore olyckligt.

Det råder, såvitt jag kan förstå, här i landet en utomordentligt hög grad av sangvinism för att icke säga lättsinne inför det fredsslut, som man nu anser förestå, ett lättsinne som tager sig uttryck, såväl när det gäller att i fortsättningen upprätthålla våra försvarsanstalter — och herr vice talmannen gav åt denna, jag vill då säga sangvinism, ett enligt min uppfattning synnerligen beklag-

ligt uttryck i det anförande, han nyss höll här i kammaren — som när det gäller att utveckla näringslivets organisationer i fortsättningen.

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Jag skall icke närmare ingå på frågan om våra försvarsanstalter. Men nog måste jag för min del finna det synnerligen beklämmande, när vi nu efter en hundraårig fred ha. låt vara under stridigheter mellan olika partier, dock utvecklat ett låt mig säga anständigt försvarsväsen och när vi stå inför en period, om vilken ingen lärer vilja taga på sitt ansvar att säga, att den kommer att bli en fredens period — ty den som ser sig omkring i världen för närvarande skall icke med gott samvete kunna säga, att utsikterna för en varaktig fred år 1919 äro större än 1914 på våren, utan snarare mindre — att vi då skola få höra sådana uttalanden, som nyss fälldes från vice talmannens sida och som gå ut på, att vi nu skulle kunna slå in på att bryta ned det försvarsväsen vi försökt bygga upp. Och med allt erkännande för de ganska betydande anslag, försvarsministrarna ansett sig kunna få rum med inom statsverkspropositionen, måste jag dock beklagligtvis säga, att det även där brister i anslag till nyanskaffning och vidmakthållande av försvarsmateriel. Den som gör sig besvär med att tänka på huru krigsperioderna utvecklats här i världen tidigare — jag behöver endast taga som exempel första hälften av 1600-talet och första hälften av 1700-talet — och ser, huru tillståndet för närvarande är omkring oss, han kan icke blunda för den uppfattningen, att vi nu alls icke kunna döma om vad som förestår för det närmaste årtiondet och in på 1930-talet. Alla tecken och varje granskning av huru världskriget tidigare förlupit och av de naturlagar, som skapat dessa världskrig, tyda dock på, att vi skulle göra orätt, om vi nu stoppade huvudet i busken och trodde, att vi vore fridens rike nära.

Det är fara värt att vi då skola gå miste om de allvarliga lärdomar kriget väl ändå borde ha givit oss icke blott i det avseende, som jag nu i förbigående har berört, utan även när det gäller att taga vara på, vad som för framtiden kan lägga grund för en blomstring av vårt näringsliv och därmed för utvecklingen av vår kultur.

Jag vill i anslutning till vad jag sagt uttala den förhoppningen, att regeringen måtte i fortsättningen icke blott låta sig angeläget vara att genom en habil politik lotsa oss fram genom ögonblickets svårigheter, utan att för regeringens politik måtte vara vägledande, vad vi nu kunna åtgöra för att lägga en fast och säker grund för landets ekonomiska utveckling och därmed dess utveckling på andra områden för framtiden.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Rydén: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av herr Lübecks anförande, i vad det berörde min huvudtitel.

Jag vill förutskicka, att det varit nödvändigt för alla departementschefer med hänsyn till det statsfinansiella läget att beskära och ganska hårt beskära en hel rad av inkomna anslagskrav. På den huvudtitel, som jag framlagt, belöper det sig till tio-tals miljoner kro-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Porta.)

nor, som på detta sätt icke kunna framföras inför riksdagen, ehuru jag medgiver, att det varit goda skäl, som kunnat anföras för åtskilliga av dessa anslagskrav. Det har därvid gällt att avväga, vad som varit nödvändigast och vad som varit mindre nödvändigt och möjligen kunnat anstå.

Vad speciellt tekniska högskolan beträffar, så har den krävt och här i huvudtiteln fått en rad av nödvändiga anslag tillgodosedda. Jag nämner i det avseendet, att det utgår, på tilläggsstat och på riksstat, icke mindre än 2.333.000 kronor till fullbordande av nybyggnader där, vartill kommer många hundratusentals kronor extra anslag med hänsyn till andra behov. Beträffande anslaget till laboratoriernas utrustning vill jag först anmärka, att det var icke 921.000 kronor, som herr Lübeck sade, utan det blev till slut 1.003.088 kronor, som begärdes på en gång till fullbordande av de nya laboratorierna. Förut har tekniska högskolan för detta ändamål fått 622.000 kronor, och det ansågs vid den tidpunkten vara tillräckligt för att få laboratorierna någorlunda fullständiga. Nu begär tekniska högskolan ytterligare en miljon för laboratoriernas utrustning och begär att få en stor del av detta redan 1919. Jag ansåg då — med hänsyn till att det var nödvändigt att pruta av på anslagskraven — att jag kunde taga på mitt ansvar att nu pruta med detta anslag till 300.000 kronor, i tanke att vad som därutöver oundgängligen behövs får komma framdeles, och jag tror, att tekniska högskolan och de intressen, som herr Lübeck så varmt nitälskar sig för, ha anledning att vara ganska tillfredsställda med att detta kunnat göras under nuvarande förhållanden. Att det icke kunnat beviljas på 1919 års stat, bör ju en medlem av statsutskottet lätt kunna förstå. Det är ju icke meningen, att sådana anslag som detta, som lätt kunnat förutses förut, skola komma på tilläggsstat, utan de skola komma på ordinarie riksstat.

Slutligen vill jag försäkra honom det, att de önskningsar, som framställts från industrihåll om att man från regeringens sida skulle beakta kravet på en ökad produktion av särskilt ingenjörer och i allmänhet tekniskt utbildat folk, skola följas med uppmärksamhet. Det är uteslutande de statsfinansiella förhållandena, som gjort, att det icke till detta årets riksdag har förelegat förslag till mycket verksamma åtgärder i detta syfte. Jag förstår alltför väl, att i detta fall måste man vidtaga åtgärder, och i vad på mig ankommer, skall jag, så långt det är möjligt med hänsyn till det statsfinansiella läget, försöka tillgodose dessa önskningsar.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande proposition till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5.

Uppläster följande till kammaren inkomna protokoll:

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

*Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen
för justitiedepartementet den 16 januari 1919.*

Till justitiedepartementet hade från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län insänts en den 14 januari 1919 dagteckad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att sedan direktören Hans Andersson i Skivarv blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Malmöhus läns södra valkrets för en tid av tre år, räknade från och med den 1 januari år 1918, men denna plats blivit ledig, vid förättning enligt 67 § av lagen om val till riksdagen landstingsmannen Nils Månsson i Erlandsro blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1921.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:
G. Grefberg.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, godkände kammaren den däri omnämnda fullmakten samt förklarade herr Månsson i Erlandsro behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen tillkännagav, att herr Månsson i Erlandsro denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 6.

Avgåvos följande motioner nämligen av

herr *Pehrsson* i Bramstorp, nr 13, om pension åt folkskolläraren Johannes Svenssons änka;

herr *Billqvist*, nr 14, om pension åt änkan Matilda Gustafsson, född Holger;

herr *Moberger*, nr 15, om årligt understöd åt folkskollärareänkan Hilma Ulrika Olofsson;

Herr *Branting*, nr 16, om pension åt f. d. vice direktören vid Pul-kowas observatorium Magnus Nyrén;

herr *Bergström* i Bäckland, nr 17, om skrivelse till Kungl. Maj:st angående utredning i fråga om lagstiftning i visst syfte beträffande försäljning av jord till småbruk;

herr *Pehrsson* i Bramstorp, nr 18, rörande ett planlagt företag för torrläggning av Foteviken jämte angränsande områden i Skytts härad av Malmöhus län;

herr *Olsson* i Kollungeröd:

nr 19, om skrivelse till Kungl. Maj:st angående användandet av anslaget för lindring av fraktkostnader vid transport av kalk, kalkstensmjöl och mörgel för jordbrukets behov; och

nr 20, om höjning av anslaget till understödjande av prisbelöningar av hästar;

herr *Bergström* i Bäckland, nr 21, angående storleken av statsbidraget till odlingsföretag å mera svårbruten fastmarksjord;

herr *Anderson* i Knapasjö *m. fl.*, nr 22, om anslag till bidrag för anläggning av elektriska kraftstationer vid mindre vattenfall *m. m.*;

herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*, nr 23, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om statsbidrag till röjning av sten å odlad jord;

herr *Olsson* i Ramsta *m. fl.*, nr 24, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ingripande från statens sida till förhindrande av spel om penningar och penningars värde;

herr *Carlström*, nr 25, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av föreläsningar för landsbygdens ungdom;

herr *Karlsson* i Vätö, nr 26, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beviljande av statsanslag till anordnande av läkaremtagningar i vissa kommuner å landsbygden;

herr *Gylfe*, nr 27, om konjunkturtillägg till beviljat anslag till en gångbro över bangården i Krylbo;

herr *Hallén*, nr 28, om förhöjning av arvodet för läraren i kyrkosång vid Uppsala universitet;

herr *Andersson* i Eliantorp, nr 29, om viss ändring i förordningen angående krigskonjunkturskatt; samt

herr *Welin*, nr 30, om utbetalande till Gustav Herman Lindstén av visst belopp såsom ersättning för mistad verksamhet inom tobaksbranschen på grund av tobaksmonopolets införande.

Samtliga dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.54 e. m.

In fidem
Per Cronvall.